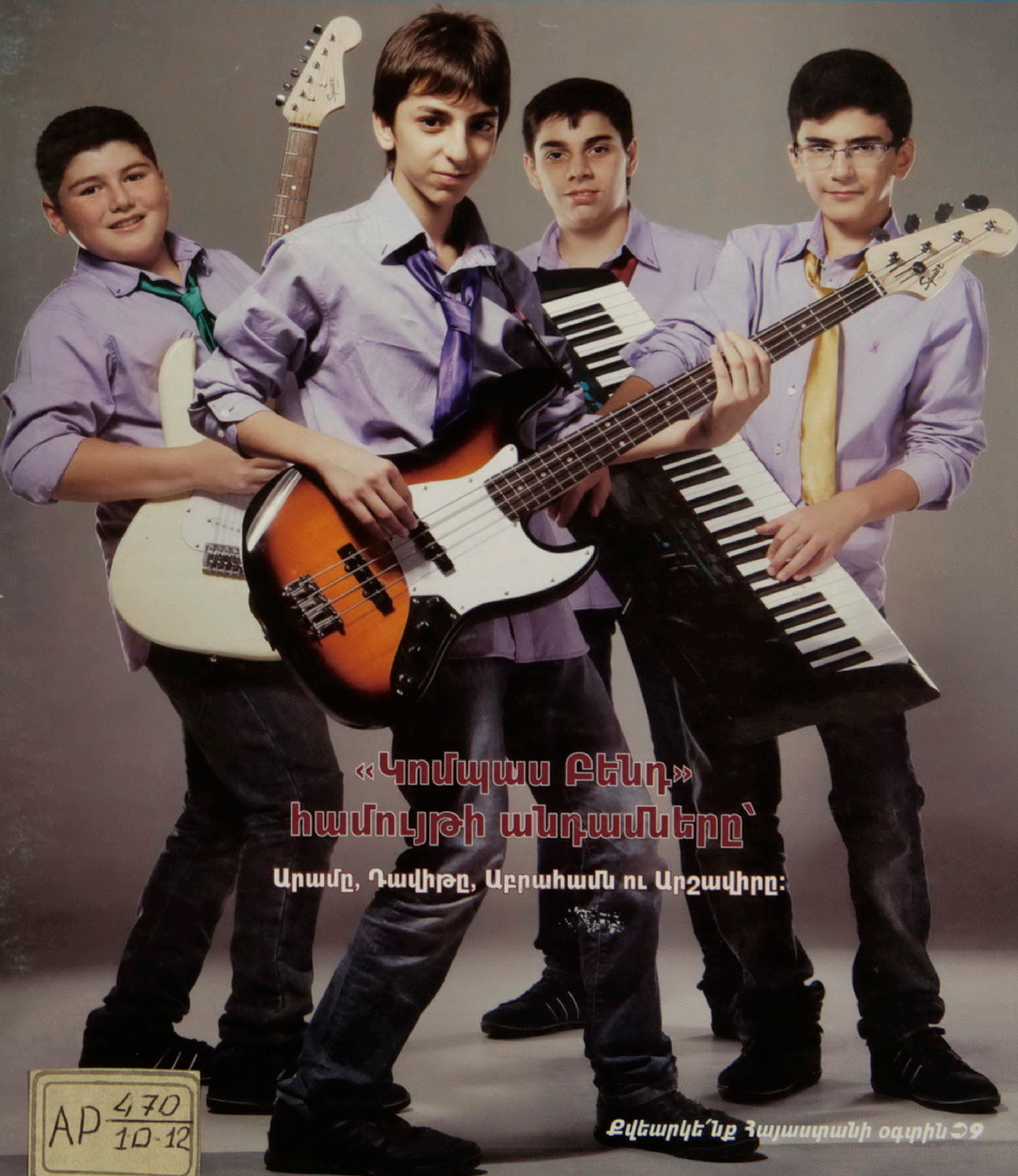
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДВУЯЗЫЧНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКИЙ ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛ

Գործարար

ГОРЦАРАР

ОКТЯБРЬ-ДЕКАБРЬ № 10-12 (162-164) 2012 г.

«Կոմպաս Բենդ» համույթի անդամները՝

Արամը, Դավիթը, Աբրահամն ու Արշավիրը:

Քվեարկե՛նք Հայաստանի օգտին

Российский бизнесмен открыл крупнейший в Армении торгово-развлекательный центр (фоторепортаж)

Президент Армении Серж Саргсян 20 октября принял участие в официальной церемонии открытия крупнейшего торгово-развлекательного центра «Dalma Garden Mall» в Ереване.

В церемонии открытия участвовали мэр Еревана Тарон Маргарян и директора компании «Ташир групп», владелец центра, известный российский предприниматель Самвел Карапетян. Президенту представили занимающий общую площадь в 45,5 тыс. кв.м. и стоимостью в $50 млн. торгово-развлекательный центр, который построен в соответствии с самыми высокими требованиями.

Из общей территории «Далма Гарден Мол» 32,6 тыс. кв.м. будет использоваться в торговых целях. В торговом центре будут находиться супермаркеты бытовых товаров и бытовой техники, модные бутики, гипермаркет, кинозалы, игровые помещения, кафе, рестораны, центры быстрого питания и так далее.

ИА REGNUM.

Հինավուրց ազգի նոր հերոսները

Ոչ մի հաղթանակ չէր լինի, եթե մենք չունենայինք այս հրաշալի ֆիդայի, կամավորական տղաներին, որոնցով սկսեցինք: Կռվեցին, զոհվեցին, իրենց արյունով երկիրը պահպանեցին:

Վազգեն ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Ճիշտ է ասված, որ մարդկային բնավորությունը հաճախ ձևավորվում է ոչ թե միջավայրի, ապրած կյանքի թելադրանքով, այլ երակներում հոսող արյան որակով ու դրա կանչով:

Հինավուրց ազգի մերօրյա հերոսների պապերը 1915 թվի կոտորածի «որդիներն են», և նոր հերոսները ծնվել են, որ լինեն նրանց նման տաք սրտի, կրակի հետ շփման ոգու և անմահության ծնունդներ:

Այդպիսիք վերահաս վտանգի գիտակցողն ու ընդվզման ոգու ասպետներն են, անհողդողդ վճռականությամբ, ականջալուր նախնյաց կանչին:

Անաղարտ արյան այդ ասպետներից է Ռազմիկ Պետրոսի Մարադյանը:

Ուխտ ուներ արած Ռազմիկը, վաղուցվա ուխտ: Եկել էր ժամանակը, եղեռնի նահատակ, մարդկության հանդեպ մեծագույն այդ ոճրագործության տառապյալ նախնիների վրեժն առնելու ժամանակը:

Երիտասարդության սեմը ոտք դրած Ռազմիկ Մարադյանը բանակի ոչ միայն զինվորն է, այլ բանակի ծննդյան ու կայացման երախտաշատ գործի գործուն մասնակիցը, որ հավատարիմ մնաց իր երդմանը՝ պաշտպանել հայրենիքը, վերահավաքել հայրենի հողն ու ծառայել այդ հողի վրա ապրող ժողովրդին:

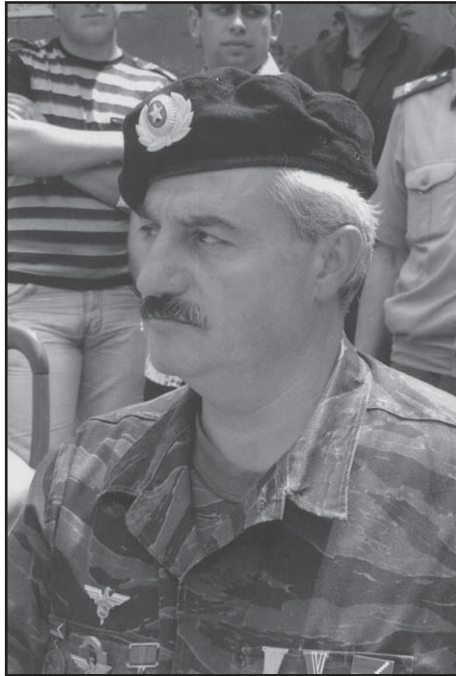
Նա, հայրենանվեր գաղափարների ծանր պատասխանատվությունը ուսած, միշտ կանգնում է մնացել ազատամարտի առաջին դիրքերում՝ ցույց տալով բոլորիս իր նման կորյունների արյուն ու քրտինքով պաշտպանած հայրենիքի իրական արժեքը:

1989 թ.-ին ազատամարտիկների շարքերում, Երասխավանի մարտական գործողությունների բոհում, ազատամարտի հայրենապաշտ ավազանում մկրտվելով (սկզբում գաղտնի, պարզ պատճառներով), արցախյան ազատամարտի խիզախ, իր արտաքինով ամրահասակ զինվորը երկար ամիսներ սարերում ու անտառներում, արևից խանձվելով, ցրտից սառցակալելով, վատառողջ ու խոցված լինելով շարունակում էր մնալ Ոսկեպարի, Կիրանցի, Բերքաբերի, Կոթիգեղի, Պառավաքարի, Այգեպարի պաշտպանական դիրքերում:

Քաջությունն ու խիզախությունը փոխարինում են բերդապարիսպներին:

1992 թ.-ից Ռազմիկ Մարադյանը Լոռվա «Նժդեհ» («Լոռվա գծեր»), «Զորավար Անդրանիկ» ջոկատների իր զինակից ընկերների հետ բերդապարիսպի պես կանգնեցին Հադրութի շրջանի պաշտպանական գործողություններում (էդիլլու) (Ուխտաձոր), Հախիլլու, Ակնաղբյուր, Մելիքաշեն, Ցոր, Բլութան, Խրմնջուխ):

Այնուհետև միանալով Լեոնիդ Ազգալյանի ջոկատին՝ արդեն Մարտակերտում էին (Լենինավան, Կարմիրավան, Մաղավուզ, Մադաղիս, Մոխրաթաղ, Մեծ Շեն):

Ռազմիկ Մարադյան

Մոխրաթաղում էր, որ վիրավորվեց ոտքից, չթողեց դիրքերը, դեռ ավելին, զինակիցների հետ տեր դարձավ մեծ զինավարի (տանկ, զրահամեքենա, մեծ քանակությամբ այլ զենք ու զինամթերք):

Մարտակերտից հետո Կիրովականում Գևորգ Գյուլազյանի (ԱՍԱԼԱ-ի «Վան» գործողության մասնակից) կազմավորած «Մեծն Մուրադ» ջոկատի կազմում (Ռազմիկը հետագայում նույն ջոկատի փոխհրամանատարն էր, այնուհետև հրամանատարը) Առաձորի մերձակա գյուղերի՝ Հարությունագոմերի, Վաղուհասի, Կճողութի, Ալիշանի, Կիչանի, Չլդրանի, Դրամբոնի պաշտպանական դիրքերում էին:

Այլ կերպ չէր կարող լինել, քանզի նրա երակներով է հոսում այն նույն արյունը, ինչոր ազգակցի՝ «ԱՍԱԼԱ»-ի վրիժառու Մկրտիչ Մարադյանինը:

Ցավ ունի սրտում, դեռ վրեժի ծարավ կա նրա հոգում, երբ հիշում է նահատակ ընկերներին.

– 1992 թ.-ի ապրիլի 2-ին Քելբաջարում լռեցի 30 տղաների հետ թշնամու ծուղակն ընկանք, 9 զոհ ունեցանք՝ 7-ը Վանաձորից (Լիպարիտ Ղուլյան, Խաչատուր Հարությունյան, Էդվարդ Պետրոսյան, Սերյոժա Մարգարյան, Գագիկ Խոսրովյան, Ահարոն Գևորգյան, Ահարոն Բաղդասարյան), 2-ը Ալավերդուց (Հովիկ Մուրադյան, Հովիկ Արզումանյան), 18 վիրավոր (ինքն էլ ծանր վիրավորների մեջ, խոցված երկու տեղից):

Այսօր էլ կսկիծը սրտում կարողանում է միտքն ամփոփել երկու նախադասությամբ.

– Կան ուժի, կորովի, կենսականության և խանդավառության ներկայություններ, որոնք շարունակում են մնալ մահվանից հետո էլ: Եվ մարդու անմահությունը կայանում է հավիտենական ներկայության մեջ:

Ռազմիկ Մարադյանը մարտական ընկերների հետ

Բայց և ՀՀ, ԼՂՀ մարտական ծառայության,

Չ4

Գնահատանք

Չորս փասնամյակ սիրած գործին խոնարհ ծառա

Կոչումներ կան, որ մարդկությանը տրվում են ի վերուստ, քանզի այդ կոչումը տրվում է կրթելու ու դաստիարակելու ամենաթանկ էակին՝ երեխային: Հայ կրթարվեստի զարգացման գործում, բազում հայկական կրթական կենտրոնների նման իր ավանդն ունի Վանաձորի գեղարվեստի դպրոցը: Վանաձորյան արվեստագետ-ուսուցիչները կրթելու սուրբ գործին խոնարհ ծառա կանգնած ծառայել ու ծառայում են նրան մեծագույն սիրով ու անձնվիրաբար:

Դժվար է իմացության հարուստ պաշարով, իմացածը սերունդներին ավանդելու պատասխանատվության գիտակցումով ու նվիրվածությամբ վաստակաշատ մանկավարժին ներկայացնել լրագրողական մի փոքրիկ դիմանկարի սահմաններում: Բայց և անհրաժեշտ է, քանի որ մեր ժամանակներին բնորոշ է դարձել «չնկատել» կողքինի արժանիքներն ու վաստակը, ըստ արժանվույն գնահատել այն, աջակցել: Ոչ արժանիները «այսպես» թե «այնպես» հարթում են իրենց ճանապարհները: Մարիամ Ամիրխանյանը իր անցած ճանապարհով արժանի է գնահատանքի: Մարդ, ում համար դասավանդելը տարերք է, ուսուցանելը՝ դավանանքն ու սկզբունքը, սերունդներ կրթելն ու դաստիարակելը: Արվեստագետ-մանկավարժի մոտ զարմանալիորեն վաղ է նշմարվում նկարչության հանդեպ սերն ու հակումները: Նրա հոգում արձագանքում է նկարիչ ուղենշող ազնիվ երակը: 1963 թ. ընդունվելով նկարչական դպրոց, աշակերտել է այն տարիներին քաղաքի իրենց գործի լավագույն մասնագետների՝ Ժիրայր Կետիկյանի, Բորիս Դիլոյանի, Խաչիկ Ղարաբեկյանի մոտ:

1968 թ. ընդունվել է Երևանի Փանոս Թերլեմեզյանի անվան գեղարվեստի ուսումնարան:

Ուսումն ավարտելուց հետո գալիս է այն շրջանը, երբ գիտելիքների ամբարած բեռը անհրաժեշտ է օգտագործել նպատակային, և երիտասարդ արվեստագետը 1972 թ.-ին աշխատանքի է անցնում Կիրովականի նկարչական դպրոցում (հետագայում այն վերանվանվեց Ստ. Աղաջանյանի անվան

գեղարվեստի դպրոց): Չորս տասնամյակ կրթության ասպարեզում արարող Մարիամ Ամիրխանյանի ջանքերով ու նվիրական աշխատանքով էլ է կերտվում ավանդույթաշատ գեղանկարչության դպրոցի ներկան, ինչու չէ նաև ապագան:

Չորս տասնամյակ, ու մինչև օրս դասավանդում է նույն դպրոցում, նկարչությանը վերաբերող իր գաղտնիքները նվիրելով աշակերտներին:

Մանկավարժ նկարիչը երեխաներին սովորեցնում է ոչ միայն նկարչության տեխնիկական հնարքները, այլ աշխատում է իր սաների մեջ զարգացնել ստեղծագործական ունակություններ՝ տեսնել գեղեցիկը, զգալ և ապրել իր ստեղծագործության հետ: Լինելով իր գործի գիտակը, այնպիսի սեր ու հետաքրքրություն է առաջացնում երեխաների մեջ կերպարվեստի ու նրա գաղտնիքների նկատմամբ, որ աշակերտների ձեռքի տակ ծնվում են մանկական բավականին հետաքրքիր աշխատանքներ, որոնք խոսում են Ամիրխանյան ուսուցչի նպատակային աշխատանքի մասին:

– Երբ շփվում ես երեխաների հետ, հասկանում ես, որ չափահաս դառնալով՝ կորցնում ես զարմանալի աշխարհ՝ պայծառ, մաքուր ու տաք:

Կրթօջախում հաճախ են ցուցահանդեսները, անկախ ժամանակ-հանգամանքներից, «մեղավորները» իրենք են, դպրոցի սաները, իրենց գունային հեքիաթներով:

Մեծ է Մարիամ Ամիրխանյանի դերը երեխաների գեղագիտական դաստիարակության և ստեղծագործական ունակությունների բացահայտման ու զարգացման գործում:

Այստեղ արդեն անուրանալի է նրա գործին նվիրումը, բանիմացությունն ու կուտակած ուսանելի մանկավարժական փորձը:

– Պարտադիր չէ, որ դպրոցի սանն անպայման արվեստագետ դառնա, թեև ցանկալի է: Գեղեցիկը թրծում է ապագայի հայ քաղաքացուն, քանզի դպրոցի առաքելությունն էլ ազգային ու հայաշունչ է:

Դրա համար մանուկների գեղագիտության տիրուհին ջանք չի խնայում, որ իր սաները լավ մարդ դառնան, հոգիներում գեղեցիկը, լույսն ու բարությունն անթեղած:

Ի վերուստ օժտված մանկավարժ է այդ տիրուհին, և անցնող տարիները ավելացրել են ապրելու, ճանաչվելու, սիրվելու շնորհքը:

Գեղանկարիչ Մարիամ Ամիրխանյանը այս ամենին զուգահեռ, լինելով ճանաչված արվեստագետ, ակտիվ մասնակցություն ունի քաղաքային, հանրապետական ու միութենական ցուցահանդեսներին՝ արժանանալով բազմաթիվ մրցանակների, անվանի նկարիչների ուշադրությանն ու դրվատանքին:

Ընդհանրացնելով ասելիքս Ամիրխանյան մարդու, մանկավարժի, արվեստագետի մասին՝ ասեմ, որ նա երկար ու դժվարին ինքնահաստատման ճանապարհ է անցել:

Նրա ստեղծած արվեստի գործերը տեղ են գտել ինչպես քաղաքի, հանրապետության պատկերասրահներում, այնպես էլ հանրապետության ու արտերկրի մասնավոր հավաքածուներում և դրանք մեր ազգային արվեստի մի մասն են կազմում:

Սիլվա ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՅԷ

ՅԴ արիության, Արցախի մայրերի երախտագիտության, Վազգեն Սարգսյան, Բանակի ստեղծման 20-ամյակի մեդալների և 5-րդ բրիգադի հուշամեդալի մեդալակիր Ռազմիկ Մարադյանը սփոփվում է կենդանի մնացած ընկերներով, որոնք էլ իր նման համոզված էին, որ ուրիշը Հայրենիք չի տալիս, հայրենիքին տեր են կանգնում նրա հողի վրա մնալով, նրա համար մարտնչելով: Մարտնչելու համար բանակ է պետք, բանակի համար՝ զենք ու զինամթերք:

Ռազմիկի այդ ընկերներից մեկն էլ Էդվարդ Խլղաթյանն է, որ Կալուգայի իր կարողությունները վեր ածեց զենք ու զինամթերքի, հանուն իր հայրենիքի, հանուն իր հողի, և մի՞գուցե ընկերոջ մատակարարած զենք ու զինամթերքով էր թշնամուն խոյահարում Ռազմիկը: Չի բացառվում:

Հաղթանակած ազատամարտիկ հայորդին, օգտագործելով իր փորձն ու գիտելիքները, այսօր էլ «մարտական» դիրքերում է: Նրա ու մեր մյուս կտրիճների կերպարները օրինակ են ծառայում այսօրվա ասպետություն փնտրող մեր երիտասարդների, հաղթանակած բանակի շարքերը վաղը համալրող մեր զինակոչիկների, հայրենի սահմանները պահպանող զինվորների համար:

Այսօր էլ լինելով երկրապահ կամավորական ընկերության Վանաձորի տարածքային բաժանմունքի նախագահը՝ շրջապատի համար վարակիչ օրինակ է ու ներշնչանքի աղբյուր, ընկերների հետ ամեն րոպե պատրաստ հանուն հայրենիքի նոր խիզախումների: Հավատարիմ Նժդեհի պատգամին ծառայում է ժողովրդին ու Հայրենիքին:

Կյանքում հազար ու մի ճանապարհներ կան: Ռազմիկ Մարադյանը որպես կյանքի ճանապարհ ու ճակատագիր ընտրեց պայքարի ճանապարհը, որքան էլ որ դժվար է եղել: Նրա երջանկությունը, սակայն, այսօրվա ազատ ու անկախ հայրենիքն է, իր հզոր ու կայացած բանակով, իսկ այդ անկախությունն ու կայացումը նրա ու նրա նմանների անձնազոհության դրսևորման արդյունքն է: Այսպիսի խոհերով բաժանվեցի հայրենիքի զինվոր մարդու հետ զրույցից հետո:

Արարիչը մարդ ասունին որոշակի ժամանակահատվածով մի կյանք է տալիս ու ասում՝ լցրու այդ դատարկությունը: Ռազմիկ Մարադյանը այդ դատարկությունը լցրել ու լցնում է հայրենասիրությամբ, հերոսությամբ, մայր ժողովրդի բարօրությանն անմնացորդ նվիրմամբ:

Լեւոն ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՇԱԿԱԼՆԵՐԸ

Արծիվներն են մեռնում ծերպերի մեջ ժայռի,
Ու տնքոցը նրանց ոչ ոք չի լսելու.
Առյուծներն են մեռնում ավազներում կարմիր,
Ու փղերն են մեռնում ջունգլիներում:

Զագերն առյուծների շակալներն են տանում,
Նրանց hոծ ոհմակին ոչինչ չի դիմանա,
Ու մահ չկա նրանց՝ մեռնում են ու հառնում,
Թե որտեղ են մեռնում՝ ոչ ոք չի իմանա:

Արծիվներն են մեռնում ծերպերի մեջ ժայռի,
Շակալներն են ցնկնում ժայռերի տակ,
Շակալներն են ցնկնում ջունգլիներում վայրի,
Ավազներում կարմիր ու հյուսիսում ճերմակ:

Շակալներ են ցնկնում մեր ուղեղում անգամ,
Որտեղ չկա արդեն ոչ մի մռունչ ահեղ,
Որտեղ չկա արդեն ոչ մի սլացք, անկում
Ու փղերի հանդարտ, իմաստաբեռ քայլեր:

Շակալներ են վազում մեր ուղեղում հիմա,
Ու ոռնոց է՝ ինչ էլ փորձես արտաբերել:
Շակալներ են ցնկնում ճամփաներում ամա,
Քաղաքներում թափուր և գյուղերում ավեր:

Ալեքսանդր ՂՈՒՄԱՇՅԱՆ

ՉԸՆՏՐՎԱԾԸ

1794 թվականի մայիսի 8-ին, ֆրանսիական մեծ հեղափոխության երկրորդ փուլում, ֆրանսիացի հանճարեղ քիմիկոս, ժամանակակից քիմիան գիտական հիմքերի վրա դրած բնագետներից մեկը՝ Անտուան Լորան Լավուազիեն մեկ օրում հարցաքննվեց, դատապարտվեց և պապ՝ գիլյոտինահարվեց:

Մինչ այդ հրեշավոր գործողությունը Լավուազիեի գործընկերներն ու մտերիմները ներման համար դիմել էին հեղափոխության արդարադատության ներկայացուցչին: Թվարկել էին մեծ քիմիկոսի՝ գիտությանը մատուցած վիթխարածավալ ծառայությունները: Հետևել էր չինովնիկի ցինիկ պատասխանը. «Մեզ հանճարներ պետք չեն»:

Հետագայում, անդրադառնալով Լավուազիեի դաժան ճակատագրին, նրա հայրենակից, հանճարեղ մաթեմատիկոս Ժոզեֆ Լուի Լագրանժը (1736 - 1813) ասել է. «Ընդամենը ակնթարթ էր հարկավոր այդ գլուխը կտրելու համար, իսկ որպեսզի ստեղծվի այդպիսին, հարյուրավոր տարիներն էլ բավական չեն»...

Լավուազիեի նահատակվելուց 177 տարի անց՝ 1971 թվականին, ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայում Պարույր Սևակը, իսկ քիչ անց նաև Հովհաննես Շիրազը, չընտրվեցին հիշյալ ակադեմիայի թղթակից անդամներ...

Մի՞թե Պարույր Սևակը արժանի չէր ակադեմիայի թղթակից անդամի կոչմանը: Հարցին պատասխանում է ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Սերգեյ Սարինյանը. «Որ Պարույր Սևակը և Հրանտ Մաթևոսյանը արժանի էին ակադեմիկոսի կոչման, քան որևէ այլ մեկը՝ հայտնի ճշմարտություն է: Որ Սուրեն Աղաբաբյանը սերնդակիցներից առաջինը պիտի լիներ ակադեմիայի անդամ, անվիճելի է: Նույնպես և Հենրիկ Հովհաննիսյանը, որ գրեթե մրցակից չունի իր բնագավառում, գիտուն է ըստ ամենայնի: Ուրեմն, կան նաև ներքին գործող անտեսանելի օրենքներ» (Ս. Սարինյան, Ի հեճուկս, Ստեփանակերտ, 2006, էջ 141)...

Մեծարգո ակադեմիկոսի՝ «Ուրեմն, կան նաև ներքին գործող անտեսանելի օրենքներ» արտահայտությունը շատ դիպուկ և տեղին է ասված: Միայն թե պետք է հստակեցնել, թե այդ «անտեսանելի օրենքները» ո՞ւմ համար են անտեսանելի: Ինձ համար այդ օրենքները միանգամայն տեսանելի են: Տասնյոթ երկար ու ձիգ տարիներ աշխատել եմ ՀՀ Կրթության և գիտության նախարարության Բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովում: Այդ տարիներին, պաշտոնիս ընձեռած հնարավորություններով, շփվել եմ մեր հանրապետության շատ ու շատ ակադեմիկոսների, ակադեմիայի թղթակից-անդամների հետ:

Շփվել եմ ոչ միայն գործնական, գիտական այս կամ այն բնագավառին առնչվող աշխատանքային տարաբնույթ խնդիրներ քննարկելիս, Բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովում կազմակերպված միջոցառումներում, այլև շատ ու շատերի հետ, ունենալով մտերիմ և ջերմ հարաբերություններ, քննարկել ենք մեր Ազգային ակադեմիայի շատ ու շատ կնճռոտ և որոշակի լուծումներ պահանջող հիմնահարցեր:

Այնուհանդերձ, Պարույր Սևակի թղթակից-անդամ չընտրվելու իրողությունը թե՛ այն՝ հեռավոր 1971-ին և թե՛ դրանից հետո եկած օրերին, մի բուք ցավի և մեղավորության զգացողությամբ է պատում բոլոր այն մարդկանց գիտակցությունը, ովքեր գիտեին, թե իրականում ով էր այդ չընտրված գիտնական-բանաստեղծը: Չէ՞ որ Պարույր Սևակն ամբողջովին փոխել էր մեր աշխարհայացքը, իրերի հետ մեր հաղորդակցման եղանակը: Իսկ 1971-ին կատարվեց անսպասելին...

Քիմիան հավաստում է, որ մինչ այժմ մեզ հայտնի բոլոր նյութերը մաքուր վիճակում գոյություն ունենալ չեն կարող: Այդ իսկ պատճառով, նյութերի մաքրությունը բնութագրելիս օգտվում են, այսպես կոչված՝ նյութերի մաքրության աստիճանից: Ըստ այդմ կան մաքուր, քիմիապես մաքուր և գերմաքուր կամ հատուկ մաքրության նյութեր:

Կարծում եմ, այսօր շատ շատերը գիտեն ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի մաքրության աստիճանի մասին: Ըստ իս այսօրվա մեր ակադեմիան այնպիսի անդեմ վիճակում է, որ անհնար է որոշել նրա մաքրության աստիճանը...

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր Դավիթ Գասպարյանից՝ ներքոբերյալ մեջբերումը պերճախոս վկայությունն է մեր Ազգային ակադեմիայի ոչ միայն «մաքրության» աստիճանի, այլև այնտեղ տիրող գողական կարգավիճակի մասին. «Անգամ հրաժարվեցի մասնակցելու ԳԱԱ անդամների ընտրությանը՝ նախապես իմանալով այնտեղ տիրող հակագիտական քստմնելի բարքերի մասին: Չմոռանանք, որ դա այն ակադեմիան է, որ իր դռները փակեց Պ. Սևակի և Հ. Շիրազի առջև, իսկ Հ. Մաթևոսյանին թույլ չտվեցին անգամ մոտ գնալ: Առարկայական պահանջներն այս ոլորտում խրվել են ենթակայական հարաբերությունների գարշահոտ ճահիճը: Այնպես որ, չկարծեք, թե ուղիղ քայլելը հեշտ է մեր անուղիղ իրականության մեջ» («Նարցիս», 2011, դ 3, էջ 25):

Նախ՝ վերհիշենք, թե մինչև 1971 թվականը, մեր գրողներից ովքեր էին ընտրվել ակադեմիայի իսկական կամ թղթակից անդամներ:

1943-ին հիմնադրված ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի հիմնադիր անդամ է ընտրվել Ավետիք Իսահակյանը: Տասը տարի անց, 1953-ին՝ Դերենիկ Դեմիրճյանը և վերջապես 1965-ին՝ Ստեփան Զորյանը:

Ինչպես տեսնում ենք, 1943 թվականից մինչև 1971 թվականը ակադեմիայի իսկական անդամներ են ընտրվել երեք գրող՝ Ավետիք Իսահակյան, Դերենիկ Դեմիրճյան և Ստեփան Զորյան: Երեք մեծություններ, երեք խնկելի անուններ...

Քսանութ տարում՝ երեք գրող: Ասել է թե, շուրջ մեկ տասնամյակում՝ մեկ գրող...

Ավետիք Իսահակյանը ակադեմիկոս է ընտրվել 68 տարեկանում: Դերենիկ Դեմիրճյանը և Ստեփան Զորյանը՝ 76-ում...

Պարույր Սևակը 1971-ին 47 տարեկան էր: Միգուցե դեռ այն տարիքում չէր ակադեմիայի թղթակից-անդամ ընտրվելու համար: Չեմ կարծում: Մինչև 1971 թվականը ակադեմիայի իսկական կամ թղթակից անդամ են ընտրվել աստղաֆիզիկոս Վիկտոր Համբարձումյանը՝ 35, մաթեմատիկոս Սերգեյ Մերգելյանը՝ 25, ֆիզիկոսներ Արտեմ Ալիխանյանը՝ 35, Աբրահամ Ալիխանովը՝ 39, մեխանիկոս Նագուշ Հարությունյանը՝ 38, կենսաբան Էզրաս Հասրաթյանը՝ 44, լեզվաբան Արարատ Ղարիբյանը՝ 48, ֆիզիկոս Գրիգոր Գուրզադյանը՝ 43, մաթեմատիկոս Մխիթար Ջրբաշյանը՝ 35, կենսաբան Հրաչյա Բունիաթյանը՝ 36, ֆիզիկոս Գրիգոր Ղարիբյանը՝ 39, կենսաբան Գագիկ Դավթյանը՝ 38 տարեկանում և այլք...

Ուրեմն, Պարույր Սևակի թղթակից-անդամ ընտրվել-չընտրվելու հարցը տարիքի հետ կապ չունի:

1971 թ. Պարույր Սևակի անունը թե՛ Հայաստանում և թե՛ Սփյուռքում հայ ժողովրդի ազնիվ զավակների շուրթերին էին: Քայլող հեղինակություն և մարդ-լեգենդ էր Պարույր Սևակը:

Ի՞նչն էր հապա պատճառը: Նախանձը, հավանաբար: Կարծում եմ, քանզի նախանձն առավել նողկալի արատ է, քան թշնամանքը: Հայտնի է, որ թշնամին վերջակետ է դնում թշնամությանը, երբ մոռացության գիրկն է անցնում թշնամանքի պատճառը: Այնինչ, նախանձ մարդը անկարող է բարեկամ դառնալ: Թշնամին բաց պայ-

Շ6

քար է մղում, նախանձող մարդը՝ թաքուն, քողարկված:

Թշնամանքից ու նախանձից բացի, տմարդության մեկ այլ դրսևորում ևս կա, ինչը, Նիկոլայ Գոգոլի բնութագրմամբ. «Մարդու մեջ որքան շատ է տմարդությունը, որքան շատ վայրագ կոպտություն կա քաղցր-մեղցր, ույալ նրբակրթության մեջ և, օ՜ Աստված, նույնիսկ այն մարդու մեջ, որին բարձր հասարակությունը ազնիվ ու պատվավոր է համարում:

Գուցե կար և Պարույր Սևակի անձի հանդեպ չկամությունը: Գուցե և որոշ բարձրաստիճան չինովնիկների և ակադեմիկոսների ուղեղների պուչավոր (Պարույր Սևակի խոսքերն են - Ա. Փ.) լինելը:

Բանասիրության դոկտոր Դավիթ Գասպարյանի հստակ պատասխանը միանգամայն ցրում է մեր տարակուսանքների մութ ամպերը. «Ի՞նչ էր արել Պ. Սևակը ձեզ, արգո քննադատ-ակադեմիկոսներ: Այն էր արել, որ ձեզանից շատ բարձր էր իր տաղանդով, իմացություններով և հատկապես՝ «գրականության գալիք օրը» տեսնելու իր անվրեպ կռահման ուժով: Նա ձեզ համար վտանգավոր էր նաև իր ինքնուրույնությամբ, որ նորության ու անկրկնելիության նախադրյալն է: Այդպես է, և դուք չդիմացաք ձեր շուրջ մեծություն հանդուրժելու փորձությանը: Չէիք կարող դիմանալ, քանզի ձերը ոչ այնքան ազգային շահն էր, այլ ձեր նեղանձնական սնափառությունը» (Դ. Գասպարյան, Պարույր Սևակ, կյանքը և ստեղծագործությունը, Երևան, 2001, էջ 447)...

Ազգային շահ...

Ի՞նչ ազգային շահի մասին կարող է խոսք լինել: Եվ այն էլ մեր ակադեմիայի ընտրությունների պարագայում: Եթե ընդունենք անգամ, որ Պարույր Սևակը մեր ակադեմիայում իրեն գնահատող, բարի կամեցող գիտնական-համախոհներ ուներ, ընտրությունների օրերին այդ գաղափարը, մեծավ մասամբ, ի չիք է դառնում: Քանզի ժամանակին այդ «բարեկամների» մասին Շեքսպիրն է մեզ զգուշացրել.

> Բարեկամությունը հավատարիմ է բոլոր գործերում,
> Բացի սիրո և շահի գործից...

(«Իզուր տեղը մեծ աղմուկ», արարված երկրորդ, տեսարան առաջին)

Սովամահ եղած բանաստեղծ և թարգմանիչ Ալեքսանդր Ծատուրյանը դեռևս 1901-ին, մարգարեաբար գուշակելով իրենից մեկ դար հետո եկող հայ գործիչների գործելակերպը, գրել է. «Մեծության աթոռ» վերնագրով բանաստեղծությունը.

> Ես գիտեմ կյանքում աթոռ մեծության,
> Խաչեր ու աստղեր շարեշար վերան...
> Ով այդ աթոռին հասնել ուզենա,
> Երկու հատկություն պետք է ունենա-
> Մեծի առաջև խոնարհիվել, դողալ...
> Մեծի հետևից կամացուկ սողալ...

Ալեքսանդր Ծատուրյանը չի նշել, որ այդ մեծության աթոռին հասնելու համար չեմ ասում տգետ, ապա կիսագրագետ, բռի, զոռբա և գեղացի (չշփոթել բարիք ստեղծող գյուղացի չքնաղ բառի հետ - Ա. Փ.) պետք է լինել...

Որ մեր, այսօր արդեն Գիտությունների ազգային ակադեմիա հորջորջվող այդ կառույցը ստեղծման (1943 թվական, նոյեմբերի 29) առաջին իսկ օրվանից մինչև այսօր համայն հայության գիտական և մշակութային կյանքում դրական դերակատարում է ունեցել, քննարկման հարց չի կարող լինել: Դա հայտնի պատմական իրողություն է: Ինքս, բարձրագույն կրթություն ստանալուց հետո, գիտական մկրտությունս ստացել եմ այդ ակադեմիայի հաստատություններից մեկում՝ 1979-ին արժանանալով քիմիական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի:

Այսօր էլ, իր բազում աղաղակող բացթողումներով հանդերձ, բարձրագույն կրթությամբ գիտաշխատողներին օրական մի բուխանկա հաց տալով, մեր Ազգային ակադեմիան անվերջ տեղապտույտներ անելով, փորձում է դուրս գալ ցեխափոսից...

1971 թվականին Պարույր Սևակին չընտրելով ակադեմիայի թղթակից-անդամ դեռևս «ազգային» չհորջորջված ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիան փաստեց ահավոր մի իրողություն: Ինչպես կհամոզվենք քիչ անց, Գիտությունների ակադեմիան ՀԽՍՀ կոմկուսի կենտկոմի բաժիններից մեկն էր: Այն ինքնուրույն կառույց չէր...

1971 թվականին Պարույր Սևակը թշնամիներ ուներ: Դրանց մի մասը իր հացը կիսող գործընկերներն էին, մյուսները՝ պետական բարձրաստիճան կենտկոմական չինովնիկներ: Թշնամիների մի մասն էլ «Իքի-բիր» հացկատակներ էին, ովքեր հետագայում, Սևակի վախճանից հետո, հրաշալի հուշեր գրեցին նրա մասին:

Խոսենք փաստերով: 1971 թվականին Պարույր Սևակը Հայաստանում և Հայաստանից դուրս ճանաչված բնաստեղծ էր, գրականագետ, թարգմանիչ և խմբագիր: 1955 թվականին՝ Մոսկվայում լույս էր տեսել Վազգեն Մնացականյանի «**История армянской советской литературы**» մենագրությունը, որի 293-297 էջերը նվիրված են Պարույր Սևակին: Ավելի վաղ, Երևանում, 1952 թվականին Ավետիք Իսահակյանի խմբագրությամբ լույս է տեսել «**Поэты Армении за мир**» ժողովածուն, որի երեք էջերը նվիրված են Պարույր Սևակի ստեղծագործություններին: 1948, 1953, 1954, 1957, 1959, 1960, 1961 և 1963 թվականներին Երևանում, Թեհրանում և Բեյրութում լույս էին տեսել Պարույր Սևակի բանաստեղծությունների և պոեմների ժողովածուներ:

«Անլռելի զանգակատան» հեղինակի լուսանկարը շատ շատերի բնակարաններում էր, անգամ հնակարկատ կոշկակարների արհեստանոցների պատերին՝ Խրիմյան Հայրիկի, Զորավար Անդրանիկի և Վազգեն Առաջին Վեհափառի նկարների հարևանությամբ...

1969 թվականին Երևանում «Լույս» հրատարակչությունը լույս է ընծայում Սուրեն Աղաբաբյանի «Խորհրդահայ գրականություն» դասագիրքը 10-րդ դասարանի համար: Դասագրքի առանձին բաժինները նվիրված են Հակոբ Հակոբյանին, Նաիրի Զարյանին, Գեղամ Սարյանին, Հովհաննես Շիրազին: Պարույր Սևակին առանձին գլուխ հատկացված չէ: Նրա ստեղծագործությանը նվիրված է ընդամենը... մեկ էջ:

Հակոբ Հակոբյանին բանասիրության դոկտոր Ս. Աղաբաբյանը նվիրել է 17 էջ, Գեղամ Սարյանին՝ 7, Նաիրի Զարյանին՝ 25: Հովհաննես Շիրազին նվիրված է 13 էջ... Պարույր Սևակին՝ մեկ էջ...

Ովքե՞ր էին իրականում հայկական անուն-ազգանունով Պարույր Սևակի թշնամի այդ պնակալեզները:

Հարցին անվրեպ, դիպուկ ու առնական կեցվածքով պատասխանում է հայ պոեզիայի Քուռկիկ Ջալալի (Շավիղ Գրիգորյանի՝ Պարույր Սևակին նվիրված գրքի վերնագիրն է- Ա. Փ.) Պարույր Ռաֆայելի Սևակը.

> Այս աշխարհ դարը ինքը ինձ ծնեց
> Եվ... քանի անգամ կործանել ջանաց,
> Բայց-կեցցեմ ես
> Ու թող նա կեցցե –
> Չկարողացավ կործանել:
> Ջանաց
> Իր այն աչքաբաց բիճերի ձեռքով,
> Որ նրա աչքի յուղն էին կերել
> Եվ ուզում էին ինձ՝ հարազատիս,
> Խորթ ցույց տալ նրան...

(Պ. Սևակ, «Իմ կտակը», Երկերի ժողովածու վեց հատորով, հատոր վեցերորդ, Երևան, 1976, էջ 84)

Բանաստեղծությունը գրված է 1959 թ. դեկտեմբերի 19-ին՝ Մոսկվայում: Ասել է թե, հանճարեղ բանաստեղծը դեռ «էն գլխեն» գիտեր, որ Երևանում այդ աչքաբաց բճի լակոտները ուտելու են իրեն...

Ըստ մեծանուն հայագետ Հրաչյա Աճառյանի «բիճ» բառը թուրքական ծագում ունի (Հ. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հատոր առաջին, Երևան, 1971, էջ 451) և նշանակում է «պոռնկորդի, ապօրինի զավակ»:

Ալեքսանդր Պուշկինի «Տերտերի և նրա Բալդի ծառայի հեքիաթը» ստեղծագործությունում կա հետևյալ զավեշտալի տեսարանը: Երկար ժամանակ հարկ չտալու համար խիզախ Բալդին պատժում է ծովի խորքերում բնակվող սատանաներին:

Ծովի խորքերից լսվում են սատանաների գոռումգոչյունները.

> Հերիք խառնես մեր ծովը դուն,
> Էս ի՞նչ կարգ է,
> Էս ի՞նչ վարք է,
> Քու ուզածը
> Էս ի՞նչ հարկ է.
> Էս ի՞նչ լուր է.
> Ի՞նչ տխուր է:
> Իմացած կա՞ զոնե մեկը –
> Հարկ վճարեն սատանեքը:

6➲

Պուշկինի այս տողերը գրված են Պարույր Սևակի ակադեմիայի թղթակից անդամ չընտրվելուց շուրջ մեկ ու կես դար առաջ: Եվ կարծես հենց հայ բանաստեղծի համար են գրված:

Նորից կարդանք Պուշկինի տողը. «Հերիք խառնես մեր ծովը դուն»: Սա սատանաներն են ասում Բալդուն, երբ նա թոկը ոլորել, մտցրել էր ծովի մեջ և ծովը խիստ փոթորկվել էր: Եվ ծովի խորքերից լսվեցին սատանեքի ձայները՝ հերիք խառնես մեր ծովը դուն...

Եթե Պարույր Սևակը ընտրվեր ակադեմիայի թղթակից-անդամ, մի յուրօրինակ Բալդի պիտի դառնար շատ ու շատ ակադեմիկոսների համար, քանի որ թարմ շունչ ու կենդանություն կհաղորդեր ակադեմիայի արդեն 80 տարեկանն անց շատ ու շատ նավթալինած ակադեմիկոսների ներկայությանը սպառնալու իր վտանգավոր կեցվածքով:

Ըստ բանասիրության թեկնածու Վաչե Սաֆարյանի. «1971 թվականին Պարույր Սևակին չընտրեցին ակադեմիայի թղթակից-անդամ: Այդ կարևոր քաղաքական գործում սև ծառայություն ունեցան ակադեմիայի թղթակից-անդամ Լևոն Խաչիկյանը և ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանը: Կար նաև կենտկոմի քարտուղար (գաղափարական) Ռ. Խաչատրյանի բանավոր հրահանգը» («Լրագիր» թերթ, 1995, 29-ը նոյեմբերի):

Ունե՞նք իրավունք որպես հալած յուղ ընդունելու Վ. Սաֆարյանի վկայությունը: Կարծում եմ այո, քանի որ Վ. Սաֆարյանը Պարույրի մտերիմներից էր: Գիտեր նրա կյանքի շատ ու շատ՝ ցարդ մեզ անծանոթ մանրամասները: Եվ որ ամենակարևորն է: Նրա թափանցիկ ակնարկը, թե. «Կար նաև կենտկոմի քարտուղար (գաղափարական) Ռ. Խաչատրյանի բանավոր հրահանգը» վկայությունը ցրում է ամեն մի հարցական:

Ռ. Խաչատրյանը հայտնի Ռոբերտ Հրաչիկի Խաչատրյանն է, հայկական ազգանունով մի անձնավորություն, ում անթաքույց ատելությունը Պարույր Սևակի հանդեպ հավաստում են մեկ տասնյակից ավելի ճանաչված մտավորականներ: Համոզվելու համար, ընթերցողը կարող է իրազեկվել՝ ծանոթանալով մենագրության վերջում բերված գրականության ցանկին:

Ռոբերտ Խաչատրյանի անմիջական հրահանգով կալանվեց Սևակի «Եղիցի լույս» պոեմը: Սևակը չընտրվեց ակադեմիայի թղթակից-անդամ: Եվ վերջապես, ամենից ահավորն ու նողկալին. նրա հրահանգով Սևակի կյանքի վերջին օրերին հրկիզվեց «Եղիցի լույսի» տպաքանակի մի զգալի մասը: 2007-ին Երևանում լույս է տեսել Աշոտ Թադևոսյանի «Իմ Պարույրը...» մենագրությունը, որի 268-րդ էջում կարդում ենք. «Ահա թե ինչ վիճակի հասցրին նրան (ակնարկում է Պարույր Սևակին - Ա. Փ.) Սարինյանը, Վահագն Մկրտչյանները, Խիկար Բարսեղյանը և, հատկապես՝ Ռոբերտ Խաչատրյանը:

Այո՛, կենտկոմի քարտուղար Ռոբերտ Խաչատրյանը արել է հնարավոր ամենը Պարույր Սևակի կյանքի վերջին ամիսները դժոխքի վերածելու համար: Այդ մասին կա մեր այս մենագրության խմբագիր Ռ. Սահակյանի վկայությունը (Ռ. Սահակյան, Պարույր Սևակ (պատառիկներ իմ հուշերից), Նոր-Դար, 1998, դ 2, էջ 333):

Ռոբերտ Խաչատրյանի վախճանը խիստ տրամաբանական եղավ: Նա հանկարծամահ եղավ Հայոց աշխարհից շատ ու շատ հեռու, Մոսկվայի մետրոյի կայարաններից մեկում, 2006 թվականին: Նման հոգեկերտվածքով անհատը երկրի երեսին մեռնելու իրավունքից անգամ զրկված էր...

Իսկ ո՞վ էր Պարույր Սևակին «կուսակցական սկզբունքով» հալածող Ռոբերտ Խաչատրյանի շեֆը: Մինչև 1974 թվականը՝ Անտոն Երվանդի Քոչինյանը...

Վստահորեն կարելի է հավաստել, որ թե՛ խորհրդային կարգերի և թե՛ այսօրվա Հայաստանում մեր ակադեմիայի ընտրությունները կարգավորող սանձը եղել է և է ղեկավար մարմինների ձեռքին: Այսօր՝ ավելի շատ, քան կոմունիստների օրոք: Չեմ ուզում մանրամասնել անթիվ-անհամար իրադարձություններ: Կան, անշուշտ, հատ ու կենտ բացառություններ: 2010 թվականի դեկտեմբերի 28-30-ը ակադեմիայում կայացած ընտրություններում թղթակից-անդամ ընտրվեց գիտուն, համեստ և վերևներում ծանոթներ չունեցող ազնվագույն մի գիտնական: Ապշահար եղա, երբ թերթում կարդացի այդ մասին: Կարճ ժամանակ անց, երբ հանդիպեցինք, հարցրի.

- Այդ ինչպե՞ս եղավ:

- Ես էլ գլխի չընկա, - պատասխանեց: Այդ տեղը մեկ ուրիշի համար էր նախապատրաստված: Երևի շփոթմունք է եղել...

Պարույր Սևակին դեմ է քվեարկել նաև թունդ բոլշևիկ, ստալինյան գերանդիի հարվածի տակ ընկած, պատմական գիտությունների դոկտոր, ՀԽՍՀ առաջին լուսժողկոմ, 1921-27 թվականներին ՀԿԿ կենտկոմի առաջին քարտուղար, ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ, Շուշիում հոգևորականի ընտանիքում ծնված Աշոտ Գարեգինի Հովհաննիսյանը (1887-1972):

Սերգեյ Սարինյանի վկայությամբ. «Աշոտ Հովհաննիսյանը ինքնավստահ «օբյեկտիվությամբ» ասաց, թե քվեարկել է իմ դեմ: «Ինչպես թե, - զարմացա ես, - մինչդեռ ենթադրում էի, որ եթե մեկ ձայն ստանամ, ապա դա պետք է լինի Ձերը»: «Որ դու հոդված ես գրել իմ մասին, բնավ չի նշանակում, թե ես պետք է քվեարկեի քո օգտին», - եղավ պատասխանը: Արդեն անկարող էի զսպել ինձ. «Ես իմ արժանապատվությունից ցածր եմ համարում նստել Ձեր կողքին և առհասարակ որևէ առնչություն ունենալ Ձեզ հետ», - ասացի և դուրս եկա, ինչպես ասում են՝ դռան ուժգին շրխկոցով: Հաջորդ օրը Գրողների միությունում Պարույր Սևակն ասաց. «Այ ղարաբաղցի, միայն դու կարող էիր նման բան անել»: Հետո պարզվեց, որ ակադեմիկոսը երկրորդ տուրում դեմ է քվեարկել նաև Պարույր Սևակին: Համենայն դեպս կրկնաքվեարկությունների ընթացքում նա կատարել է կուսակցական հին գործչի «սկզբունքային» ընտրությունը» (Ս. Սարինյան, Ի հեճուկս, Ստեփանակերտ, 2006, էջ 122-123)... Ս. Սարինյանին էլ չհավատա՞նք:

Խորհրդային ճանաչված գրականագետ, 1970 թվականից ԽՍՀՄ Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս Դ. Ս. Լիխաչովը գիտական մաֆիան բնութագրել է այսպես. «Բոլոր մաֆիաներից ամենավտանգավորն ու նողկալին գիտական մաֆիան է»... Ասողն էլ ակադեմիկոս է...

1971-ին Պարույր Սևակին շատերն են հորդորել, որ չդիմի ակադեմիայի թղթակից-անդամ ընտրվելու համար: Ավելին, ասել են նաև, որ այդ տեղը քո տնօրեն Վաչե Նալբանդյանինն է: Հիշեցնենք, որ 1971-ին Պարույր Սևակը աշխատում էր ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում, որի տնօրենը բանասիրության դոկտոր Վաչե Նալբանդյանն էր:

Այդպես էլ եղավ: Ակադեմիայի թղթակից-անդամ ընտրվեց Վաչե Նալբանդյանը: Այստեղ են ասել. «Տիրովին տերն է տարել, անտերին՝ գելը»...

Միշտ իր խոսքի սրամտությամբ աչքի ընկնող բանասիրության դոկտոր Գևորգ Հայրյանը (1913-1999), ով նույնպես Պարույր Սևակի հետ մասնակցում էր Ակադեմիայի թղթակից-անդամ ընտրվելու գործընթացին, Պարույր Սևակին, Էդուարդ Ջրբաշյանին կատակով ասել է. «Տղեք, շատ մի հուզվեք ու դարդ արեք: Դե, մենք էլ Ակադեմիայի դիմորդներ ենք»:

Գելը գայլը չէ: Գայլին կարելի է մի ոչխար կամ գառ տալ և ասել. «Հարգելի գայլ եղբայր, կեր այս ոչխարը և գոհացիր: Թող որ ընտրությունները ակադեմիայում անաչառ անցնեն»: Կարծում եմ, գայլը համը չի հանի: Գայլը, և ոչ Գելը: Գելը հաստատ Գայլը չէ...

Գելը՝ «Չընտրվածը» գլխի համար որպես բնաբան բերված Ալեքսանդր Ղումաշյանի «Շակալները» բանաստեղծության Շակալն է: Այսօր էլ, թե՛ մեր Գիտությունների ազգային ակադեմիայում, թե՛ մեր հանրապետության պետական և ոչ պետական կարգավիճակով բուհերում, նախարարություններում, դատարաններում և այլևայլ գերատեսչություններում շատ են շակալները: Եթե անտեր ես ու ծանոթ չունես, հարձակվում են վրադ: Եվ անպատիժ են մնում, քանի որ.

Նրանց հոծ ոհմակին ոչինչ չի դիմանա,
Ու մահ չկա նրանց՝ մեռնում են ու հառնում,
Թե որտեղ են մեռնում՝ ոչ ոք չի իմանա...

Երբ Պարույր Սևակը չընտրվեց ակադեմիայի թղթակից-անդամ, մեր հայազգի ակադեմիկոսներից, թղթակից-անդամներից ոչ մեկը բողոքի և անհամաձայնության ձայն չբարձրացրեց:

Ռուսաստանում 20-րդ դարի սկզբին Մաքսիմ Գորկու ակադեմիկոս ընտրվելու որոշ մանրամասներ այսօրվա մեր շատ ու շատ ակադեմիկոսների համար ուսանելի դաս կարող են լինել: ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիկոս Արտաշես Կարինյանը իր «Անտոն Չեխով» փոքրածավալ մենագրության էջերում մեզ է ներկայացնում խիստ ուշագրավ, անչափ ուսանելի մի մանրամասն Անտոն Չեխովի փոթորկահույզ կյանքից. «Երբ հայտնի է դառնում, որ ցարական կառավարության հատուկ հրահանգով գիտությունների ակադեմիայի ղեկավարները որոշել են ակադեմիկոսների ցուցակից հանել Մաքսիմ Գորկուն, Չեխովը ուղևորվում է Լև Տոլստոյի մոտ և հայտնում նրան այդ լուրը: Արդեն գաղտնիք չէր, որ ինքը՝ ցար Նիկոլայն էր Գիտությունների ակադեմիայի ղեկավարներին առաջարկել «Կասկածավոր» Գորկու ազգանունը ջնջել: Տոլստոյը, ինչպես Չեխովն է պատմում, - ոչ մի խոսք չի ասում, այլ միայն մռայլ տոնով նետում է հետևյալ խոսքերը. «...Ես ակադեմիկոս չեմ...»:

➲8

Ինքը՝ Չեխովը համակված անսահման զայրույթով, հատուկ նամակ է գրում Վլադիմիր Կորոլենկոյին, որին մեծագույն հարգանքով էր վերաբերվում: Երկու ականավոր գրողներն էլ պայմանավորվում են որոշ գործելակերպ մշակել և միանման բովանդակությամբ բողոքագրեր ուղարկել Ակադեմիայի ղեկավարներին:

Երկուսն էլ իրենց նամակների մեջ վճռական ու կտրուկ կերպով նշում են, որ այսուհետև իրենք այլևս չեն կարող մնալ ակադեմիկոսների շարքերում: Դա, իհարկե, հասարակ բողոք չէր, այլ հակացարական կտրուկ մի ելույթ: Դաժան ցարիզմի տիրակալության մռայլ օրերին, երբ ամեն մի այդպիսի գրություն կարող էր դիտվել ուրույն «ասպեկտով»՝ որպես ցարի և ցարիզմի դեմ ուղղված բողոք: Չեխովի ելույթը դառնում էր կառավարության դեմ ծառացող, առաջավոր գրողներին համախմբող և կազմակերպող շատ ուժեղ մի ազդակ» (Ա. Կարինյան, Անտոն Չեխով, Երևան, 1954, էջ 43-44)...

Մաքսիմ Գորկուն թև ու թիկունք կանգնելու համար Անտոն Չեխովը և Վլադիմիր Կորոլենկոն դեն շպրտեցին իրենց ակադեմիկոսության դիպլոմները...

1971 թվականին, դրանից առաջ և դրանից հետո Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ակադեմիայում տիրում է շատ հետաքրքիր «հավասարակշռության» մթնոլորտ: Իշխողն ու ուղղություն տվողը հանճարեղ ասացվածքն է. «Ինչպես ուռին ու բարդին, ամեն մարդ իրա դարդին»...

Ռուսներն ավելի դիպուկ խոսք ունեն նման պարագայում. «Իմ խրճիթը գյուղի ծայրին է»...

Կարծում եմ, դասական գրողներին ըստ արժանվույն գնահատելու գործում մենք մեր հարևան վրացիներից շատ բան ունենք սովորելու: Վրաց բանաստեղծ Գալակտիոն Տաբիձեն (1892-1959) 1944 թվականին արժանացել է ՎՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոսի կոչմանը: Ի տարբերություն Պարույր Սևակի, Տաբիձեն միայն բանաստեղծություններ և պոեմներ է գրել:

Սակայն ավելի շատ սովորելու բան ունենք գիտությունը և մշակույթը միշտ ու միշտ ըստ արժանվույն գնահատող ֆրանսիացիներից:

Ֆրանսիացի մաթեմատիկոս Ալեքսի Կլոդ Կլերոն (1713-1765) 1731 թվականին, երբ ընդամենը 18 տարեկան էր, Ֆրանսիայի գիտությունների ակադեմիային է ներկայացնում երկրագնդի ձևի և մաթեմատիկային նվիրված սենսացիոն մի զեկուցում: Պատկառելի տարիքի ակադեմիկոսները զեկուցումը լսելուց հետո 18-ամյա Ալեքսի Կլերոնին միաձայն ընտրում են ակադեմիկոս...

Բայց դա Ֆրանսիայում էր: Եվ այն էլ 18-րդ դարի 30-ական թվականներին...

Պարույր Սևակի կյանքի շատ ու շատ մանրամասներ պարզելիս, պատահաբար տեղեկացա, որ խելացիին և տաղանդավորին հալածելը Հայաստանում վաղ անցյալում էլ է եղել: Միշտ հպարտացել եմ V-VI դդ. փիլիսոփա, տրամաբան Դավիթ Անհաղթով: Հատկապես, որ Անհաղթ անունն է ունեցել: Եվ այն էլ մեզանից շուրջ մեկ ու կես հազարամյակ առաջ: Բայց երբ կարդացի մեծանուն հայագետ, ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի հիմնադիր անդամ Հրաչյա Աճառյանի մի վկայությունը, փշաքաղվեցի. «Դավիթ Անհաղթ, փիլիսոփա, Հարք գավառի Հերթ կամ Հերյան գյուղից: Կոչվում է նաև Ներդյունացի, աշակերտ Սահակի և Մեսրոպի, քեռորդի Մովսես քերթողահոր: Իր ուսումն ավարտեց Հունաց մոտ և կայսեր ներկայությամբ վիճելով հույն փիլիսոփաների հետ՝ հաղթեց, որով և ստացավ Անհաղթ տիտղոսը: Վերադառնալով Հայաստան, սկսեց պարապել փիլիսոփայական երկերով, որոնք ընդունելություն չգտան: Հայերը անարգեցին Դավիթին, զարկին, վիրավորեցին: Նա գնաց Վրաստան, ուր և մեռավ» (Հ. Աճառյան, Հայոց անձնանունների բառարան, հատոր Բ, Երևան, 1944, էջ 24)...

Այո, հայերը անարգեցին հանճարեղ փիլիսոփային: Ավելին, զարկին, վիրավորեցին...

Բայց ինչո՞ւ: Պարզ չէ՞, ինչու: Խելացի և անտեր մարդուն միշտ պետք է զարկել: Այդպես հայերը հետագայում զարկեցին և անարգեցին Անանիա Շիրակացուն, Գրիգոր Նարեկացուն, Գրիգոր Տղային, Մխիթար Սեբաստացուն, Խաչատուր Աբովյանին, Միքայել Նալբանդյանին, Կոմիտասին, Լեոյին, Հրաչյա Աճառյանին, Հակոբ Անասյանին, Կարապետ Չոբանյանին, Մինաս Ավետիսյանին... Անարգեցին նաև Հրաչյա Աճառյանի աշակերտ Պարույր Սևակին...

Աստված երկնքի անհունից տեսավ այս բոլորը: Տեսավ և զայրացավ: Այդ զայրույթը գրի առավ ՀԽՍՀ ակադեմիկոս, բանաստեղծ Ավետիք Իսահակյանը.

Հայերի վրա զայրացավ Աստված,
Որ նրանք ունեն թեև ճոխ հանճար,
Բայց չեն միաբան, և ոխով լցված,
Դավով, նախանձով ատում են իրար:

Եվ Աստված պատժեց հայ ժողովրդին,
Եվ Հայաստանից հավաքեց տարավ
Գետեր, վտակներ, աղբյուրներ հորդուն,
Եվ թողեց հողերն անջուր ու ծարավ:

Եվ Աստված տվեց դրանց փոխարեն
Բոցակեզ ժայռեր, առապար ու քար,
Եվ դարեր անդուլ զարկող խստադեմ
Մի նենգ հարևան, ամբարիշտ ու չար:

(Ավետիք Իսահակյան, Երկեր, Երևան, 1987, էջ 327-328)

Բանաստեղծությունը գրված է Երևանում, 1946 թվականին:

Ընթերցողը կարող է հարց տալ գրքի հեղինակին. «Մի Պարույր Սևակի պատճառով ինչպե՞ս կարելի է վարկաբեկել մի հսկայական հեղինակավոր Հաստատություն»...

Պատասխանում եմ շուրջ երկու հազար տարի առաջ գրվածով. «Ձեզ ինչպե՞ս է թվում, եթե մի մարդ հարյուր ոչխար ունենա, և նրանցից մեկը մոլորվի, իննսունինը ոչխարը լեռան վրա չի՞ թողնի ու գնա որոնելու մոլորվածին: Եվ եթե պատահի, որ այն գտնի, ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, թե նրա վրա ավելի կուրախանա, քան իննսունիննի վրա, որ մոլորված չեն: Այսպես՝ երկնքում գտնվող իմ հոր կամքը չէ, որ այս փոքրիկներից մեկը կորչի» (Ավետարան ըստ Մատթեոսի, Գլուխ ԺԸ, 12, 13, 14)...

1971 թվականի հունիսի 17-ին, ակադեմիայի թղթակից-անդամ չընտրվելուց ամիսներ անց, Պարույր Սևակը ավտովթարի զոհ դարձավ: Կազմակերպվա՞ծ էր այդ ավտովթարը, թե՞ ոչ, այսօր ինձ համար այն ոչ մի հետաքրքրություն չի ներկայացնում: Դավիթ Գասպարյանի դիպուկ բնութագրմամբ. «Սևակի մահը եթե անգամ պատահականություն էր, ապա պատահական չէր: Հոգեբանորեն նա արդեն իսկ դատապարտված էր մահվան, և եթե ոչ այդ փորձանքը, ապա անպայման մեկ այլ փորձանք կպատահեր նրան: Պաշտոնական ժամանակը նրան դուրս էր մղել կյանքից: Այդպես եղավ Չարենցի հետ, եթե բանտում չմեռներ, նույն այդ օրերին կամ ամիսներին այլ կերպ էր հեռանալու կյանքից: Նույնը՝ Բակունցը, Թո-թովենցը և ուրիշներ» (Դ. Գասպարյան, Պարույր Սևակ. Կյանքը և ստեղծագործությունը, Երևան, 2001, էջ 454):

Զիվանին «Ձախորդ օրեր»-ում ունի այսպիսի մի տող. «Երկիրը ուսյալ զավակին է փայփայում մոր պես...»:

Դեռ դպրոցական տարիներից հարյուրավոր անգամ կարդացել եմ «Ձախորդ օրերը»: Հարյուրավոր անգամներ էլ լսել այդ հանճարեղ գործի կատարումը:

Սակայն, ինչ-ինչ պատճառներով, «մուշտարու» աչքով խորամուխ չէի եղել այդ տողի տարողունակ իմաստին:

Կարդանք հիմա Զիվանու տողը առանց վերջին երկու բառերի: «Երկիրը ուսյալ զավակին է փայփայում...»:

Կատարյալ մի հիմարություն և տափակություն...

Այո, երկիրը պարտավոր է իր ուսյալ զավակին փայփայել մոր պես: Բայց այդ ո՞ր երկիրն է փայփայել իր ուսյալ զավակներին: Արդյո՞ք Ռուսաստանը մոր նման փայփայեց իր ուսյալ զավակներ Պուշկինին, Լերմոնտովին, Եսենինին, Մայակովսկուն, Պաստեռնակին, Բուլգակովին...

Արդյո՞ք Անգլիան մոր նման փայփայեց Բայրոնին...

Արդյո՞ք Վրաստանը մոր նման փայփայեց Դավիթ Գուրամիշվիլուն, Նիկոլոզ Բարաթաշվիլուն, Տիցիան Տաբիձեին...

Արդյո՞ք Ուկրաինան մոր նման փայփայեց Մեծ Կոբզարին՝ Տարաս Շևչենկոյին...

Պարույր Սևակին մենք չփայփայեցինք անգամ խորթ մոր պես...

Ճշմարիտ և հզոր բանաստեղծները մարգարեներ են նաև: Եվ եթե իսկական մարգարեներ չեն, հապա ինչպե՞ս մեկնաբանենք 1957-ին Մոսկվայում Պարույր Սևակի գրած հետևյալ տողերը...

Եվ գալիքի աչքում ի՞նչ եմ.
Ճո՞րտ եմ արդյոք,
Թե՞ ազատ եմ,
Հարազա՞տ եմ
Թե՞ լոկ բիճ եմ...

8 →

Այսքանից հետո արժե՞ արդյոք զարմանալ 1971 թվականին մեր ակադեմիայում կատարված քստմնելի խայտառակության համար:

Արժե, քանի որ ևս մեկ վկայություն ունենք: Պարույր Սևակի ակադեմիայի թղթակից-անդամ չընտրվելուց 16 տարի առաջ, իր կենդանության օրոք, չգնահատված և ստալինյան մահվան ճամբարներում իր չգործած մեղքերի համար դատապարտված Լեռ Կամսարը գրել է. «Ես զարմանում եմ, թե մեր Գիտությունների ակադեմիայում ինչո՞ւ կբվորներ չկան նստած» (Լեռ Կամսար, Կարմիր օրեր, Երևան, 2000, էջ 328)...

2006 թվականին, Պարույր Սևակի՝ ակադեմիայի թղթակից-անդամ չընտրվելուց 35 տարի անց, մեր, այս անգամ արդեն ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայում դարձյալ հերթական ընտրություններ եղան: Արդարության հանդեպ չմեղանչելու համար ասեմ, որ ակադեմիայի թղթակից-անդամներ ընտրվածների մեջ կային իրականում արժանի մի շարք գիտնականներ: Սակայն...

Ահա այդ սակայնի մասին է խոսքս: Այդ, 2006-ին մեր ակադեմիայում մինչ այժմ չլսված ու չտեսնված մի խայտառակ գործարք իրականացվեց: Չորս-հինգ գիտությունների դոկտորներ կային՝ պատմաբան, կենսաբան, մաթեմատիկոս... Նրանք պետք է դառնային թղթակից-անդամներ: Կարևոր չէ՝ ինչպես: Շատ երկար մտածեցին մեր ակադեմիայի օստապ բենդերները, շուրաները և բալագանովները: Եվ... գտան ելքը: Այդ չորս-հինգը ջահել, կարմրաթուշ, դեռևս 50-ը չբոլորած «խարոշ» տղեք էին: Դրանց տեղերի համար տրված հայտարարությունում նշված էր. «Կարող են դիմել մինչև 51 տարեկանները»... Պրծավ-գնաց: Ըոտեղ որ քոնը կասես, էնտեղ էլ իմը ասա: Եվ այդ կարմրաթուշ տղերքը դարձան թղթակից-անդամներ: Իրոք որ աշխարհում մեկ հրեաներն են խելացի, մեկ էլ՝ հայերը...

2006 թվականի հիշյալ ընտրություններից կարճ ժամանակ անց, «Ազգ» թերթի 2006 թվականի դեկտեմբերի 27-ի համարում տպագրվեց բանասիրության դոկտոր Ազատ Եղիազարյանի ճշմարտախոս և ուսանելի հոդվածը, որում, ի մասնավորի, ասված է հետևյալը. «Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի բարձրագույն մարմինը ակադեմիկոսների և թղթակից-անդամների ընդհանուր ժողովն է, որը որոշում է կայացնում ակադեմիայի գործունեության գլխավոր խնդիրների մասին, մինչդեռ գիտություն ստեղծում են հետազոտական ինստիտուտները: Ակադեմիան պետք է ղեկավարի այն մարմինը, որն ուղղակիորեն կապված է գիտահետազոտական աշխատանքների հետ: Պետք է փոխել կառավարման ձևը: Ակադեմիայի բարձրագույն մարմինը թողնել այսօվա ակադեմիկոսների և թղթակից-անդամների ժողովը, այլև հնացած է: Ես կարծում եմ՝ ընդհանուր ժողովը պիտի ձևավորվի ինստիտուտների տնօրեններից և կոլեկտիվների ներկայացուցիչներից: Ակադեմիկոսների և թղթակից-անդամների ժողովը գիտական փործաքննություն պիտի անցկացնի, գիտության զարգացման ընդհանուր խնդիրների մասին խորհուրդներ, երաշխավորություններ տա: Ժամանակին՝ Մանուկ Աբեղյանի, Վիկտոր Համբարձումյանի, Հրաչյա Աճառյանի, Հակոբ Մանանդյանի պարագայում ընդհանուր ժողովի դերը հասկանալի էր և ընկալվում էր իբրև մտավորական ընտրանու կարծիք, որը ակնածանքով էր ընդունվում: Հիմա այդպես չէ: Եվս մեկ այսպիսի ընտրություն և նման արձագանք հասարակության, փշուր չի մնա ակադեմիայի հեղինակությունից»...

2010 թվականին մեր ազգային ակադեմիայում հերթական ընտրություններ եղան: Էլի մի քանի արժանիները հասան իրենց նպատակին և ստացան ակադեմիայի թղթակից-անդամի պատվավոր տիտղոսը: Սակայն էլի ամեն ինչ անցավ «Խոսալու վրա է» հանճարեղ նշանաբանով: Իսկ ազգային ակադեմիայից ոչ մի փշուր էլ չպակասեց:

Էլի ընտրություններ կլինեն: Ու էլի ընտրությունների օրերին կհայտնվի բոլոր ժամանակների հանճարեղ գործ դզող, միշտ անմահ գողական ու հարգարժան ակադեմիկոս Քավոր Պետրոսը...

Հ. Գ.

1943 թվականին ԽՍՀՄ կառավարության և ՀԽՍՀ Կոմունիստական կուսակցության Կենտկոմի որոշմամբ ՀԽՍՀ-ում հիմնվում է Գիտությունների ակադեմիա՝ ԽՍՀՄ Գիտությունների ակադեմիայի հայկական մասնաճյուղի (Արմֆան) հիման վրա, որի նախագահն էր Հովսեփ Օրբելին:

Ակադեմիայի հիմնադիր կազմի առաջին քվեարկության ժամանակ աշխարհահռչակ լեզվաբան, հայոց լեզուն աշխարհի 562 լեզուների հետ համեմատած Պարույր Սևակի ուսուցիչ Հրաչյա Աճառյանի թեկնածությունը, Հովսեփ Օրբելու անմիջական հրահանգով, ակադեմիկոսների ցուցակում չեն մտցնում, պատճառաբանելով, թե արևմտահայ է, ոչ կուսակցական և քաղաքականորեն անվստահելի:

Այս կապակցությամբ Հրաչյա Աճառյանը մի ընդարձակ նամակ-դիմում է գրում ՀԽՍՀ Կոմունիստական կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեի քարտուղար, հետագայում ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս Սահակ Կարապետյանին: Նամակում մանրամասնորեն ներկայացնում է իր անձը, արժանիքները և գիտական աշխատությունները:

Հիշյալ նամակը, ինչպես նաև վրացիականավոր գիտնական և հայագետ Ակակի Շանիձեի անմիջական միջամտությունը, ունեցել են իրենց դրական դերակատարումը և Հրաչյա Աճառյանը երկրորդ քվեարկության ժամանակ հաստատվել է նորաստեղծ ակադեմիայի հիմնական կազմում (տե՛ս. Խ. Բադիկյան, Հրաչյա Աճառյան. Մարդը և քաղաքացին, Երևան, 2005, էջ 232-235): Հրաչյա Աճառյանի նամակը Ակակի Շանիձեին (Հ. Աճառյան, Նամակներ, Երևան, 2003, էջ 176-177):

Հատված «ՍԵՎԱԿԻ ՀԵՏ» մենագրությունից

Ասատուր ՓԱՇԱՅԱՆ

1 →

Քվեարկե՛նք Հայաստանի օգտին

2012 թվականին համաեվրոպական երգի «Մանկական Եվրատեսիլ» մրցույթին Հայաստանը ներկայացնելու է «Կոմպաս Բենդ» խումբը:

Խմբի անդամները՝ Արամը, Դավիթը, Աբրահամն ու Արշավիրը դասընկերներ են, բոլորն էլ 13 տարեկան: Դեռևս մեկ տարի էլ չկա, ինչ նրանք համախմբվել են և որոշել երգել միասին: Հունիսի սկզբին, երբ առաջին անգամ միասին կենդանի կատարմամբ հանդես եկան, որոշեցին ներկայանալ նաև Մանկական Եվրատեսիլին: Այդ ժամանակ դեռևս տղաները չունեին երաժշտական կրթություն, բայց պրոֆեսիոնալները նկատեցին նրանց երաժշտական ճաշակն ու որակյալ երաժշտության նկատմամբ սերը: Այսօր արդեն բոլորն էլ մասնագիտական խորհրդատվություն են ստանում:

4 ընկերների համար հոգեհարազատ են «Բիթըլզ» խմբի կատարումները, որով էլ պայմանավորված է նրանց երգի, բեմական կերպարի, կատարման ու բեմադրության ոճի հարազատությունը և Մանկական Եվրատեսիլիում որպես բիթլոմաններ ներկայանալու նրանց ցանկությունը:

Նախապատրաստական շրջանում «Կոմպաս Բենդ» համույթի կատարողները ՀՀ սփյուռքի նախարարության միջոցով կապ են հաստատել տարբեր երկրների հայ համայնքների հետ, ներկայացրել իրենց «Sweetie Baby» երգը, զրուցել հայկական երիտասարդական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների հետ:

«Կոմպաս Բենդն» արդեն Ամստերդամում է, նրանք անդադար փորձերի ու շտկումների փուլում են, ապրում են մշտապես զբաղված ու հագեցած առօրյայով: Մեծ է պատասխանատվության զգացումը. ինչպես իրենք են ասում՝ կանեն առավելագույնը՝ հաղթանակի հասնելու համար, քանի որ երգելու են 10 միլիոն հայերի համար:

Հայ փոքրիկների կատարումն աչքի է ընկնում բարձր պրոֆեսիոնալիզմով, նրանք արժանի են հաղթանակի: «Մանկական Եվրատեսիլում» հաղթանակի համար կարևոր է Սփյուռքում բնակվող յուրաքանչյուր հայի՝ Հայաստանի օգտին քվեարկելու պատրաստակամությունը, վճռորոշ է նաև այլազգիների քվեարկությունը, ինչին կարելի է հասնել հայկական երգը բոլոր հնարավոր միջոցներով տարածելու միջոցով:

Աշխարհասփյուռ 10 միլիոն հայերը կարող են հերթական անգամ միավորվել, քվեարկել հանուն «Կոմպաս Բենդի», հանուն հայկական մշակույթի հաղթանակի:

ՀՀ ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

Հոբելյան

Բեմի ութսունամյա փիրուհին

Կան մարդիկ, որոնց համար փարիզը ժամանակի հասկացություն է միայն, մինչ իրենց գործունեությամբ եւ ապագայի ծրագրերով միշտ մնում են երիտասարդ:

Հայաստանի ժողովրդական արտիստուհի Ռոզա Մխիթարյանը 80 տարեկան է:

Դերասանուհի, որ աշխարհ է եկել իր արվեստը ժողովրդին յուրովի նվիրելու, շռայլորեն գնահատվելու, սիրվելու, իր անկրկնելի խաղով թե՛ Հայաստանում, թե՛ նրա սահմաններից դուրս դառնալով բազմահազար երկրպագուների ընկալումների ու հույզերի տիրուհին ու նվաճողը:

Դափնիները չեն Ռոզա Մխիթարյան դերասանուհու երջանիկ տքնանքի դիմաց հանդիսատես գնահատողներից ակնկալածը, այլ ընդամենը ընկալված լինելը: Այս առումով էլ երևի թե Ռոզա Մխիթարյանը մտածելու առիթ չունի, քանզի հայ բեմարվեստում սիրված, ծափահարությունների բերկրանքը վաղուց արդեն վայելած դերասանուհի է:

Նա ունի իր մեծ առաքելության հստակ գիտակցումը: Իր գործի այն վարպետ նվիրյալներից է, ով ապրած ժամանակի մեջ և այդ միջավայրում միշտ որպես առաջնային և ամենաբարձր արժեք կարողանում է պահպանել բեմում ստեղծագործողի բարձր պատիվը:

Ճակատագիրը շռայլ գտնվեց մարդկային առաքելությամբ, առաքինող շնորհներով, հմայքով, պայծառ ու վեհ մարդկային հատկանիշներով օժտելու մեջ: Նա իր մեջ ամփոփում է և մարդու և արվեստագետի լավագույն հատկությունները:

Հարգարժան տիկին Ռոզա Մխիթարյան.

Դուք մեր այն երախտավորներից եք, որոնց գնահատանքը դուրս է գալիս իրենց ապրած ժամանակի սահմաններից: Ձեզ ճշմարիտ ու մնայուն գնահատանք բերել է ձեր աշխատանքը, այն աշխատանքը, որին սիրով լծվել եք կես դարից ավելի ի սեր մարդկանց երջանկության:

60 տարի հավատարիմ մնալով արվեստին ծառայելու նվիրումին ու կոչմանը, սերմնացանի նման ցանել եք հոգևոր արժեքներ:

Ազգի ոչնչացումը պայմանավորված է նաև նրա հոգևոր արժեքների ոչնչացմամբ, ասել է թե ազգի գոյատևման նախապայմաններից մեկն էլ հոգևոր սնունդն է, որով կես դարից ավելի սնուցել եք Ձեր

հայրենակիցներին և ստացել նրանց օրհնությունը:

«Գործարար» ամսագրի ստեղծագործական կոլեկտիվը, բազմահազար ընթերցողներ ութ տասնամյակ ուսած, սակայն մտքից պայծառություն, մկաններից երիտասարդություն հորդող, անսպառ ստեղծագործական երևակայությամբ ժողովրդական արտիստուհուն, որ դեռ պատրաստ է կյանքի կոչելու նորանոր բեմադրություններ, որոնց ամեն պահ սպասում են նրա արվեստի երկրպագուները, մաղթում է արևշատություն, բեմական երկարակեցություն, լույս ու անթիվ հորիզոններից եկող ջերմություն:

«Գործարար» ամսագրի ստեղծագործական խումբ

Լեւոն ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ, Հայաստանում «Գործարար» ամսագրի ներկայացուցիչ

ԼԱՎԱՇ

Լավաշը հայերի հիմնական հացն է, որը թխում են թոնիրում: Այն ալանի սպիտակ հաց է, որը պատրաստվում է ցորենի ալյուրից բարակ բլիթների տեսքով:

Լավաշը առավելապես տարածված է Հայաստանում, Պարսկաստանում, Վրաստանում և կովկասյան ու արևելյան այլ երկրներում:

Բուրավետ, ախորժաբեր լավաշը հայոց հացերի արքան է: Լավաշի պատմությունը սկսվում է մ.թ.ա 1-ին հազարամյակից. Արտաշատ քաղաքի պեղումների ժամանակ հայտնաբերվել է այդ ժամանակաշրջանի գետնափոր թոնիր: Լավաշը նուրբ, երկար, մինչեւ 70 սմ օվալաձև հաց է, որը բնորոշ է միայն հայերին: Լավաշ թխելը հայ կանանց մենաշնորհն է: Այն թխում են մինչև 1,5 մ խորության և 80 սմ տրամագծով թրծված, հողի մեջ թաղված հատուկ կավե գլանաձև հարմարությունում, որը կոչվում է թոնիր: Գետնափոր կավե թոնիրը որպես ջեռոց հայկական խոհանոցի առաջին ջերմամշակման գործիքներից է:

Լավաշի թխման արարողությանը ամենահետաքրքիր ու ամենաբարդերից է: Գնդերը կլոր լավաշների ձևով փայտե գրտնակով գրտնակելուց հետո գցում են ձվաձև փափուկ բարձի վրա, որը կոչվում է ռաֆաթա կամ բադադ, և խփում թոնրի տաք պատին: Մի քանի րոպե անց լավաշը պատրաստ է: Լավաշը աշխարհի ամենաերկար պահվող հացն է (մոտ 1 տարի): Լավաշը կարելի է չորացնել և շատ երկար պահել, իսկ երբ թրջում են ջրով, այն կրկին թարմանում է: Հայկական խոհանոցում կան ազգային ուտեստներ, որոնք ուտում են միայն լավաշով. առանց լավաշի անհնար է վայելել ո՛չ պանրով բրդուճը, ո՛չ հայկական խաշը, ո՛չ պանրխաշը եւ ո՛չ էլ անուշաբույր խորոված:

Ռուս հայտնի գրող Անդրեյ Բիտովը գրել է. «Լավաշը ուտելիք է, լավաշը պատառաքաղ է, լավաշը անձեռոցիկ է: Հայերը լավաշն ուտում են, լավաշով միս են բռնում, լավաշով այն փաթաթում են»:

Ըստ հայ դիցաբանության՝ հայոց ռազմի աստված Վահագնի և գեղեցկության աստվածուհի Աստղիկի հարսանիքին աստվածների հայր Արամազդը Աստղիկի ուսին լավաշ է դնում: Փեսա Վահագնի տուն գնալու ճանապարհին լավաշը ընկնում է Աստղիկի ուսից: Արամազդը զայրանում է ու ասում. «Հացը գետին ձգողը չի կարող կին ու մայր

դառնալ»:

Այսպես, Վահագնն ու Աստղիկը երբեք չեն կարողանում ամուսնանալ և մնում են հավերժական սիրահարներ:

Եվ մինչ այսօր, հարսանիքի ժամանակ, հայ հարսները զգույշ են քայլում, որպեսզի լավաշն ուսից չընկնի և չունենան Աստղիկի տխուր ճակատագիրը:

Ըստ ավանդության՝ հին Հայաստանում Արամ անունով մի արքա է եղել, որը կռվի ժամանակ գերի է ընկնում ասորիների թագավոր Նոսորին: Ըստ վերջինիս պայմանի՝ Արամ արքան պետք է 10 օր անոթի մնա, իսկ 11-րդ օրը նետաձգությամբ մրցի իր հետ, եթե հաղթի՝ ազատ կարձակվի և յուրայինների մոտ կգնա արքայավայել ընծաներով: Հաջորդ օրը Արամ արքան պահանջում է, որ Ասորաց սահմանի մոտ կանգնած հայկական բանակից բերեն իր ամենագեղեցիկ լանջապանակը: Հայերը գլխի են ընկնում, որ իրենց արքան ինչ-որ բան է ակնարկում, իսկ ասորիներն էլ չգիտեին, որ լանջապանակի մեջ նրբաթերթ հաց է դրված: Այն ժամանակ ոչ ոք չգիտեր լավաշի մասին, իսկ ասորի բանբերների մտքով չէր էլ անցնի, թե հայերը կարող են զրահի մեջ հաց թաքցնել: Արամը ստանում է իր զրահը, բայց ասում է, որ սա չէ իր ամենագեղեցիկ լանջապանակը, պահանջում է մեկ ուրիշը, և ասորի բանբերները 9 օր շարունակ գնում-գալիս են՝ առանց իմանալու, որ իրենց բերած լանջապանակներով ամեն օր մի նրբաթերթ հայկական հաց են հասցնում Արամ արքային:

11-րդ օրը Արամն ու Նոսորը մրցասպարեզ են մտնում: Նոսորին թվում էր, թե 10 օր սոված մնալով՝ Արամն ուժասպառ է եղել, սակայն հայոց արքան իրեն կայտառ էր զգում: Հայկական հացը նրան ուժ էր տվել, նա հաղթում է մրցության մեջ և տուն վերադառնում պատվով: Վերադառնալուն պես հրովարտակ է արձակում, որ այսուհետ Հայաստանում հաստ ու բազմաձև հացերի փոխարեն լավաշ թխեն: Այդ ժամանակներից ի վեր լավաշը դարձավ հայոց հացերի արքան:

Ըստ ավանդության՝ մի հայ իշխան 20 օր բանտարկված է եղել և պետք է ոչինչ չուտեր, որից հետո պիտի կռվեր առյուծի դեմ: Ամեն օր նրան այցելում էր իր թիկնապահը՝ գոտու արանքում գաղտնաբար բերելով թարմ լավաշ: Արդյունքը լինում է այն, որ իշխանը հաղթում է առյուծին: Սա վկայում է, որ լավաշը մեծ զորություն ունի հայոց համար և հայ օջախներում այն իբրև սրբազան նշխար է ընկալվում:

Կախարդական լավաշի խորհուրդը գալիս է դարերի խորքից. այն մեզ սովորեցնում է, որ երջանկությունը աշխատանքի մեջ է: 1988 թվականին «Հեքիաթ Նաղաշ անունով տղայի և հացի մասին, որի անունն է լավաշ» հեքիաթի հիման վրա նկարահանված «Կախարդական լավաշ» մուլտֆիլմը պատմում է Նաղաշ անունով մի բարի տղայի մասին, որն ապրում էր լավաշ թխող իր մայրիկի հետ: Լավաշով է սնվում ու մեծանում նաև Նաղաշը: Բայց հայոց աշխարհում տղաները շուտ են մեծանում, մոռանում մանկական խաղերի մասին ու դառնում օգնական ծնողների համար: Նաղաշն էլ որոշում է գտնել իր «սրտի գործը» ու մոր թխած լավաշներից մեկը վերցնելով՝ ճանապարհ է ընկնում: Փորձությունների ու անհաջողությունների միջով անցնելով՝ Նաղաշը հասկանում է, որ երջանկություն կարելի է գտնել միայն հարազատ հողում: Վերադառնում է տուն, մի լավաշաչափ հող է մաքրում քարերից, վարում է, ցանում, ջրում սեփական քրտինքով, և հողը նրան վարձահատույց է լինում ու առատ բերք պարգևում:

Ներկայացրեց Մ. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԸ

Վարդան Այգեկցի

ԳԻՆԻ

Թագավորն ուներ մի մինուճար տղա: Հրամայեց իր նախարարներին:

— Ամեն օր ձեզանից յուրաքանչյուրն իմ որդուն թող տանի պատվելու:

Մի օր նախարարներից մեկը թագավորի որդուն տարավ պատիվ տվեց և երեկոյան առաջնորդեց մինչև պալատի դուռը ու ինքը գնաց:

Իսկ թագավորի որդին խիստ հարբած էր: Նա բարձրացավ կտուրն ու ընկավ վայր:

Հաջորդ օրը նրան գտան աղբանոցում մեռած: Եվ թագավորն հրաման արձակեց.

— Քանդեցե՛ք բոլոր այգիները, կոտրեցե՛ք գինու կարասները, որովհետև գինին դարձավ իմ որդու կորստյան պատճառը:

Եվ հրամանը կատարվեց:

Մի այրի կին, որ մեկ որդի ուներ, իր հնձանը քանդեց կարասների վրա և գինին պահեց: Ամեն օր առավոտյան և երեկոյան հացից հետո նա մի բաժակ գինի էր տալիս որդուն խմելու:

Եվ մի գիշեր նրա ուրդին դուրս եկավ տնից և սպանեց թագավորի առյուծին: Հաջորդ առավոտյան թագավորը հայտարարեց.

— Ով առյուծին սպանել է, թող ներկայանա՛, որպեսզի պարգևատրեմ:

Եկան մայր ու որդի.

— Ինչպե՞ս կարողացար հաղթել առյուծին,— հարցրեց թագավորը:

— Գինով եմ սնել իմ որդուն, թագավոր,— ասաց մայրն ու պատմեց բոլորը:

Եվ թագավորը նոր հրաման արձակեց.

— Այգի տնկեցե՛ք, բայց գինին այնպես խմեցեք, որ առյուծ սպանեք և ոչ թե մեռնեք աղբանոցում, ինչպես իմ որդին:

«Աստված մեկ անգամ ստեղծեց մարդուն, մարդն ամեն օր ստեղծում է իրեն» (ֆոտոշարք)

Մեր հյուրը ԼՈՒՍԻՆԵ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆՆ է: Մեր առաջին զրույցը հայերեն առաջին տպագիր գրքի՝ 500-ամյա «Ուրբաթագրքի» աշխարհաբար թարգմանության և գիտական հրատարակության շուրջ էր:

Գրքի բնօրինակի վերծանումը, թարգմանությունը, վանքերի մասին տեղեկատուն, անձնանունների և տեղանունների ցանկ-բառարանները, քարտեզը, Յակոբ Մեղապարտի հարթաքանդակը և գեղարվեստական ձևավորումը Լուսինե Ավետիսյանինն են:

Արվեստասեր հասարակությանը նա հայտնի է նաև իր օճառե քանդակներով, որոնք ցուցադրվել են «Նարեկացի» արվեստի միությունում, ապա Ժողովրդական արվեստի թանգարանում, «Ուրբաթ» մամուլի ակումբի ցուցասրահում, Կամերային երաժշտության տանը և մշակութային այլ կենտրոններում: Յրավերներ է ստացել Մոսկվայում ցուցահանդեսով ներկայանալու: Նրա աշխատանքները ներկայացվել են Մոսկվայի առաջին հեռուստաալիքով, ԱՊՅ երկրների Мир հեռուստատեսության Вместе + հաղորդաշարով, Мир ռադիոալիքով:

- Յե՞շտ է օճառի հետ աշխատելը:

-Հեշտն ու դժվարը չգիտեմ, բայց հաճելի է: Իսկ եթե լուրջ, և հեշտ է, և դժվար, նայած որ նյութի հետ ենք համեմատում: Ի տարբերություն կավի՝ բավականաչափ զգուշություն է պահանջում, քարից ավելի դյուրին է տրվում երևակայությանդ ձևերին, փայտին հակառակ՝ համասեռ զանգված է: Իսկ նրա միակ խոցելի կողմը մարմնավորած կերպարների՝ հավերժության ձգտմանը հակադրվող վաղանցիկությունն է:

-Որքա՞ն կարող են պահպանվել դրանք:

-Վնասվելուց պաշտպանելու եղանակներ եմ փնտրում: Առայժմ միայն լաքապատումն է տրվել հնարամտությանս, որով բավականաչափ պաշտպանվում են խոնավությունից և եթերայուղերի տարբալուծումից: Գուցե շուտով փորձեմ ձուլել դրանք երկարակյաց նյութերից: Իսկ 10-12 տարվա օճառե քանդակները դեռ գոյատևում են:

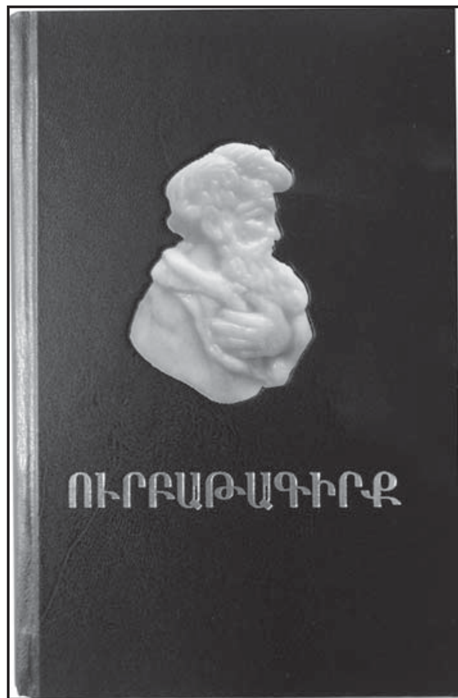
-Նյութի պակասի՞ց, թե՞ ուրիշ մի մղումով ձեռքը մեկնեցիք օճառին:

- Փոքրիկ գյուտ էր, որ իրականում նյութի պակասից ծնվեց, սակայն լրացրեց քանդակագործական նյութերի շարքը և դարձավ իմ ներաշխարհին արտաշխարհացնող սուբստանց:

-Կա՞ն արվեստագետներ, որ աշխատում են օճառով:

- Սկզբում փնտրեցի ու չգտա որևէ մեկին, ով քանդակներ ստեղծեր օճառից, սակայն ավելի ուշ նյութն ինձ համար կորցրեց կարևորությունը՝ տեղը զիջելով այն կերպարներին, որոնք ձգտում էին մարմին առնել պարզապես որևէ նյութից: Իմ քանդակներից մեկը վերնագրեցի «Հոգի» և բնաբան գրեցի. «Ափսոս, որ աշխարհում ապրելու միակ հնարավոր եղանակը նյութի մեջ մարմնավորվելն է…»:

- Ժամանակակից տեխնոլոգիաները, նյութերը օգնո՞ւմ, թե՞ խանգարում են արվեստագետին:

- Ոչինչ չի կարող խանգարել արվեստագետին, ավելին, արվեստագետն ամեն ինչ կարող է ծառայեցնել իր արվեստին, որ վեր է բոլոր նյութերից, և նյութը կարևոր է այնքանով, որքանով անհրաժեշտ է գաղափարի մարմնավորման համար: Այն միշտ պիտի ստորադասվի գաղափարին, այլապես գաղափարը լավագույն դեպքում կենթարկվի զեղչումների, վատագույն դեպքում՝ կաղապարի կվերածվի:

- Քանդակ-պոեզիա շարք ունեք: Պոե՞տ, գրականագե՞տ, թե՞ քանդակագործ Լուսինեին են ավելի շատ ճանաչում:

- Կարծում եմ, որ զուտ քանդակ, զուտ պոեզիա չկա, և առհասարակ որևէ արվեստի գործ զուտ լինել չի կարող: Երևակայությունն այն աներևույթ ալքիմիկոսն է, որն աննկատ փնջում է ճկուն սիլուետներ, թրթռուն ելևէջներ, բյուրեղացած մտորումներ ու խաղացկուն զուներանգներ՝ հաստատ համոզվածությամբ, որ փնտրված «փիլիսոփայական քարը» հենց այդ շաղախից պիտի ձուլվի: Այդպես էլ չկան զուտ պոետ, զուտ քանդակագործ, զուտ գիտնական: Հիշեցի ֆրանսիացի բանաստեղծ Սեն-Ժոն Պերսի հետևյալ տողը. «Մտքի յուրաքանչյուր ստեղծագործություն նախ և առաջ պոետական է»: Ովքեր ճանաչում են ինձ, հենց այս համադրությամբ են ճանաչում:

- Ի՞նչ գնահատականների եք հանդիպում: Ի՞նչ «մաղով» է անցնում Ձեր արվեստը: Յամաձա՞յն եք, որ ամենաճիշտ գնահատականը ժամանակն է տալիս:

- Թեև մասնագիտական կրթություն չունեմ, սակայն քանդակների մասին հիմնականում հիացական արտահայտություններ եմ լսել, անգամ նրանցից, ովքեր որպես մասնագետներ ինչ-որ թերություններ են տեսել գործերում՝ խոստովանելով, որ անկեղծությունն ու նրա բացահայտ դրսևորումներն են հիացմունք պատճառում դիտողին, և որ աշխատանքներից յուրաքանչյուրը մի փոքրիկ հուզիչ պատմություն է: Շատ մասնագետներ էլ, չիմանալով, որ պրոֆեսիոնալ չեմ, փորձել են պարզել՝ այստե՞ղ, թե՞ Ռուսաստանում եմ ստացել կրթություն: Քանդակները բարձր գնահատականի են արժանացրել շատ նկարիչներ ու քանդակագործներ՝ Հակոբ Հակոբյանը, Խաչատուր Իսկանդարյանը, Վահան Տերունին, Խաչիկ Միրիջանյանը, Արարատ Հովսեփյանը, Գետիկ Բաղդասարյանը, Վիգեն Ավետիսը, արվեստաբան Սարո Սարուխանյանը և այլք: Իսկ ժամանակը չի գնահատում, այն հնարավորություն է տալիս ճիշտ գնահատելու:

- Կանացի խոհական ու ճկուն ֆիգուրներն են գերակշռում Ձեր գործերում: Թեմաները նույնպես բարի են ու ավելի շատ հոգևոր: Ճի՞շտ եմ նկատել:

- Համոզմունք է, որ յուրաքանչյուրը ստեղծում է իրեն: Արվեստը ինքնաճանաչման ազնվագույն ճանապարհ է: Ամեն մի ստեղծագործությամբ արվեստագետն ավելի է մոտենում այն մթին զանգվածին, որ իր էությունն է, ավելի ճիշտ՝ էությունն է մարդ արարածի: Ուրեմն, որքան շոշափելի լինելու աստիճանի մոտենա իրեն, այնքան կնմանվի գեղարվեստական հայելու, որում յուրաքանչյուրն իրեն

⊃13

12⊃

կտեսնի, ավելին, կփափագի տեսնել, ուստի՝ վերստեղծել իրեն՝ ըստ այդ արտացոլանքի: Այստեղ էլ թաքնված է արվեստի մոգական ուժը: Աստված մեկ անգամ ստեղծեց մարդուն, մարդն ամեն օր ստեղծում է իրեն: Արարչագործությունը դեռ շարունակվում է:

մշտակա, ինչպես Աստծո ներկայությունը: Նրա էության եզրագծումը նշմարելի է միայն Հավերժության հայելու անդրադարձումներում:

- Թարգմանել եք «Ուրբաթագիրքը»: Ի՞նչ գիտենք մեր առաջին տպագիր գրքի մասին:

- «Ուրբաթագիրքը» բուժիչ աղոթքների, «Ուրբաթագրքին» «Նարեկի» պես բուժիչ զորություն է վերագրվել: Ամփոփում է գեղարվեստականորեն բարձրարժեք չափածո աղոթքներ, որոնք նույնքան գրավիչ ու հրապուրիչ են հնչում աշխարհաբարով, որքան գրաբար բնագիրը:

- Մենք քննադատող ազգ ենք դարձել ու ավելի շատ վատի մասին ենք խոսում, նկատե՞լ եք:

- Մենք կորցրել ենք ներդաշնակությունը: Մենք ունենք հազարամյակներով բյուրեղացած արժեքներ և դրանց կողքին՝ արագընթաց ու արդեն խկապես հոգնած Եվրոպային հասնելու անդիմադրելի ձգտում: Բազմաթիվ օբյեկտիվ պատճառներ խախտում են մեր ներքին խաղաղությունը: Բոլորն են զգում, որ ինչ-որ բան կամ բազում բաներ սխալ են մեր կյանքում, և եթե սկզբում իսկապես սխալները մատնանշում էինք՝ շտկելու համար, հետզհետե ծուլանում ենք, ու ավելի հեշտանում են ամեն ինչ տեղիանտեղի քննադատելն ու դրանով բավականանալը: Այսօր սա իրոք մեր հասարակության ներսում գոյություն ունեցող արատներից մեծագույնն է: Ես չեմ ընդունում անհիմն լավատեսությունը, պարզապես գիտեմ, որ միտքը, խոսքը նյութականանալու հակում ունեն: Ամեն մեկիցս է կախված մեզ շրջապատող լույսի պայծառությունը: Ժխտում պարունակող բառերը չեն կարող բարություն սերմանել:

- Ալիսիա Կիրակոսյանն ասում է՝ «Սիրո հակառակն ամենևին էլ չսիրելը չէ, մահն է պարզապես»: Սիրո Ձեր բանաձևը:

- Հնարավոր չէ վերլուծության ենթարկել մի բան, որ չի կրկնվել և չի կրկնվելու երբևէ, որովհետև յուրաքանչյուրն իր եզակիության համեմատ է այն ապրում: Անհնար է սահմանումներ տալ նրան, ինչը չի ընդունում բանաձևեր: Այն, ինչի մասին պատմում են, երգում, նկարում, սիրո թողած ազդեցությունն է: Յուրաքանչյուրն իրեն հասու ճամփաներով փորձում է բացահայտել գաղտնիքը այդ հին ու մթին առեղծվածի, սակայն այն մնում է անընդգրկելի, ինչպես տիեզերքը, աննկարագրելի, ինչպես Աստծո էությունը,

պահպանագրերի, չար ուժերը շղթայող բանաձևերի, սաղմոսների, կիսաառասպելական զրույցների, մաղթանք-աղերսանքների մի ժողովածու է, որի կիրառելիությունն ու կարևորությունը հայ մարդու կյանքում հաշվի առնելով՝ Հակոբ տպագրիչը ձեռնարկեց առաջինը այն տպագրել՝ հիմք ընդունելով պահանջարկ վայելող ձեռագիր ուրբաթագրքերից մեկը: Հանձնարարվել է կարդալ ուրբաթ օրը, որ Հայ առաքելական եկեղեցու տոնացույցում համարվում է Քրիստոսին մարմնավորած Սուրբ խաչի օր և ունի երկակի բնույթ. զգուշավորության օր է, քանի որ և՛ մարդու արարման, և՛ Մարդու Որդու խաչելության օրն է միաժամանակ:

Մայր Թերեզան հայտարարում էր. «Ես չեմ գնա ցույցի՝ «Ընդդեմ պատերազմի», եթե ինձ հրավիրում են ցույցի՝ «Հանուն խաղաղության»:

Ասել, որ մութ է, նշանակում է ոչինչ չասել, ավելին, նշանակում է մութն ավելացնել: Ասել, որ լույս չկա, նշանակում է ընդգծել լույսի բացակայությունը, լույսի, բայց ամեն դեպքում բացակայությունը: Մինչդեռ կարելի է ասել՝ Լույս է անհրաժեշտ... Եվ այս դեպքում արդեն հաստատ այն գտնելու ճանապարհին ես...

- Լուսինե, Բոտերոյի քանդակը հա-

⊃14

13➲

վանո՞ւմ եք. դժգոհության աղմուկը դադարեց, բայց քանդակն իր տեղում է, և դժգոհողները, ուզած թե չուզած, հանդուրժելու են նրա ներկայությունը:

-Ինքս հանդուրժող եմ արվեստի բոլոր գործերի նկատմամբ: Իհարկե, արվեստի բարձրարժեք գործեր եմ համարում

նրանք, որոնք հաճելի զգացողություններ են առաջացնում՝ առթելով ներաշխարհի ճեղքերն ապաքինող թրթռացումներ: Իր տեսակի մեջ հետաքրքիր աշխատանք է, Բոտերոն էլ այդպե՛ս է տեսնում աշխարհը: Բայց ուրիշ է արվեստի գործը իր արժանիքներով ու թերություններով գնահատելը, ուրիշ՝ քաղաքի կենտրոնում տեղադրելով՝ այն անգիտակցական ու ենթագիտակցական շերտերին ամենօրյա ազդակներ ուղարկող ալեփյուռ դարձնելը: Աշխարհին իր խտացուցիչով ընկալած ամեն արվեստագետի ամեն հետաքրքիր աշխատանք չէ, որ կարող է զարդարել մայրաքաղաքի դեմքը: Եվրոպայում շատ կան քաղաքներ, որոնց կպատշաճեր այդ քանդակը, բայց ոչ Երևանին: Արվեստի գործի ընկալումը ճաշակի խնդիր է, բայց ոչ երբեք հիմք՝ ճաշակ թելադրելու:

- Երևանը սիրո՞ւն քաղաք է:

-Այո, ամեն ինչ փոփոխվում է, և Երևանը նախկին սուրբ ու հարազատ դիմագծերը կորցրած գեղեցիկ քաղաք է:

- Ծրագրերի մասին:

- Նպատակների վերածված գաղափարներ շատ կան, որոնք սպասում են իրենց հերթին՝ կյանքի կոչվելու համար: Ունեմ նոր թարգմանություններ, որոնցից ուզում եմ հատկապես հիշատակել Անանիա Շիրակացուն վերագրված, բայց իրականում 10-րդ դարի գիտնական և փիլիսոփա Անանիա Նարեկացու գրչին պատկանող, երբևէ չթարգմանված «Սակս բացայայտութեան թուոց» աշխատությունը:

«Ուրբաթագրքի» առնչությամբ նոր ու հետաքրքիր ծրագրեր կան: Կարծում եմ՝ արժի աշխարհաբարի վերածել Հակոբ Մեղապարտի հրատարակած մյուս 4 գրքերը ևս՝ ստեղծելով հայկական գրատպության առաջին գրքերի գեղեցիկ մի հնգյակ:

Արմինե ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Մատենադարանը՝ համաշխարհային մշակույթի մեծագույն տաճարներից է, որտեղ ոտք ես դնում մեծարանքով, գլուխ խոնարհելով նմանատիպ հիասքանչ մշակույթ կերտած իմաստուն ժողովրդի տաղանդի և տոկունության առջև:

Ս. Սմիրնով

Ծառայել Հայաստանին՝ նշանակում է ծառայել քաղաքակրթությանը:

Ու. Գլադսոն

Հայաստանը քաղաքակրթության բնօրրանն է:

Դեվիդ Լենգ

ՏՂԱՆԵՐԸ ՄԵԾԱՑԵԼ ԵՆ ՈՒ...

Գուցե ոմանց թվա, թե այս հոդվածը տեղին կլիներ տպագրել գարնան սկզբին, ասենք՝ մարտի 8-ից ապրիլի 7-ն ընկած ժամանակամիջոցում: Բայց ես այդպես չեմ մտածում, քանի որ սա ավելի շատ տխուր հոդված է, քան ուրախ: Ինչո՞ւ: Քանի որ մեր այժմյան դրությունը (ցավոք՝ ոչ նախանձելի) պայմանավորված է նաև այդ գործոնով: Էլ ի՞նչ կապ ունի կանանց տոնը...

Ըստ իս՝ իր մարդկային հատկանիշներով հայ կինն ավելի լավն է, քան հայ տղամարդը: Իհարկե, թե՛ կանանց, թե՛ տղամարդկանց պարագայում լինում են բացառություններ, բայց ընդհանուր առմամբ, կոպիտ ասած, կանայք ավելի լավն են, սակայն, չգիտես ինչու, երկիրն ու մեզ ղեկավարում են տղամարդիկ: Քանի՞ փափկասուն տիկին կա կառավարությունում: Իսկ Ազգային ժողովո՞ւմ...

Դե լավ, չձգձգեմ, այլ փորձեմ բացատրել, թե նախ ինչու հենց հիմա՝ նախագահական ընտրություններին նախորդող ներքաղաքական կատակլիզմների այս շրջանում որոշեցի խոսել այս մասին՝ չսպասելով մինչև լավ ու բարի օրերը՝ կանանց միամսյակը: Հենց միայն նրա համար, որ վերը նշված փաստն անձամբ ինձ բնավ չի ուրախացնում: Ոչ միայն այն պատճառով, որ ես հակառակ սեռի ներկայացուցիչ եմ, այլև այն պատճառով, որ խտրականությունը, անհավասարությունը համարում եմ անբնական երևույթ: Ըստ իս՝ ամենևին էլ լավ չի, որ մեր կանայք ավելի լավն են, քան տղամարդիկ: Չէ, սա ավելի շատ ինձ տխրեցնում է, քան ուրախացնում:

Երկրորդ. իսկ ո՞վ ասաց, որ այդպես է: Այս հարցին շատ հեշտ է պատասխանելը: Նայում ես չորս կողմդ ու համեմատում, ապա սկսում ես մտորել այդ հարցի շուրջ, որը շատ ավելի հետաքրքիր է: Իմ խորին համոզմամբ՝ պատճառը դաստիարակությունն է: Ավանդական դաստիարակությունը հակադրվում է մերօրյա իրականությանը: Փորձենք համեմատել, թե հայ ընտանիքներում ինչպես են դաստիարակում աղջիկներին, ինչպես՝ տղաներին: Համարձակվում եմ պնդել, որ մեր աղջիկներին (սկսած շատ վաղ հասակից մինչև ամուսնության շեմը) շատ ավելի ճիշտ են դաստիարակում, և հենց այդ պատճառով նրանք մեծանում են՝ շատ ավելի հարմարված ժամանակակից կյանքի պահանջներին, ընդունակ գլուխ հանելու ստեղծված իրավիճակում: Որպեսզի ասածս մերկապարանոց չհնչի՝ փաստեր բերեմ:

Ընտանիքում ո՞վ է սովորաբար զբաղվում երեխայի դաստիարակությամբ: Հիմնականում՝ մայրը, երբեմն՝ տատիկը: Հազվադեպ նրանց օգնության է գալիս պապիկը, շատ ավելի հազվադեպ՝ հայրը: Մայրիկները (և տատիկները) գիտեն՝ ինչպես դաստիարակել աղջիկներին, բայց, ավաղ (չնչին բացառություններով), չգիտեն, թե ինչպես է ճիշտ դաստիարակել տղա երեխային: Շատ վատ է նաև այն, որ անգամ հոր ակտիվ միջամտության դեպքում չենք կարող պնդել, թե արդյունքը լավ կլինի: Քանի որ նախ՝ ժամանակին հայրիկներն էլ իրենց ընտանիքում ճիշտ չեն դաստիարակվել: Եվ ամեն դեպքում հայրիկները չեն կարող (կամ չեն ուզում) պատշաճ ուշադրություն

և ժամանակ հատկացնել այդ գործին: Երբ տղաների դաստիարակությամբ զբաղվում են միայն մայրերը, նրանք դառնում են կամ «մամայի բալա»՝ նուրբ ու քնքուշ (եթե ավելին չասենք), կամ մի քիչ դյուրագրգիռ ու դյուրաբորբոք, կամ (շատ ավելի հաճախ) ինքնավստահությունից զուրկ և կամ քմահաճ ու կամակոր: Չի բացառվում նաև՝ ամբողջ փունջը: Եվ բոլոր դեպքերում ձևավորվում է պատասխանատվության զգացումից զուրկ երեխա: Այո, այո, մեր՝ թվում է, թե աշխատունակ ու գործունյա տղամարդկանց բնավորության առաջին գիծը, որն աչքի է զարնում առաջին հերթին, անպատասխանատվությունն է: Անպատասխանատվությունը թե՛ քաղաքականության ոլորտում ընդհանրապես, թե՛ պետության կառավարման մեջ մասնավորապես:

Վերադառնանք դաստիարակության խնդիրներին: Հայ ընտանիքներում աղջիկների հանդեպ ավելի խիստ են, քան տղաների: Դեռ մանկուց աղջիկներից պահանջում են լինել կոկիկ: Բոլոր հարցերում: Չի կարելի թափթփված լինել, պետք է կանոնավոր դասավորել խաղալիքները, կոկիկ սանրել մազերը, մաքուր պահել շորերը: Փնթի աղջիկը... Չէ, այդպիսիք պարզապես չեն լինում: Գուցե շատ վաղ հասակում ինչ-որ բան այնպես չի արել, բայց տարիների հետ այդ ամենը նրա բնավորությունից արմատախիլ են անում այն պարզ տրամաբանությամբ, որ փնթի աղջկան հարս չեն տանում: Ճիշտ է, դարձյալ բացառություններ լինում են, բայց մենք խոսում ենք ընդհանուր օրինաչափությունների մասին:

Փողոցում հանդիպում ես գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչների: Եթե անգամ շա՜տ գեղեցիկ չեն, եթե նույնիսկ անճաշակ են հագնված, միևնույն է, կոկիկ են: Իսկ երբ ուզում են աշխատանքի ընդունվել, գործատուն առաջին հերթին հենց այդ հատկանիշի վրա է ուշադրություն դարձնում: Ճիշտ է, այդ մասին բարձրաձայն չի ասվում (ավելորդ ոգևորություն չառաջացնելու և բարձր աշխատավարձ վճարելուց խուսափելու նկատառումով), բայց չասել չի նշանակում չնկատել:

Իսկ տղամարդի՞կ: Փոքրիկ մի օրինակ բերեմ: Սխալված չեմ լինի, եթե ասեմ, որ տղամարդկանց մեծ մասը սափրվում է տոնից տոն: Եղունգների խնամք, մաքրակենցաղություն. ոմանց կարծիքով՝ սրանք հիմնականում աղջիկներին վերաբերող հարցեր են: Իզուր եք այդպես մտածում, պարոնայք: Կոկիկությունը համամարդկային հատկություն է:

Մեկ այլ հատկություն՝ աշխատասիրությունը: Աղջիկները հիմնականում այլընտրանք չունեն, ուզած-չուզած մայրիկին պետք է օգնեն: Իսկ տղանե՞րը: Բա սազո՞ւմ է, որ տղան գործ անի, մայրիկին օգնի: Հայրիկին կարելի է, բայց նրան օգնելու ի՞նչ կա որ: Հայրիկը, եթե անգամ աշխատում է, ապա՝ աշխատավայրում, տանը նա հանգստանում է: Հենց դա էլ տեսնում է երեխան և վաղ մանկությունից ընդունում, որ հոր գործը տանը հանգստանալն է: Գուցե դրսում հայրը շատ ծանր աշխատանք է անում, բայց երեխան դա չի տեսնում, ու նրան թվում է, թե աշխատելը տղամարդու գործ չէ:

Բարեխղճություն, պարտաճանաչություն: Սրանք ինքնըստինքյան բխում են աշխատասիրությունից: Չկա պատճառը, չկա և հետևանքը: Անգամ դպրոցում աղջիկներից պահանջում են բարեխղճություն ու պարտաճանաչություն, իսկ տղաներից՝ ընդունակություն: Տղա երեխաներին հենց այդպես էլ գովում-խրախուսում են՝ ընդունակ է, բայց՝ ծույլ: Ասել է թե ոչինչ, կմեծանա, ծուլությունը կանցնի, իսկ ընդունակությո՞ւնը... Արի ու տես, որ ծուլությունը չի անցնում, ընդունակությունն էլ մնում է ընդունակություն՝ հաճախ չվերածվելով հմտության: Պարտաճանաչության ու բարեխղճության մասին էլ չխոսենք:

Ասում են՝ տղաներին նաև բակն ու փողոցն են դաստիարակում: Եթե անգամ ընտանիքից դուրս դաստիարակվում են ինչ-ինչ կարևոր գծեր, ապա մեր օրերում դրանք չեն խաղում այն էական դերը, ինչ կարող էին խաղալ մի 20-30 տարի առաջ: Փողոցը կարող է այնպիսի տղամարդ դաստիարակել, որին բոլորը հարգում են, բայց որն աշխատանք չունի, քանի որ չունի մասնագիտություն և աշխատելու կարողություն:

Եվ տեսեք, թե ինչ է ստացվում: Գործատուները հակված են աշխատանքի ընդունել երիտասարդ աղջիկների՝ անտեսելով նույն տարիքի տղաներին: Իհարկե, տարբեր գործոններ են դեր խաղում, դրանցից մեկն էլ այն է, որ աղջիկներին կարելի է ցածր աշխատավարձ վճարել, իսկ տղամարդուն դժվար է նման բան առաջարկելը: Մյուս կողմից էլ՝ աղջիկը կամուսնանա, երեխա կունենա, կնստի տանը: Թեպետ այս գործոնը հիմա դեր չի խաղում. ամուսնանում են, երեխա են ունենում, բայց տանը չեն նստում: Համենայն դեպս նրանք, ովքեր Հայաստանի չափանիշներով կարգին գործ ու աշխատավարձ ունեն:

Իսկ մեզ (ասել է թե՝ երկիրը) ղեկավարում են մեծացած տղաները: Գուցե դա է պատճառը (գուցե ոչ գլխավորը), որ ունենք այն, ինչ ունենք: Բայց եթե քննարկում ենք մեր այսօրվա վիճակը, ապա չպետք է շրջանցենք նաև այս հարցը:

Արա ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Առնետների ոռջը

Ինչ նախատեսված է յուրաքանչյուրիս, պետք է լինի:

Պայքարես, թե ոչ, միևնույն է՝ ոչինչ չես փոխի:

Ինչո՞ւ ենք մենք այդպես անտարբեր կյանքի նկատմամբ, բայց միաժամանակ՝ կառչած նրանից:

Կարճ ասած՝ ատում ենք կյանքը, բայց ցանկանում ենք ապրել...

***

Խմբագրի ձեռքը մեկնվեց սեղանի հեռախոսի կոճակին:

- Լարիսա՛, արի՛ ինձ մոտ:

Երբ Լարիսան մտավ ներս, խմբագրի աչքերն ուրախացան: Միշտ էլ մեծ հաճույքով էր ընդունում այդ գերժամանակակից աղջկան:

- Նստի՛ր: Դու, ճիշտ է, արտահաստիքային ես, բայց այսպես ասած՝ լավության կարգով քեզ մի առաջադրանք եմ ուզում տալ: Արդեն երրորդ ամիսն է, չէ՞, որ հոնորար չես ստացել:

- Այո՛, դե, գիտեք իմ դրությունը...

- Գիտեմ, գիտեմ, - խմբագիրը մի թուղթ վերցրեց ու ուշադիր նայելով՝ շարունակեց:

- Մի կարգին հոդված է պետք անտունների, այսպես ասած՝ «բոմժերի» մասին: Զգայացունց հոդված: Սա լուրջ պատվեր է, հոնորարդ կլինի չպատկերացրած չափի: Եթե համաձայն ես, կարող եմ ձևակերպել:

- Ես, իհարկե, համաձայն եմ: Հենց այսօրվանից կսկսեմ...

- Չէ՛, դու չհասկացար: Դու պետք է նրանց մեջ լինես, հասկանո՞ւմ ես: Մի քանի խմբագրություններ են նույն պատվերը ստացել: Այնպես որ, պետք է լինի չափազանց անկեղծ ու իրական: Հոնորարը այնքան մեծ է, որ պետք է կիսվի իմ և քո միջև: Հուսով եմ՝ հասկացար: Մենք պետք է անպայման հաղթենք: Միգուցե հոդված չլինի, լինի պատմվածք կամ... Հուշելու համար ասեմ, որ կարող ես նրանց գտնել որևէ գերեզմանոցի տարածքում, մոտակայքում, չգիտեմ, իմ ունեցած տվյալները դրանք են: Ունես երկու օր:

- Հասկացա, - Լարիսան վեր կացավ ու դուրս եկավ սենյակից:

***

Ինչպես կարգն է՝ գերեզմանոցում մեռելային լռություն էր:

Սպիտակ ձյունն այնքան խնամքով էր տարածվել բոլոր գերեզմանաքարերին, որ ասես մի հոգատար ձեռք էր ծածկել մոմե դեմքերով, սև, դասական ոճի կոստյումներով ննջեցյալներին:

Ոչ մի ոտնահետք չկար ձյան վրա:

Կիսամերկ, քրքրված շորերով կինը՝ թևի տակ սեղմած մի սև պայուսակ, կարծես նպատակամղված քայլում էր որոշակի գերեզմանի ուղղությամբ:

Գերեզմանային լռությունն այքան էր ազդել նրա վրա, որ չէր կարողանում նկատել տարբեր կողմերից հեռվից իրեն հետևող, ցնցոտիավոր երեք մարդկանց:

Ընտրեց պատահական մի գերեզման, որի մուտքը հաղորդալարի կտորով էր փակած, բացեց դռնակը, մոտեցավ տապանաքարին՝ նախապես ձեռքի պայուսակը կախելով ցանկապատի սրածայր ցցերից մեկին:

Սառած ձեռքերով փորձեց մաքրել ձյունը տապանաքարի վրայից, նստեց մեջքով դեպի դռնակը:

«Պայուսակումս լուցկի ու խունկ կա: Մի՞գուցե նաև փորձեմ վառել, համ էլ՝ կարող է ծուխը հեռվից երևալ», - մտածեց ու շուռ եկավ դեպի դռնակի կողմը:

Պայուսակն արդեն չկար:

Դռնակից դեպի գերեզմանների խորքը ձգվում էին ոտնահետքեր:

Վախից դողացող ոտքերով փորձեց քայլել դեպի գերեզմանից դուրս տանող դռնակը, բայց չկարողացավ:

Հասկացավ, որ ցուրտը թույլ չի տա երկար ժամանակ մնալ այդպես անորոշ վիճակում:

Վեր կացավ, սկսեց քայլել ոտնահետքերի ուղղությամբ՝ մտքում անիծելով այն պահը, երբ համաձայնեց խմբագրի առաջարկած գործարքին, բայց, դե, փող է հարկավոր...

Հետքերը տարան գերեզմանոցի պարսպին կպած մի հին, առանց պատուհանների ու դռների շինության մոտ: Պարզ երևում էին դեպի նկուղ տանող ոտնահետքերը, բայց սիրտ չարեց մտնել ներս:

Նստեց մի անտաշ քարի վրա ու սկսեց դողացնել:

Ներսից լսվում էին խուլ ձայներ:

Երբ սկսեց կամաց-կամաց մթնել, ներսից երևաց կրակի լույսը: Ու անկարող դիմադրելու վախին՝ մի կերպ բռնվելով քանդած պատերից՝ իջավ նկուղի ուղղությամբ:

Մոտ տասը զույգ աչքեր չռվեցին անծանոթ ստվերի վրա: Հետո մեկը, որի ոտքերին թելով կապած նախկին կոշիկի տակացուներ էին, մի քիչ քաշվելով՝ տեղ տվեց կրակի մոտ:

- Արի՛, տաքացի՛ր, Կամբալա՛, Կամբալա՛:

- Ի՞նչ, - մի կերպ ատամները ցրտից չխչխկացնելով՝ հարցրեց Լարիսան:

- Ոչի՛նչ, ուշադրություն մի՛ դարձրու: Նրա սովորությունն է: Նա էլ է նորերից, - ասաց քիչ տարեց մի կին ու մոխրոտ կարտոֆիլը մեկնեց Լարիսային:

- Կամբալա՛, Կամբալա՛, առնետներին չսպանե՛ս: Է՛ն խաչը վկա, նրանք մարդկանցից լավն են, մեզ նման են... Մենք մարդկային առնետներն ենք ու ապրում ենք առնետների օրենքով...

- Իսկ ի՞նչ է նշանակում Կամբալա:

- Չգիտեմ: Գեղեցիկ է հնչում,ականջ շոյող:

Մի պահ Լարիսային թվաց, թե այդ տղամարդը երիտասարդ է, ուղղակի մազածածկ ու անխնամ դեմքը ծերացնում են: Հետո շրջվեց մյուսներին նայելու ու մոռացավ նրան:

Աչքերով հաշվեց: Ութ հոգի էին՝ երեք կին և հինգ տղամարդ: Ինքն իններորդն էր:

Մտքում ապագա հոդվածի նախաբանն էր:

«Այստեղ մահանում են հաճախ և անսպասելի, բայց հիվանդանում են հազվադեպ, որովհետև դա նրանց համար համարվում է շքեղություն: Բնական է, որ այստեղ «Շտապ օգնություն» կանչելու մասին մտածելն անիմաստ է...»:

Չգիտես ինչու, զույգ-զույգ սկսեցին մի կերպ տեղավորվել կրակին մոտիկ:

Մնացին ինքը, Կամբալան ու մի տղամարդ, որը մոտեցավ՝ ընդհատելով մտքերը:

- Դու այսօրվանից իմը կլինես: Ես զույգ չունեմ: Գրկած կքնենք ու չենք մրսի: Կամբալան նոր մարդ է, նրան չի հասնում, իմ հերթն է:

Դեղին, կոտրված ատամները, կիսածածկ մարմինն ու վրայից եկող անտանելի միզահոտը զզվանք առաջացրին, ու դեմքը մի կերպ շրջելով՝ փորձեց ինչ-որ բան ասել...

- Ինձ չի կարելի, խնդրում եմ, - չհասցրեց վերջացնել, և տղամարդը, ձգելով մազերից, փորձեց քաշել դեպի իրեն:

Տղան, որին Կամբալա էին կոչում, վեր թռավ տեղից, ու սկսվեց մի տուրուդմփոց: Մարդկային առնետների պայքար էր՝ իր բաժինն առնելու, խժռելու:

Հաղթեց երիտասարդությունը: Կամ էլ՝ վեճ սկսած տղամարդը, կռվից տաքանալով, մի կերպ հետ քաշվեց:

- Դեռ ցո՛ւյց կտամ ձեզ:

➲17

16

Կամբալան մոտեցավ, բռնեց ձեռքից ու քաշելով դեպի իրեն՝ պառկեցրեց կրակին մոտիկ՝ իր տեղում, իսկ ինքը տեղավորվեց նրա հետևում, ձեռքը գցեց ուսին ու ծանր շնչելով՝ վառեց արդեն՝ երևի երեք անգամ հանգցրած մի ծխախոտ:

«Ոչի՜նչ, թող մա ձեռքը, այսպես ավելի լավ է, քան...»:

Կարծես խաղաղվեց նկուղում:

Սակայն սկսվեցին ձայներ ու հոգոցներ լսվել, ասես մի խմբակային սեռական համերգ լիներ: Բայց Լարիսան առանց ուշադրություն դարձնելու սկսեց իր մտքերը դասավորել:

Քիչ հետո ջրի ձայն լսեց: Գլուխը շրջեց ու կիսամութի մեջ տեսավ, թե ինչպես է իր համար կռվող տղամարդը նկուղի անկյունում ընդամենը երեք մետր այն կողմ կանգնած միզում:

Հետո մոտեցավ նրան, մեկնեց մի կիսատ կեղտոտ գինու շիշ ու.

- Ազի՜զ, ուզո՞ւմ ես խմես:

Լարիսան փակեց աչքերը: Սիրտը խառնում էր:

«Աստվա՜ծ իմ, ինչքա՞ն կարող եմ դիմանալ այսպես: Ես էլ եմ զուգարան ուզում, բայց ինչպե՞ս, որտե՞ղ, մի՞թե հենց սրանց աչքի առաջ...»:

Մեջքի հետևից գլուխը բարձրացրեց Կամբալան, ու փորձ արեց վեր կենալ:

Գինու շիշը բերանը դրած մարդը հեռացավ իր տեղը:

- Առնետների որջին բարի գիշե՜ր, Կամբալա՜, Կամբալա՜: Վերջացրե՜ք սեռական արշավանքները, իսկ, եթե հանկարծ գիշերը մեկն ու մեկը փորձի իմ կնկան մոտենալ, Կամբալա՜, Կամբալա՜, կմորթեմ առանց մտածելու:

Լարիսան շուռ եկավ դեպի նա ու շշուկով ասաց.

- Զուգարան եմ ուզում, որտե՞ղ...

- Արի՜: Ժամանա՞կ գտար:

Վեր կացավ, բռնեց ձեռքն ու համարյա ուժով քաշեց դեպի կողքի կիսաքանդ սենյակը:

- Այստեղ կարող ես, Կամբալա՜, Կամբալա՜:

- Դու գնա՜, ես ամաչում եմ:

- Երբ հեռանամ, մեկ է՝ ուրիշն է գալու նայի, արագացրո՜ւ:

Երբ արդեն ճարահատյալ բարձրացրեց կիսաքրքրված շրջազգեստը, Կամբալան զարմանքով տեսավ ժանեկավոր գեղեցիկ ներքնազգեստը, որ հատուկ չէր այստեղ բնակվող կանանց:

Առանց ոչինչ ասելու շուռ եկավ ու սպասեց:

Երբ նորից պառկեցին կրակի մոտ՝ իրենց տեղը, Լարիսան զգաց նրա շունչը ծոծրակին:

«Ահավոր է, կամաց-կամաց սովորում եմ այս դրությանը, սարսափելի է»:

Մտքերը նորից գնացին հեռու՝ դեպի իր առջև դրված խնդիրը:

«...Հաճախ ինքս իմ մեջ սկսում եմ չբարկանալ ամենակարող Աստծո վրա, որ չի կարողացել ստեղծել կատարյալ աշխարհ ու համարյա ամեն մի արարածի համար սահմանել է որոշակի անիմաստ վիշտ ու անվերջանալի թվացող տանջանքներ: Բայց ինչպիսի ողորմությամբ է Նա կարողացել սփոփել այն մարդկանց, որոնք բարեգութ ճակատագրի մասին գաղափար իսկ չունեն...ապրում են առնետների կյանքով, առնետների օրենքներով»:

Հանկարծ զգաց, հասկացավ, որ տղամարդու ձեռքը շոյում է կուրծքը: Փորձ արեց ձեռքը հետ վանել, բայց ականջին շշուկ լսեց.

- Եթե ես չլինեմ, ապա նրանցից մեկն ու մեկին բաժին կհասնես: Մի՞թե դա ես ուզում:

Հետույքին զգաց տղամարդու պիրկ անդամն ու թուլացած բաց թողեց տղամարդու ձեռքը:

Շուռ եկավ: Հասկացավ, որ այլևս ոչինչ չի կարող անել ու լաց լինելով՝ փակեց աչքերը:

Տղամարդն արդեն բացել էր կուրծքը ու նա մի անգամ զարմանքով նայում էր թանկարժեք կրծկալին:

Հետո գլխով մտավ կրծքերի արանքն ու ծածկեց մերկ, անուշահոտ մարմինը...

Դիմադրելն անօգուտ էր, սակայն փորձ արեց: Ոտքերը սեղմեց, շրթունքները փակեց, գլուխը շրջեց, բայց մի քանի վայրկյան հետո տեղի տվեց մտածելով, որ եթե դիմադրի կարող են մնացածը հարձակվել իր վրա:

Ժանեկավոր ներքնազգեստը շպրտվեց մի կողմ...

Կյանքում մտքով չէր անցել, որ այսպես կարելի է թքել մարդկային արժանապատվության վրա: Տղամարդու վավաշոտ բերանը փսլինքախառը լորձով լցոնում էր կուրծքը, փորը...

Շարունակելով անձայն լաց լինել՝ զգաց, որ մի պահ տղամարդն անշարժացավ... «Բոմժը» թքում էր ոչ միայն հոգու, այլ նաև՝ մարմնի մեջ:

Գլուխը մի կերպ շրջեց՝ չկարողանալով պահել սրտխառնոցը:

«Մի՞թե այսպես հնարավոր է ապրել: Բայց ապրում են, չէ՞»:

«Ես վաղը կփախչեմ այստեղից անվերադարձ: Կարող եմ գրել այդ չարաբաստիկ հոդվածը: Կստանամ այն գումարը, որն ինձ այնքան անհրաժեշտ է: Գրողի ծո՜ցը այս առնետների որջը: Ամբողջ մարմինս թաց է: Զզվում եմ ինձնից, իմ մարմնից, խմբագրից, այս մարդ կոչված առնետներից, կողքս կենսական պահանջմունքները վայրենաբար բավարարված ասպետ կոչվածից, թյո՜ւ...»

Ոտնաձայներ լսեց: Վախից անմիջապես շուռ եկավ ու թևերով գրկեց կողքը պառկած տղամարդուն:

***

... Վախ՝ կյանքի նկատմամբ, վախ՝ վաղվա օրվա նկատմամբ, վախ՝ մոխրագույն, անիմաստ, անապագա գոյության նկատմամբ: Ի՞նչ ունենք ամեն օր: Ո՜չ դրամ, ո՜չ աշխատանք, ընտանեկան բազմաթիվ խնդիրներ, քրեածին կենցաղ ամեն քայլափոխում, մարդիկ, որ թվում է՝ անհոգ ապրում են աղբակույտերում, քանդված շինությունների նկուղներում, սոված, անլվա, կիսահագնված՝ աղբամաններում հաց որոնում, բայց հույսով, որ կարող են արժանանալ Նրա մեծահոգի հովանուն ու նրա վերջին ողորմածությանը՝ ամեն ինչ վերափոխելու...

***

Երբ աչքերը բացեց, արդեն լուսացել էր: Մենակ էր նկուղում:

Կողքի կիսաքանդ սենյակից դուրս եկավ կանանցից մեկն ու նախկինում շրջազգեստ եղած փալասը վրան քաշելով՝ մոտեցավ:

Մի պահ Լարիսայի աչքին նա երևաց իր կորցրած ժանեկավոր ներքնազգեստով:

Ձեռքով շոշափեց կոնքերը: Մերկ էր:

- Պետք է գնալ հաց, մթերք, գինի հայթայթելու, թե չէ գիշերը կմնաս սոված, կրակի կողքը տեղ չես ունենա, ու քո այդ Կամբալան էլ չի կարող օգնել քեզ: Կմնաս դրսում: Այստեղ այդպես է ընդունված:

***

Խմբագիրը կարծես ուրախությամբ չընդունեց նրան:

- Ի՞նչ է, երկու օրում վերջացրի՞ր:

- Այո, ես ընդամենը մեկ գիշեր եմ մնացել այնտեղ: Մի՛ ամբողջ օր մաքրվում էի այդ դժոխքից: Ո՞ւր ուղարկեցիք ինձ: Սա էլ՝ ձեռագիր նյութը: Բավականին լավ է ստացվել՝ իմ կարծիքով:

- Հասկանո՞ւմ ես, Լարիսա՜, մեկ ժամ առաջ արդեն տպագրության ներկայացվել է այդպիսի հոդված: Հիմա հեղինակը կբերի ստորագրության:

Առանց դուռը թակելու ներս մտավ մի տղամարդ:

Լարիսային ուշադրություն չդարձնելով՝ խմբագրին մեկնեց թղթերի մի կապոց:

- Ահա՜ «Առնետների որջը»՝ վերջնական տարբերակը, ստորագրե՜ք խնդրեմ: Մնացածը, ինչպես պայմանավորվել ենք, Կամբալա՜, Կամբալա՜:

Այդպես էլ առանց նրա կողմը նայելու՝ դուրս եկավ սենյակից:

***

Ինչ նախատեսված է յուրաքանչյուրիս, պետք է լինի:

Պայքարես, թե ոչ, միևնույն է՝ ոչինչ չես փոխի:

... Շնորհակալությո՜ւն քեզ, Տե՜ր Աստված, ամբողջ Մարդկության անունից:

Իմ ծնրադրյալ խոնարհումը Քեզ այս անմոռանալի հոգատարության համար ... որ կանք ու ապրում ենք հենց այսպես...

Ստեփան ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
(Ստեփան Ումառ)

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Մենք հիացած ենք Հայաստանի հնամենի մշակութային փառքով: Չինաստանում հին ձեռագրերի այսպիսի հավաքածու խիստ սահմանափակ քանակություն գոյություն ունի:

Մաո Դուն

Իմաստասիրական և պոեզիայի սրբատաշ գքրերը շարունակում են ապրել այստեղ, ինչպես չորացված վարդերը, դեռևս լի անշոշափելի սերմով:

Պաբլո Ներուդա

Թուրքական պատմական նոր ֆիլմում պատմական անհերքելի փաստերն ու եղելությունները ներկայացվում են ընտրովի

«1453 թ. զավթում». այսպես է կոչվում թուրք ոչ անհայտ սցենարիստ, դերասան, պրոդյուսեր և ռեժիսոր Ֆարուկ Ակսոյի նկարահանած պատմական վերջին ֆիլմը, որի համաշխարհային պրեմիերան կայացավ ընդամենը մի քանի ամիս առաջ: Անցած կարճ ժամանակահատվածում ֆիլմն արդեն դիտել են և կդիտեն աշխարհի բազմաթիվ երկրների միլիոնավոր մարդիկ: Ոչ ոք չի ասի, թե այն գրավիչ ու հետաքրքիր չէ. հիանալի, ճշմարտագույնս ներկայացված են հեռավոր ժամանակների պատմական կոլորիտը, միջավայրը, հերոսները, սովորական մարդիկ, նրանց նիստուկացը, հագուստը, դրվատանքի արժանի են դժվարագույն տեսարանների «թեթև» նկարահանումները, այն է` տքնաջան համառությամբ, անասելի դժվարությունների հաղթահարմամբ` ռազմական հսկայական նավերի կառուցումը, հսկա թնդանոթների ձուլումը, դրանց սարերով ու ձորերով Կոստանդնուպոլիս տեղափոխումը հարյուրավոր եզների ու հազարավոր մարդկանց ուժերով, Սրբազան քաղաքի պաշարումը, ամենօրյա դիվային հրետակոծություննները ու հարձակումները, պատերազմական արյունալի դրվագները, երկու կողմերի հերոսների սխրագործությունները, դաժանագույն կոտորածները, մահերը... Դիտարժան է դերասանների /հիմնականում` թուրք դերասաններ են/ համոզիչ, հուզիչ, վարպետ խաղը... Այնուամենայնիվ, գովեստի արժանի այս ամենը խամրում, առ ոչինչ են դառնում, երբ տեսնում ես, որ ֆիլմում խեղաթյուրված են, ստույգ չեն պատմական փաստերը, գուներանգի մեջ են ու ոչ ռեալիստական մի շարք կերպարներ, այդ թվում` գլխավոր հերոսի` երիտասարդ, անզսպելի փառատենչ, մարդատյաց զավթիչ Մահմուդ երկրորդ սուլթանի կերպարը, ում չարանենգ, չարաղետ հանճարի շնորհիվ ու առաջնորդությամբ թուրք բարբարոսներին հաջողվեց 50-ից ավելի օրերի պաշարումից հետո 1453 թ. մայիսի 9-ին վարջնականապես գրավել Բյուզանդական կայսրության և այն ժամանակվա աշխարհի սրբազնագույն մայրաքաղաք, քրիստոնեության պատվար Կոստանդնուպոլիսը: Պատմությանը քիչ թե շատ ծանոթ մարդուն, անշուշտ, հայտնի է Մահմուդի արյունռուշտ էությունը, որը ցայտունորեն երևակվում է գահակալման հենց առաջին օրերից. Հոր` սուլթան Մուրադի մահից հետո թեև նրան առանց առարկության ճանաչում են կայսրության տիրակալ, սակայն նրա առաջին վճիռները ցույց են տալիս, թե որքան ահավոր է նոր սուլթանի դաժան վճռականությունը: Իր արյունակից հնարավոր մրցակիցներին մեջտեղից վերացնելու և նրանցից ազատվելու նպատակով հրամայում է լողարանում խեղդել անչափահաս եղբորը, սպանվածի ետևից էլ մյուս աշխարհին է ուղարկում վարձված մարդասպանին: Այս ամենի մասին հենց առաջին կադրերում «խոհեմաբար» քար լռություն է տիրում ֆիլմում: Որովհետև ֆիլմը ստեղծողները և նկարահանման համար 17 մլն դոլար հսկայական գումար հատկացնողները նպատակ են հետապնդել իրենց տիրակալին ներկայացնել ոչ թե այնպես, ինչպիսին որ եղել է իրականում, այլ այնպես, որ ի դերև հանվի հայրենասեր, հումանիստ, «խաղաղ նվաճումներով» աշխարհին հայտնի թուրքը` ի դեմս ազգի կերպարը խտացնող, «խաղաղասեր», «մարդկայնության ջատագով անվեհեր մարտիկ» միապետի: Ֆիլմում էլի շատ բաների մասին լռություն է տիրում, շատ «անարժեք» փաստեր անտեսվել են:

Մեծ գրող, հումանիստ Ստեֆան Ցվայգը փառավորապես ճանաչում է թուրքին, արյունարբու Մահմուդի էությունը, և «Մարդկության աստեղային ժամերը» գրքում ճշմարտապատում ներկայացնում է. «Մահմուդը բարեպաշտ և մոլագար, տաքարյուն է և նենգամիտ, ուսյալ մարդ է և սիրում է արվեստ, նա Հուլիոս Կեսար և հռոմեացիների վարքագրությունները կարդում է բնագրով, և այդ ամենի հետ միասին բարբարոս է և արյունը թափում է ջրի պես: Չարագուշակ, թութակի կտուցի նման կեռ քիթ ունեցող այս մարդու մեջ համադրվում են անխոնջ աշխատավորը, անվեհեր զինվորն ու երկերեսանի դիվանագետը, և բոլոր այդ վտանգավոր ուժերը խտացված գործում են հանուն մի նպատակի. գերազանցել իր նախորդներին` պապ Բայազետին, Մուրադ հորը, որոնք առաջին անգամ Եվրոպային ցույց տվեցին թուրքական նոր ազգի ռազմական գերազանցությունը»: Կա՞ այս ամենը ֆիլմում: Մասամբ: Եղածն էլ մի այլ լույսի ներքո: Այն տպավորությունն ես ստանում ֆիլմից, որ ստեղծողները համայն աշխարհին կարծես ուզում են հավատացնել, որ իր հազարամյա մշակույթով սրբագործված, Եվրոպայի համար պատվի խորհրդանիշ քաղաքը զավթելով, քրիստոնեական սքանչելագույն տաճար Սուրբ Սոֆիան մզկիթի վերածելով` թուրքերը, իրենց անվեհեր առաջնորդ Մահմուդի գլխավորությամբ, սուրբ քաղաքը փրկել են «անօրեն» քրիստոնյաների ճիրաններից, Աստվածային նոր շունչ ու ոգի են հաղորդել, որովհետև այն իրենցն է եղել, իրենք են կառուցել, իսկ քրիստոնյաներն էլ անօրինաբար տնօրինում էին օրինված քաղաքը: Այդ ամենը եղել է նաև «ճշմարիտ» քրիստոնյաների...սրտով, նրանց կամքով և ցանկությամբ...

Պաշարման սկզբից անցել է վեց շաբաթ, անկոտրում է, համառ է Մահմուդը: Վճռական գրոհը նշանակում է մայիսի 29-ին: Նա, իբրև հմուտ հոգեբան, քաջ գիտի իր ազգակիցների էությունը, գիտե` ինչով կարող է բորբոքել 150 հազարանոց բանակի մարտական ոգին: Պատմությունն է փաստում /բայց ոչ ֆիլմը/. նա տալիս է արյունարբու մի խոստում, որը` ի պատիվ և ի անարգանք իրեն` ամբողջովին կատարում է: Մահմուդը երդվում է ալլահի և 4.000 մարգարեների անունով, հոր ոգով, զավակների կյանքով և իր սրով, որ քաղաքն առնելուց հետո զինվորներին շնորհում է երեքօրյա ...անսահմանափակ թալանի ու կողոպուտի իրավունք: Այսինքն` այն ամենը, ինչ կա անառիկ պարիսպների ներսում` տներ, գույք, ամեն տեսակ բարիք, զարդեր, թանկագին քարեր, փող ու գանձ... տղամարդիկ, կանայք, երեխաներ, ամենը, ամենը կպատկանեն փառապանծ զինվորներին: Զինվորները մոլեգին ցնծությամբ են լսում արյունռուշտ խոստումը, նրանց աղաղակները` «յազմա, յազմա» /կողոպուտ/, հասնում են երկյուղած բնակիչներին: Նրանց հույսը լիովին մարում է, երբ Ոսկեղջյուր ծովախորշում ցամաքից հայտնվում են թուրքական ռազմանավերը /ռազմական աննախադեպ այդ փայլուն մտահղացման և իրականացման հեղինակը «չար» հանճարն է` Մահմուդը/, իսկ քաղաքի անառիկ պարիսպներում երևում են առաջին ճեղքերը, որոնք բացվել էին այն ժամանակների համար հզորագույն թնդանոթների ամենօրյա զարկերից: Ի դեպ, այդ թնդանոթները ձուլվել էին հունգար զինագործ Ուրբանի /այդ անունը չի՞ հիշեցնում Հունգարիայի վարչապետ Օրբանին/ ղեկավարությամբ, ով թուրքերի մոտ ծառայության էր անցել ավելի մեծ վճարի դիմաց, այն, ինչը չէր կարողացել ապահովել վերջին կայսր Կոստանդինոսը: Թուրքական բարոյախոսության համընդհանրեցման տեսակետից ուրույն ասելիք ունի Ուրբան զինագործի դստեր հնարովի կերպարը: Իբր թե` եվրոպացիները աշխարհի երեսից ջնջել են բալկաններում գտնվող թուրքական մի գյուղ /եթե Բալկանները չէին գրավել կոտորածներով, թուրքերն ի՞նչ գործ ունեին եվրոպական երկրում/, ոչնչացրել են բնակիչներին, կոտորածից փրկվել է հերոսուհին և Կոստանդնուպոլսի ստրկաշուկայում վաճառքի հանվել: Նրան տեսել է Ուրբան զինագործը, գնել է և դարձրել իր աղջիկը: Աղ-ջիկը մեծացել է, արդեն հիանալի տիրապետում է խորթ հոր փե-շակը, թնդանոթաձուլության մեջ անգամ նորամուծություններ է մտցնում, և քանի որ ատում է քրիստոնյաներին, լծվում է Սրբազան քաղաքը զավթելու, ոչնչացնելու «սուրբ» գործին, լիակատար ընդունելով Ուրբանոս հոր «մարգարեությունը»` «Քանի Կոսատանդնուպոլսի պարիսպները չեն կործանվել, մենք հանգիստ չենք ունենա...»: Պաշարված քաղաքացիներին հայտնի է դառնում, որ ուշանում է լատինական պետությունների, Եվրոպայի օգնությունը, խոստացված օգնությունից հրաժարվել են նաև հունգարները /դարձյալ հունգարացիները/: Գրավված քաղաքում թուրքական վայրագ խժդժությունները պատմիչները, ի հակառակ ֆիլմն ստեղծողների, նկարագրել են ամենայն մանրամասնություններով. «Ալան-թալանի հետ միասին մոլեգնում են անիմաստ ավերածությունները, կոտորածն ու ջարդը, փշուր-փշուր են արվում հունական հոյակապ քանդակները, ոչնչացվում են դարերի իմաստությունը խտացնող գրքերը, գալիք սերունդների համար պահպանվելիք հունական մտքի եւ պոեզիայի անգին գոհարները քամահրանքով նետվում են կրակի մեջ...»: Մնացածը կարելի է երևակայությամբ լրացնել: Բայց այս ամենի մասին որևէ դրվագ ֆիլմում չենք գտնի: Փոխարենը` գրավման օրը գլխավոր դարպասից քաղաք է մուտք գործում սուլթան Մահմուդը, հպարտ է ու լրջախոհ, անցնում է փողոցներով, իսկ թալանի ու կոտորածի ոչ մի հետք բոլորովին չկա: Սպանված է Կոստանդինոս կայսրը: Իրենց կայսեր մահը ողբացող մարդկանց սրտառուչ հանձնարարում է` ձեր իմպերատորին թաղեք` ինչպես որ

➲19

Սոկրատես

Իմ խորհուրդը ձեզ՝ ամուսնացե՛ք. եթե լավ կին գտնեք, կերջանկանաք, իսկ հակառակ դեպքում՝ կդառնաք փիլիսոփա...

***

Ամենքին հայտնի է Սոկրատեսի «Ես գիտեմ, որ ոչինչ չգիտեմ» ասույթը, սակայն Պլատոնի վկայությամբ՝ Սոկրատեսը սիրում էր ասել, որ, այնուամենայնիվ, մի բանում ինքը վարպետ է՝ էրոտիկայում՝ սիրո արվեստում: Ընդսմին սիրո հարցերում Սոկրատեսն իր ուսուցիչն էր համարում Սաֆֆոյին...

***

Ընկերների հետ երկար փիլիսոփայական զրույցից հետո երեկոյան Սոկրատեսը վերադառնում է տուն, ուր կինը՝ Քսանտիպան, դիմավորում է նրան անեծքներով եւ գոռումգոչյունով, իսկ այնուհետեւ՝ մեկ դույլ ջուր է շփում փիլիսոփայի վրա: Սոկրատեսը հանգիստ է արձագանքում.

- Բնական է... Որոտին անձրեւ է հաջորդում...

***

Մի օր Սոկրատեսին հյուր եկավ ընկերներից մեկն ու ասաց.

- Ես ուզում եմ քեզ մի բան պատմել մեր ընդհանուր ծանոթներից մեկի մասին:

- Սպասիր մի պահ, - ասաց Սոկրատեսը:

- Նախքան պատմելդ հարկ է, որ քո մտքերը եռակի զտում անցնեն: Ասա ինձ, դու լիովին վստա՞հ ես, որ այն, ինչ պատրաստվում ես ասել, ճշմարտություն է:

- Ոչ, - պատասխանեց մարդը, - ես դա լսել եմ ուրիշներից:

- Այսինքն՝ վստահ չես լսածիդ ճշմարտացիության մեջ... Երկրորդ՝ այն, ինչ պատրաստվում ես ինձ հաղորդել, բարիք պարունակո՞ւմ է իր մեջ:

- Հակառակը, վատ լուր է, - պատասխանեց ծանոթը:

- Եվ երրորդ՝ ես անձնապես կարո՞ղ եմ օգուտ քաղել քո պատմածից, - հարցնում է Սոկրատեսը:

- Կարծում եմ, որ ոչ:

- Ուրեմն, բարի մարդ, եթե դու ինձ պատրաստվում ես պատմել մի բան, որը սուտ է, չարիք եւ անօգուտ, ապա ես կարիք չունեմ հաղորդ լինելու քո լսածին...

Սոկրատեսն այդպես էլ չիմացավ, որ իր կին Քսանտիպան դավաճանում էր իրեն լավագույն ընկերոջ հետ...

***

Անցորդը հարցնում է Սոկրատեսին.

- Քանի՞ ժամվա ճանապարհ է մնում մինչեւ քաղաք հասնելը:

- Ճամփադ շարունակիր, - նետում է փիլիսոփան...

Շվարած անցորդը շարունակում է իր ճամփան: Քսան քայլ փոխելուց հետո Սոկրատեսը ձայնում է մարդու ետեւից.

- Երկու ժամ:

- Ինչո՞ւ անմիջապես չասացիր, - զարմացավ անցորդը:

- Իսկ ես ի՞նչ իմանայի, թե դու ինչ արագությամբ ես քայլելու, - ասում է Սոկրատեսը...

***

Երբ Սոկրատեսն ընթերցեց Հերակլիտեսի երկը, ասաց.

- Այն, ինչ ես հասկացա, սքանչելի էր, իսկ այն, ինչ հասկանալ չկարողացա, պետք է, որ նույնպես սքանչելի լինի...

***

Տեսնելով, որ Սոկրատեսը արմտիքով է սնվում, ծանոթներից մեկն ասաց նրան.

- Եթե ծառայեիր մեր տիրակալին, ստիպված չէիր լինի արմատներով սնվել:

- Իսկ եթե դու բավարարվեիր արմատներով, ստիպված չէիր լինի ծառայել նման տիրակալի, - պատասխանում է Սոկրատեսը...

***

Աշակերտներից մեկը հարցրեց Սոկրատեսին, թե ինչո՞ւ երբեք տխրության նշույլ անգամ չի հայտնվում նրա դեմքին: Սոկրատեսը պատասխանում է.

- Ես չունեմ այնպիսի մի բան, որը կորցնելով տխրություն ապրեի...

***

Ահա թե ինչ կարծիքի էր Սոկրատեսը ունելիքի մասին... Երբ անցնում էր շուկայի լի վաճառասեղանների կողքով, զարմացած ասում էր. «Ինչքա՛ն իրեր կան աշխարհում՝ առանց որոնց կարելի է ապրել»... Սոկրատեսը համոզված էր, որ ունելիքն ախորժելի է այն ժամանակ, երբ չես սպասում երկրորդ ուտեստին...

***

Ինչպես գիտեք, Սոկրատեսին մահապատժի դատապարտեցին աստվածների հանդեպ անհարգալից վերաբերմունքի եւ երիտասարդների բարքերն այլասերելու մեղադրանքով: Պարզվում է, որ այս զրպարտանքի առիթ է հանդիսացել Արիստոփանեսի «Ամպեր» կատակերգությունը, որտեղ Սոկրատեսը հանդիսատեսին ներկայանում էր Զեւսի գոյությունը հերքող սոփեստի կերպարանքով: Մեծ փիլիսոփայի մահվան պատճառ դարձավ հակառակորդների ծաղրը...

***

Մահվան վճռի կայացումից հետո Սոկրատեսն իր վերջին խոսքում դիմում է համաքաղաքացիներին.

- Դե ինչ, ես հեռանում եմ մահանալու համար, իսկ դուք մնում եք՝ ապրելու: Մարդուս հայտնի չէ, թե ո՞րն է այս երկու դերերից ավելի շահեկան...

Համբերություն

Մի անգամ իր բոլոր նպատակներին հասած մարդուն հարցնում են, թե ինչում է նրա հաջողության գաղտնիքը...

- Համբերության մեջ, հարգելիս!!!

- Բայց ես կարող եմ շատ իրավիճակներ ցույց տալ, երբ համբերությունը պարզապես չի կիրառվում, - պատասխանում է զրուցակիցը:

- Օրինակ, - հարցնում է այդ մարդը:

- Օրինակ մաղով ջուր կրելիս...

- Դուք սխալվում եք, հարգելիս, պարզապես հարկավոր է վերցնել մաղը և սպասել ձմռան գալստին...

18➲

ձեր կրոնն է պահանջում, պատվով-հարգանքով հուղարկավորեք... Ապա ուղիղ ընթանում է դեպի Սուրբ Սոֆիայի տաճար: Ահաբեկված քրիստոնյաները տաճարում վերջին աղոթքն են հնչեցնում առ Աստված... Եվ ահա, «Աստված» ինքը՝ Մահմուդի տեսքով, մտնում է տաճար: Բոլորն ահուսարսափի մեջ են, սպասում են կոտորածի սուլթանական դաժանագույն հրամանին: Բայց նա մի՞թե այդ նպատակով է գրավել քաղաքը, մի՞թե չի եկել քրիստոնյաներին (երևի իրենց կայսրից, եկեղեցու հայրերից) փրկելու խոստումներով և փրկություն բերելով: Մոտենում է սարսափած մարդկանց,ժպտում է, մի կին՝ երեխան գրկին, մոտենում է հանդարտ ու հեզ սուլթանին, սուլթանը գրկում է անմեղ երեխային, երեխան համբուրում է մարդասեր մարդասպան սուլթանին... Մինչև անգամ ժպտում է «մարդասեր», «խաղաղասեր» սուլթանը, հանդարտ հնչում է նրա մարդասիրության, հանդուրժողականության մեծ լիցքեր պարունակող «պատմական» կոչը՝ «Մի վախեցեք, քրիստոնյա հավատացյալ ժողովուրդ, մեր հոգիները նույնն են ու հիմա համատեղվեցին... Մեր ճակատագրերը նույնացան... Թողնում եմ, որ պահպանեք ձեր հավատը, դուք այդ իրավունքն ունեք... և այլն, և այլն»: Հիմա լսենք պատմաբաններին՝ այսպե՞ս է եղել իրականում: Ստեֆան Ցվայգ. «Հաջորդ օրն իսկ արհեստավորները հրաման են ստանում տաճարը մաքրել նախկին կրոնի նշաններից, զոհասեղանները դուրս են բերվում, ծեփվում-ծածկվում են բարեպաշտական պատկերները, և Սուրբ Սոֆիայի գմբեթի բարձրաբերձ խաչը, որ հազարամյակներ շարունակ թևերը կարկառել էր այս աշխարհը բովանդակ ընդգրկելու համար, խլածայն գետին է տապալվում: Խաչի անկումից հետո Արևմուտքն է ցնցվում: Եվրոպան սարսուռով է գիտակցում, որ իր բութ անտարբերության հետևանքով մի ավերիչ զորություն դարեր շարունակ պետք է կապի ու կաշկանդի Եվրոպայի ուժերը: Հազարամյակներն, ավաղ, անզոր են ետ բերելու մեկ օրում կորցրածը»:

Ահա այսպիսի ֆիլմ, ֆիլմ, ուր, մեղմ ասած, ընտրովի են ներկայացվում պատմական անհերքելի փաստերն ու եղելությունները: Իսկ այլ բան սպասելն իհարկե իզուր կլիներ:

Գագիկ ԱՆՏՈՆՅԱՆ

Օրվա առակը՝ Հարուստ թե՞ աղքատ

Մարտիրոս Սարյան «Դիմակով կինը» 1913

Մի անգամ, մի հարուստ ընտանիքի հայր որոշեց իր փոքրիկ տղային իր հետ վերցնի գյուղ, որպեսզի ցույց տա, թե ինչքան աղքատ կարող են լինել մարդիկ: Նրանք մեկ օր և մեկ գիշեր անց կացրեցին ֆերմայում հյուրընկալվելով մի աղքատ ընտանիքում: Երբ նրանք վերադարձան տուն, հայրը հարցրեց որդուն՝

- Քեզ դուր եկա՞վ ճանապարհորդությունը:
- Այն հիասքանչ էր Հայրիկ:
- Դու տեսա՞ր թե որքան աղքատ կարող են լինել մարդիկ, - հարցրեց հայրը:
- Այո:
- Եվ ի՞նչ սովորեցիր ու հասկացար Դու այս ամենից:
Որդին պատասխանեց՝
- Ես տեսա, որ մենք տանը շուն ունենք, իսկ նրանք չորս շուն: Մեր այգում լողավազան կա, իսկ նրանք ունեն ծովափ, որը ծայր չունի: Մենք մեր այգին լամպերով ենք լուսավորում, իսկ նրանց լուսավորում են աստղերը: Մենք ներքնագավիթ ունենք, իսկ նրանք մի ամբողջ հորիզոն:
Որդու այս պատասխանից հայրը պապանձվեց:
Իսկ որդին ավելացրեց՝
- Շնորհակալ եմ հայրիկ, որ ցույց տվեցիր ինձ, թե որքան հարուստ են այդ մարդիկ:
Այս ամենը կախված է նրանից, թե ինչ տեսանկյունով ենք նայում աշխարհին: Ունենալով սեր, ընկերներ, ընտանիք, առողջություն, լավ տրամադրություն և դրական վերաբերմունք կյանքի նկատմամբ, Դուք կստանաք ամեն ինչ:
Իսկ այ գնել վերը թվարկածներից որևէ մեկը՝ անհնար է: Կարելի է գնել ցանկացած մտածացին մատերիական բարիքներ, նույնիսկ ապագայի համար պաշարներ կուտակել, սակայն եթե Ձեր հոգին լցված չէ, ապա ԴՈՒՔ ՈՉԻՆՉ ՉՈՒՆԵՔ:

Միհրդատ ՄԱԴԱԹՅԱՆ

Դիոգենես. «Մա՛րդ եմ փնտրում, մա՛րդ...»

Ամենքին հայտնի է օրը ցերեկով լապտերով շրջելու Դիոգենեսի սովորությունը: Երբ նա քաղաքում այդպես շրջելով կանչում էր՝ «Մա՛րդ եմ փնտրում», եւ նրան մոտենում էր որեւէ մեկը եւ հարցնում, թե կոնկրետ ո՞ւմ է փնտրում փիլիսոփան, նա պատասխանում էր.
- Հաստատ ոչ քեզ, խոզի մեկը (կամ էշ, կամ շուն՝ կախված անցորդի տեսքից)...

***

Մի անգամ, երբ Դիոգենեսը վերադառնում էր Օլիմպիայի հրապարակից, անցորդները հարցրին նրան.
- Դիոգենե՛ս, ժողովուրդ շա՞տ կար հրապարակում...
- Ժողովուրդ շատ կար, բայց այ մարդիկ չափազանց քիչ էին, - պատասխանեց Դիոգենեսը...

***

Մի օր Դիոգենեսը քաղաքային հրապարակում փիլիսոփայական ճառ սկսեց, բայց ոչ ոք ուշադրության չարժանացրեց այն: Այդ ժամանակ Դիոգենեսը սկսեց թռչնային ձայներ հանել, եւ իսկույն նրա շուրջը հավաքվեց մի քանի հարյուր հոգանոց թեթեւսոլիկների մի ամբոխ: Դիոգենեսը դառնացած ասաց.
- Ահա ա՛յդ եք դուք, աթենացինե՛ր, բանական խոսքին ուշադրություն չեք դարձնում, իսկ կենդանական անկապակից ձայները լսում եք հիացած...

***

Ասում են, թե Ալեքսանդր Մակեդոնացին իր արշավանքը սկսելուց առաջ այցելում է Դիոգենեսին: Զրույցի ժամանակ Մակեդոնացին ասում է.
- Նախանձում եմ քեզ, Դիոգենես, պառկած ես գետի ափին, վայելում ես արեւը, մտքերդ պայծառ են, ոչինչ անել պետք չէ...
- Դու էլ պառկիր իմ կողքին, մտածենք միասին, - առաջարկում է Դիոգենեսը:
- Ո՛չ, ներիր, ես պետք է աշխարհը նվաճեմ...
- Եվ որքա՞ն ժամանակ դա կխլի քեզանից...
- Գուցե քսան տարի...
- Իսկ արշավանքդ ավարտին հասցնելուց հետո ի՞նչ պետք է անես...
- Երեւի քեզ պես կպառկեմ ափին...
- Բարեկամս, ուրեմն ինչո՞ւ հապաղել քսան տարի, կարող ես հենց հիմա էլ պառկել...

***

Դիոգենեսին հարցրին.
- Ի՞նչ ես անելու, եթե կոտրվի այն տակառը, որում ապրում ես...
- Դա ինձ չի անհանգստացնում, չէ՞ որ այն տեղը, որ զբաղեցնում եմ, չի կարող կոտրվել, - պատասխանում է Դիոգենեսը:

***

Դիոգենեսը, մի անգամ տեսնելով, թե ինչպես է երեխան իր բռով աղբյուրից ջուր խմում, տխրելով դեն նետեց իր թասը եւ ասաց. «Այս երեխան գերազանցեց ինձ հասարակ կենցաղավարության մեջ»...

***

Ասում են, թե Դիոգենեսը ողորմություն էր խնդրում քաղաքի արձաններից... Ո՞րն է իմաստը... Փիլիսոփան ուզում էր վարժեցնել իրեն մերժում ստանալու մեջ, եւ դրանով իսկ ինքն էր մերժում իրեն իր ցանկություններից մեջ...

Ո՞վ է հարուստ

Մի հարուստ մարդու մասին հարցրեցին Դիոգենեսին, թե արդյո՞ք հարուստ է նա:
- Չգիտեմ, - պատասխանեց Դիոգենեսը, - ինձ հայտնի է, որ նա շատ դրամ ունի:
- Նշանակում է՝ նա հարուստ է:
- Հարուստ լինելը և շատ դրամ ունենալը նույնը չէ, - ասում է Դիոգենեսը: - Հարուստ է նա, ով լրիվ բավարարվում է իր ունեցվածքով: Իսկ նա, ով ջանում է ունեցվածքից ավելի ունենալ, ավելի աղքատ է, քան նա, ով ոչինչ չունի, բայց այդուհանդերձ գոհ է իր վիճակից:

5000 որբերի փրկիչը

Սառա Քորնինգ -140

Սառա Քորնինգը ծնվել է 1872 թ. Յարմութից (հարավ-արևելյան Կանադա) 8 կմ հեռավարության վրա գտնվող Չեգոգին փոքրիկ քաղաքում: Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին (1914-1918 թթ.) նա անդամագրվել է ամերիկյան Կարմիր խաչին և որպես կամավոր՝ ուղևորվել Օսմանյան կայսրություն՝ օգնության ձեռք մեկնելու թուրքական կոտորածներց մազապուրծ բազմաթիվ հայ փախստականներին և որբերին: Այդ օրերին կանադական մամուլը (Toronto World, The Halifax Herald, La Presse և այլն) բազմիցս անդրադարձել էր հայկական կոտորածներին՝ իրազեկելով հասարակությանը խնդրին: 1922 թ. անդամագրվելով Մերձավոր Արևելքի Ամերիկյան նպաստամատույց կազմակերպությանը՝ Սառան մեկնում է Զմյուռնիա:

1922 թ. սեպտեմբերին քեմալական զորքերը ներխուժում են Զմյուռնիա, որը հիմնականում բնակեցված էր փախստականներով: Այդ ժամանակ քաղաքում էին գտնվում ոչ միայն տեղաբնիկ հայերը, այլև այստեղ ապաստանած հազարավոր հայ գաղթականներ, որոնց մեջ մեծ թիվ էին կազմում որբերը: Սեպտեմբերի 13-ին քեմալականները հրդեհեցին «գյավուր Իզմիրը», որին զոհ գնաց 100 000-150 000 քրիստոնյա բնակչություն: Քաղաքում մեծ խուճապ բարձրացավ. հրդեհից փրկված քրիստոնյաները ապաստան էին որոնում եվրոպական և ամերիկյան հյուպատոսարաններում: Դեպի ծով նրանց տարհանումն իրականացնում էին միջազգային հումանիտար կազմակերպությունները՝ Կարմիր խաչը, Մերձավոր Արևելքի Ամերիկյան նպաստամատույցը և այլն:

Հայտնվելով իրադարձությունների կիզակետում՝ Սառա Քորնինգը գերմարդկային ջանքերի շնորհիվ Զմյուռնիայում հավաքագրում է հիմնականում իգական սեռի մինչև 12 տարեկան շուրջ 5000 հայ, նաև հույն երեխաներ, որոնց ամերիկյան ռազմանավերով տեղափոխում են Հունաստան: Այստեղ նա հիմնում է որբանոց՝ իր սաներին կրթելով և դաստիարակելով որպես իրական քրիստոնյաների:

1923 թ. Հունաստանի Գեորգ 2-րդ թագավորը նրան պաշտոնապես հրավիրելով թագավորական պալատ՝ պարգևատրեց «Փրկչի արծաթե խաչ» շքանշանով (Հունաստանի պետական բարձրագույն պարգևով): Այս շքանշանով պարգևատրվում են հայրենիքի հանդեպ կատարած հատուկ ծառայությունների համար հույն զինվորական և քաղաքացիական անձինք, նաև Հունաստանի համար հատուկ ծառայություններ մատուցած օտարերկրացիները:

1924 թ. նա մեկնում է Թուրքիա՝ զբաղվելով ուսուցչական գործունեությամբ: Թոշակի անցնելով՝ Սառա Քորնինգը վերադարձավ Չեգոգին՝ հայրենի բնակավայր, որտեղ ապրեց մինչև կյանքի վերջը՝ 1969 թ.: Նա մահացավ 97 տարեկան հասակում՝ իր կյանքը նվիրելով երեխաներին կրթելու և դաստիարակելու գործին: Սառա Քորնինգի իրականացրած մարդասիրական գործունեության վերաբերյալ որոշ տվյալներ պահպանվում են միայն Յարմութի տարածքային թանգարանում և Քորնինգների ընտանեկան արխիվում:

Near East Relief Emergency

"He Gives Twice Who Gives Quickly"

(Near East Relief official photo)

COMFORTING SMYRNA'S ORPHANS

Miss Sarah Corning, of New York, Near East Relief nurse and Armenian orphans rescued from the great fire which destroyed Smyrna. This picture was taken on American destroyer Litchfield while en route from Smyrna to Constantinople with 400 orphans whose home in Smyrna was destroyed. Red Cross brassards stamped with American consulate seal were worn by all Americans in Smyrna.

Why Help?

MORE THAN A MILLION refugees, fleeing before the Turk, are scattered, without food or shelter, along the shores and islands of the Aegean Sea, in Thrace, in Syria, and adjacent regions.

THEY HAVE SUFFERED ENOUGH ALREADY. These peaceful, law-abiding people, through no fault of their own, are homeless, helpless, foodless and shelterless. Cables tell of hundreds dying of exhaustion, or going insane, or committing suicide to escape worse horrors.

100,000 CHILDREN NOW SAFE ARE THREATENED. When the Smyrna disaster first horrified the world, Near East Relief workers in Constantinople took the food and supplies stored there for its 100,000 orphan wards this winter, in order to save the refugees from immediate death.

THEY DEPEND ON US — AMERICANS — when we realize the need, to give back to the children in 124 Near East Relief orphanages, their chance for life. The Greco-Turkish disaster makes more orphans to care for.

IF WE DO NOT, EVERY ONE OF US, HELP, AND HELP QUICKLY, almost a million innocent people will perish, old men, and women and little children.

Let us see that we do not pass by on the other side

Address all checks marked "Smyrna" to CLEVELAND H. DODGE, *Treasurer*

Near East Relief - 151 Fifth Avenue - New York City

Առակներ. Մխիթար Գոշ

ԱՆՄԻՏ ՄԱՐԴՆ ՈՒ ՀՈՒՆԱՊԻ ԾԱՌԸ

Մի անմիտ մարդ, հունապի ծառը դժնիկ կարծելով, հատեց արմատից: Ծառը գայրանալով ասաց.

– Ո՜վ անագորույն, ծառը պտղից պետք է ճանաչել և ոչ թե տեսքից:

Առակս վերաբերում է անմիտ դատողներին՝ թագավորներին, իշխաններին, դատավորներին և եկեղեցու առաջնորդներին, հանդիմանելով, որ անվարժ են դատում, որով և բազում վնաս են գործում՝ բարուն իբրև չարի խոշտանգելով:

ԽՈՀԵՄ ՄԱՐԴԸ ԵՎ ԾԱՌԵՐԸ

Մի խոհեմ մարդ հարցրեց ծառերին.

– Ի՞նչն է պատճառը, որ ինչքան բարձրանում եք, այնքան խորն եք արմատներ գցում:

Եվ նրանք պատասխանում են.

– Խոհեմ լինելով, ինչպե՞ս չգիտես, որ մենք չենք կարող այսքան ճյուղեր կրել և ընդդիմանալ հողմերի ճնշմանը, եթե խոր և բազմաճյուղ արմատներ չունենանք: Տեսնո՞ւմ ես մեր եղբայր հաճարի և փիճի ծառերը, որ, թեև շատ ճյուղեր չունեն, չեն կարողանում դիմադրել, որովհետև չունենն նաև խոր արմատներ:

Գրիգոր Էմին Տերյան. Եթե մեր քաղաքական գործիչները Տերյան կարդան, բարի մտքեր կունենան եւ կսիրեն ժողովրդին

2012 թ. սեպտեմբերի 19-ին, «Էրեբունի Պլազայում» տեղի ունեցավ «Տաշիր» բարեգործական հիմնադրամի և ԱԺ պատգամավոր Կարեն Կարապետյանի գրասենյակի աջակցությամբ հրատարակված «Վահան Տերյան. Ընտիրը» ժողովածուի շնորհանդեսը:

Հազար օրինակով տպագրված գրքի օրինակների մի մասը կտրամադրվի Երևանի և մարզային դպրոցներին, Արցախի գրադարաններին և բանասիրական ֆակուլտետներ ունեցող բուհերին:

Կարեն Կարապետյանի գրասենյակի ղեկավար Արտակ Ճաղարյանը ելույթի խոսքում ասաց, որ Տերյանի գործերը քիչ են հրատարակվել. «Նախաձեռնությունը նպատակ ունի լրացնել այդ բացը՝ ընթերցողի սեղանին դնելով մեր գրականության հսկաների ստեղծագործությունները: Կարապետյանները կարևորում են համազգային արժեքների փոխանցումը սերունդներին և վերջիններիս դաստիարակումն այդ արժեքներով, այդ թվում՝ գրականության միջոցով: Կարևոր է, որ հատկապես երիտասարդները ծանոթ լինեն մեր գրականության շքեղ ստեղծագործություններին»: Ճաղարյանը հավելեց, որ առաջիկայում նախատեսվում է տպագրել Տերյանի գործերի նոր ժողովածու:

Հայաստանի Գրողների միության նախագահ Լևոն Անանյանն ասաց, որ Տերյանը մեր բացառիկ դասականներից է. «Նոր ժողովածուն լույս է տեսել առանց միջամտությունների և ընդգրկում է հրաշալի հատված Հրանտ Մաթևոսյանից: Նա յուրահատուկ կերպով է վերլուծում Տերյանին, ով նոր մոտեցում մտցրեց գրականության և մշակույթի մեջ: Կուզենայի, որ մեր մյուս դասականների ստեղծագործությունները նույնպես դրվեն շրջանառության մեջ»:

«Վահան Տերյան. Ընտիրը» ժողովածուի խմբագիր, ԱԺ պատգամավոր Տաճատ Վարդապետյանը աստվածային համարեց այն իրողությունը, որ հայ ժողովուրդն ունի Տերյանի պես բանաստեղծ. «Ժողովածուն մեծ համակրանքի արժանացավ: Հուլիսի նախավերջին կիրակի օրը այն հասել է Ջավախք: Ժողովածուն մատչելի է. ճիշտ է, տերյանագիտության մեծ հայտնագործություն չենք արել, բայց աստվածահաճո գործ է կատարվել»:

Վահան Տերյանի թոռը՝ Գրիգոր Էմին Տերյանը փաստեց, որ առանց միջամտությունների վերահրատարակվող ժողովածուները վկայում են Տերյանի ստեղծագործությունների արդիականության մասին. «Վերևներից հրամայողներ չկան, քանի որ այդ գործերը ժողովրդի սերն են արտահայտում: Մեր գրքերը թանկ են վաճառվում, բայց արագ սպառվում են, քանի որ ժողովուրդն իսկապես սիրում է Վահան Տերյանին: Հույս ունեմ, որ Տերյանի ձեռագրերը նույնպես կհրատարակվեն, քանի որ առանց դրանց ամբողջական չեն ակադեմիական հրատարակությունները»:

Գրիգոր Էմին Տերյանի խոսքով՝ եթե քնելուց առաջ կարդանք Տերյան, մեր առողջությունը և լեզուն կլավանան. «Իսկ եթե քաղաքական գործիչները կարդան Տերյան, բարի մտքեր կունենան և կսիրեն մեր ժողովրդին»:

«Տաշիր» բարեգործական հիմնադրամ

«Տաշիրը» Իսահակյանի անվան գրադարանին նվիրաբերեց 25 նորագույն համակարգիչ

Երևանի Ավետիք Իսահակյանի անվան կենտրոնական գրադարանի առաջնային խնդիրներից մեկը համարվում է Երևան քաղաքի ազգաբնակչության, նաև այլ տարածաշրջանների՝ Երևանում սովորող և աշխատող քաղաքացիների համար անվճար արագ և մատչելի գրադարանային տեղեկատվություն տրամադրելը և այդ նպատակով մինչև տարեվերջ ծրագրել է ստեղծել Երևան քաղաքի տարբեր մասերում գործող գրադարանների միասնական էլեկտրոնային ավտոմատացված ցանց՝ ֆոնդերի միասնական օգտագործման համակարգով:

Այս մասին մամլո ասուլիսի ժամանակ հայտնեցին գրադարանի տնօրեն Հասմիկ Կարապետյանը և ԱԺ պատգամավոր Կարեն Կարապետյանի գրասենյակի ղեկավար Արտակ Ճաղարյանը:

Հասմիկ Կարապետյանը նշեց, որ նշյալ ծրագրերը կյանքի կոչելու համար անհրաժեշտ համակարգչային տեխնիկա ձեռք բերելու նպատակով գրադարանը դիմել է տարբեր կազմակերպությունների և հիմնադրամների:

Սակայն Ավ. Իսահակյանի անվան ԿԳ-ին օգնության ձեռք է մեկնել միայն «Տաշիր» բարեգործական հիմնադրամը՝ Կարեն և Սամվել Կարապետյանների գլխավորությամբ, հայտնի կրթության, գիտության, մշակույթի և այլ բնագավառներում իր բարեգործական նախաձեռնություններով: Հիմնադրամը իսահակյանցիների մասնագիտական տոնի՝ «Գրադարանավարի օրվա» (հոկտեմբերի 7) կապակցությամբ գրադարանին է նվիրաբերել 25 միավոր նորագույն համակարգչային տեխնիկա՝ վերոհիշյալ ծրագրի իրականացման նպատակով:

Կարեն Կարապետյանի գրասենյակի ղեկավար Արտակ Ճաղարյանը շեշտեց, որ ընթերցողների սպասարկման, ինչպես նաև ֆոնդերի օգտագործման միասնական էլեկտրոնային համակարգի ներդրումը չափազանց կարևոր խնդիր է, ուստի Ավետիք Իսահակյանի անվան գրադարանի խնդրանքը՝ այդ նպատակով տրամադրել 20-25 համակարգիչ, Կարապետյանների ընտանիքի կողմից երկար չի քննարկվել: Ա. Ճաղարյանը նաև նշեց, որ այս նախաձեռնությունը ևս «Տաշիր» բարեգործական հիմնադրամի գործունեության հավատամքի շրջանակներում է, այն է՝ աջակցել թե կոնկրետ գրադարանին, թե ընթերցողներին, թե պետությանը:

«Տաշիր» բարեգործական հիմնադրամ

Մահացել է Ճուտոյի դերակատարը

Կյանքի 69-րդ տարում մահացել է դերասան Ռոբերտ Մկրտչյանը, ով հայտնի էր «Նվագախմբի տղաները» ֆիլմի Ճուտոյի դերակատարմամբ, տեղեկացնում է yerkir.am-ը:

Նա երկար տարիներ աշխատել է Հ1-ում՝ որպես թողարկիչ: Վերջին տարիներին դերասանը տառապում էր երիկամների անբավարարվածությամբ, ինչն էլ նրա մահվան պատճառ է դարձել:

Ի դեպ, հունվարին մեծ շուքով պետք է նշվեր դերասանի 70-րդ տարելիցը:

ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ, ՑԱՎԱԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏ

Սիրված երգչուհու մահվան լուրը ցնցեց բոլորիս:

Այդպես 40 տարի նրա երգն էր գերում ու ցնցում ունկնդրին: Գյումրեցի աղջնակի առաջին իսկ ելույթից հետո հանդիսատեսը սիրեց նրա ձայնը, մեր ժողովրդական ու աշուղական երգերի նրա ինքնատիպ մեկնաբանությունները: Գուսան Աշոտի «Ծովաստղիկը» Ֆլորա Մարտիրոսյանի այցեքարտն էր, նրա «Դլե յամանն» ու «Քելե, լաոն» հուզում-փոթորկում էին աշխարհի տարբեր երկրներում ապրող մեր հայրենակիցներին, նաեւ օտարերկրացիներին:

Վերջին տարիներին ապրում էր Միացյալ Նահանգներում, սակայն կապը Հայաստանի հետ ամենևին էլ չէր խզել: Հայրենիքից հեռու էլ ամեն կերպ ծառայում էր հայապահպանության, Հայ դատի ճանաչման գործին: Լոս Անջելեսում՝ Հոլիվուդ և Բրբենկ քաղաքներում, հիմնել էր Կոմիտասի անվան երաժշտական դպրոցներ:

2006-07թթ. առաջին անգամ Հայաստանում կազմակերպեց «Կոմիտաս» համահայկական միջազգային մրցույթը, որին մասնակցեց շուրջ 2000 հայ երեխա՝ Հայաստանից և այլ երկրներից: 2007-ին հիմնեց Artists for peace բարեգործական հիմնադրամը, որի կազմում ընդգրկվեցին աշխարհահռչակ երգիչ-երգչուհիներ, հոլիվուդյան աստղեր՝ արվեստի ուժով իրենց ձայնը միացնելով Հայոց ցեղասպանությանը և աշխարհում տեղի ունեցած նման ոճրագործություններին «Այլեւս երբեք» ասելու համար:

Լռեց հանրապետության ժողովրդական արտիստ Ֆլորա Մարտիրոսյանի ձայնը: Անավարտ մնացին բազմաթիվ ծրագրեր, չերգված մնացին բազում երգեր, բայց նրա արվեստով կշարունակեն հիանալ բազմաթիվ սերունդներ:

Гимн Хачатуряна, герб Сарьяна с «равнением» на Крест

Группа известных армянских деятелей обратилась с Открытым письмом к руководству страны. В этом послании звучит ряд актуальных идей, реализовать которые предлагается к 2015 году, когда будет отмечаться 100-летие геноцида армян. Ниже публикуем текст Открытого письма.

«В числе мероприятий, приуроченных к 100-летию геноцида армян, по нашему мнению, непременно должно быть рассмотрено несколько особо важных вопросов.

Самосозданная инициативная группа после долгих обсуждений решила обратиться лично к Вам.

1. Необходимо принять герб за авторством М. Сарьяна, изменив написанный на нем текст, вместо «Советская» написать «Республика Восточная Армения». Это считаем программным тезисом, поскольку Западная Армения отнята у нас, но ведь это (***ее возвращение – ред.***) входит в наши легитимные требования. Не считаем необходимым подробное рассмотрение авторской работы М. Сарьяна, но отметим, что написанная рукой гениального мастера гора Арарат является символом жизни наших поколений во все времена. Каждый человек, приехавший в Армению, мечтает увидеть библейскую гору и поражается тому, что на гербе РА она почти не видна. Отметим также, что герб М. Сарьяна является шедевром искусства.

2. Считаем правильным отказаться от текста гимна «Песня итальянской девушки» М. Налбандяна и его неудачной музыки. Они искусственно приспособлены друг к другу и поэтому не запоминаются, не поются и не воодушевляют. Между тем есть великолепная музыка

другого гения – А. Хачатуряна, естественно, с новым текстом. Поскольку, по нашему мнению, нельзя в торжественном пафосе гимна несколько раз повторять слова «смерть», «погибать» и «слезами омыла».

3. Мы первое в мире государство, принявшее христианство, и очень логично, если на нашем флаге будет крест. Представляем Вам вариант равноконечного креста Армянской Апостольской Церкви.

4. Предлагаем при перечислении цветов нашего флага не говорить в конце «оранжевый», а говорить «красный, синий, абрикосовый».

Многоуважаемый Президент, считаем необходимым отметить, что нижеподписавшиеся едины в своем мнении.

Убеждены, что в большинстве наш народ будет согласен с нашими предложениями. Свидетельство тому – подписи 2208 граждан».

Под письмом подписались Владимир Мовсисян, Зорий Балаян, Левон Ананян, Сос Саркисян и Давид Минасян.

Лаура Балян

Имя, достойное внимания

Лаура Балян пишет на армянском. Ей свойственно, подобно губке, впитывать в себя народную мудрость. Отсюда афористичность языка её писаний и некая «непереводимость». Концентрация мысли и воли были свойственны ей, видимо, изначально. И никакого морализаторства.

Её творчество, цельное по сути, разъято временем на два периода. Мыслящая душа пишет чуть теплее, когда стоит на земле Армении, и разрываема противоречиями, видя положение народа, оказавшегося за порогом родного дома, вне родины, гонимого очередным исходом, вызванным распадом некогда дружной семьи народов.

На книжной полке читателя четыре её книги, изданные в разные годы. Первая отдана боли душевной: утрате родного села Арцвашен в результате карабахского противостояния. Затем идут книги тяжёлых раздумий о перерождении нравственных устоев.

В последнее время силы её отданы афоризмам, достойным зрелого ума.

Нравственными ориентирами Лауры Балян, судя по её книгам, были и остаются наши классики: комедиограф Акоп Паронян и поэт-обличитель пороков нашего времени Паруйр Севак. Сдаётся, что рядом с несравненной Сильвой Капутикян неутомимо работала поэт-самородок, из четвёртой книги которой и представляю нашему читателю цикл стихов.

Ашот САГРАТЯН.

СТИХИ ЛАУРЫ БАЛЯН В ПЕРЕВОДЕ АШОТА САГРАТЯНА

***

Как прекрасно, боже правый,
Что у крика петушиного
Нет конкретной нацоправы,
Что его ку-ка-ре-ку –
Брат любому языку:
Не нуждаясь в переводе,
В каждом теплится народе,
Что у света на краю,
Где судьбы я чашу пью,
Где тоскою сердце ноет,
Уловить могу родное.

***

Я словно судно, борт,
Принять который
Не желает порт.
Меня по волнам
Бесконечным носит.
Душа ж пристать
В родные воды просит.
Иду ко дну
Как-будто постепенно,
Да только там воды-то...
По колено.

***

В Москве в мешочке
Ладана мне дали
И номера могил «отеческих гробов» –
Почтить их там,
В армянских далей дали.
Напутствием запали мне слова:
– Найдёшь, скажи, забвения трава
Не прорастёт вовек в душе их чада...
Скажи, что все они, как есть,
В крови моей пульсируют отрадой...
И передай – по совести я жил,
Как и семейной честью дорожил...
Ещё скажи – бессонными ночами
Их светлый образ душу мне печалил.
О том, что инвалидом стал
Им – ни словечка,
Что не бывать на той земле
Пол-человечку...
Не говори о том, что на чужбине
Он подорвался на предательств мине
И что сознание его теперь, как сито,
Просеяло, что было пережито...
А спросят – как он? Отвечай: – Как прежде
Отчизне быть полезным бдит в надежде.

***

Ты моею последней надеждою стал,
Впрочем, как и несчастьем последним.
Ты заботой последней застыл на устах
И разочарованьем намедни...
Всё, что чаять могла, всё в себя ты вобрал,
Став гармоний истоком,
Днём вчерашним и солнцем, что встанет с утра
Под желаний возвышенных током.
Ты ли жила, зажатая массою руд
В пульса медленном зеве?!
Так лишь хлопают двери и бьют на ветру
У пустого строенья во чреве.
Страх утраты, он кровь леденит.
(Страх потери рождает икоту).
Моего ли боишься «чего-то»?
Да такого никто не винит...

Заикается речь
От несбывшихся встреч.

***

Нет моста, чтоб устоял
Трёх стихий напору:
Времени, воды, войны…
Я прочна в опорах.
Я – тот мост,
Что трёх стихий и любой напасти
Не боится, да и страх
Надо мной не властен.
Перекинута мостом
Меж двадцатым с двадцать первым.
Сочинений дивных том
Упрочает только нервы
Над водами
Армении грядущего,
Былых веков печаль в себе несущего.
Я перекинута мостом
Между Арменией ячменною
И Русью, давшей новый дом,
Землёю несравненною...
Я – вечный мост, упёршийся быками,
Мост, нерушимо
Прочный над веками.

***

Просьбу мою уважь, Всемогущий!
Кто-то попросится в райские кущи,
Кто-то ещё возжелает чего-то…
Просьба ж моя: не прерви ни на йоту
Танца, в котором пока пребываю...
Грани меж старостью с жизнью не знаю.
Дай мне постичь упоение танцем,
Дай мне в парении этом остаться.
Праведный Боже,
Вся в Твоей воле,
Готова изведать
Неслыханной боли –
Из танца б не выпасть...
К тому ж поневоле.

***

Жизнь, как ни крути,
Избывно – торг в итоге.
Его достойным быть –
Удел немногих.
Урвать побольше
Все бы рады...
Куда обидней
Быть в накладе.

Лаура Оганесовна Балян окончила филологический факультет Ереванского Государственного Университета. Поэт, педагог, публицист, член Союза Писателей России, автор четырёх книг стихов, рассказов, афоризмов. Призёр конкурса поэзии Ергорского Государственного Университета (1969 г.). Книга на русском языке «Гандзасар» готовится к печати. Живёт в Москве.

ТЕЛЕГРАММА

Разруха, смута девяностых,
Блокада, горе, нищета…
Где свет любви, где красота?..
Увы! Нещадно на погост их Свезли..
Ни света, ни богов,
Надежды нет, как нет и веры.
Отчизна,
гнев твоих врагов
Не знает устали и меры.

С какой тревогой,
от скитальцев –
Детей своих – привета ждут
Их матери…
как выдают Волненье руки их и пальцы.

Когда вскрывают телеграммы,
Когда бегут на гром звонка,
Как стынет сердце, как рука
Бессильно падает у мамы.

Всю ночь в горах гремели грозы,
Змеился молнии излом,
Метались ласточки, стрекозы
Летали низко за селом.

Душе так тягостно, тревожно...
Звонок!
О, Боже, почтальон!
Что, телеграмма?..
– «Если можно

Прочтите вслух, что там изложено»...
В глазах темно,
набатный звон
Гремит в ушах,
Больное сердце,
как криком птицы, онесло...
Грохочет форточка ли, дверца,
Иль рока чёрное крыло?
И почтальон читает строго:

«Мамулечка, я по весне
Вернусь домой, ты, ради Бога,
Не беспокойся обо мне.
Всё хорошо, оставь тревоги,
Живи без горя и нужды»...

«Как Вы бледны. Не держат ноги?
Присядьте, выпейте воды.
Ну что Вы, право, так пугливы?
Вас любят, все здоровы, живы...
Всё хорошо...»
– «Спасибо... да...
сдаёт сердечко иногда.»

1993 г. Ереван

ПОДОРОЖНИК

Я на обочине дорог –
Невзрачный пыльный подорожник,
Меня давить, топтать положено
Бредущим вдоль и поперёк.

Подошвы их меня не стоят,
Не знают люди, что во мне
Бальзам от бед, что беспокоят,
И профилактика вдвойне
От тех, что горькой чередою
К ним, глупым, с возрастом придут,
Войдут, здоровье украдут
И красоту навеки смоют.

4.08.2007 г. Ереван

СРАВНЕНИЯ

Как облака, что сбились в тучи,
Гнетёт дождём и градом пучит,
Так грезит истиной поэт,
Словами мысли усмиряя,
Одной лишь музе поверяя
Их полусонный полубред.

Как море копит напряженье
Могучих волн, чей вздох на дне,
В угрюмой мрачной глубине
Рождаясь, тянется к луне
Порывом мощного броженья,
Так грезит истиной поэт,
Словами мысли усмиряя,
Одной лишь музе поверяя
Их полусонный полубред.

Как в схватках будущая мать,
Судьбу стараясь угадать,
Сквозь боль провидит счастья свет,
Так грезит истиной поэт,
Словами мысли усмиряя,
Одной лишь музе поверяя
Их полусонный полубред.

НОВЫЙ ГОД

Год Новый жданно ли, нежданно
Из сонмища былых угроз
Прийдя на землю Айастана,
Надежды новые принёс.

Что в них? Подарки для веселья,
Иль вести, с горем пополам,
О сыновьях, что новоселья
Справляют по чужим углам?

1.01.1998 г. Ереван

***

Коль губы жжёт, пусть будет это
Дымящаяся сигарета,
А не бесчестье бранных слов,
В сердцах сорвавшихся невольно
В поток проклятий, что готов
Глумиться, жечь и делать больно.

Коль щёки лижет краснота
От сплетни, кляузы, навета,
Поверьте, что не страшно это,
Коль совесть девственно чиста.

Коль руки судорогой сводит,
Душа покоя не находит,
Пусть будет то смущенья знак,
А не от горечи и сраму,
Когда другому роешь яму,
Толкаешь ближнего в овраг.

Коль утомлён, рука устала,
Причиной будь не знак беды,
Не разрушенье, не вандалла,
А новостройки и сады.

1990 г.

НОСТАЛЬГИЯ

Я вспоминаю вечер детства,
Мечтая длить его и длить...
Увы, не выдумали средства,
Чтоб время вспять оборотить.

В селе обыденные звуки
Плетут закатные лучи...
Вот мать опущенные руки
Несёт, как плети от бахчи.

Бредёт неспешно по тропинке
Меж тополей, чинар и лип.
Фасоли лист к её косынке
Как украшение, прилип.

Спина натруженная ноет,
Но, забывая о себе,
Она коровушку подоит,
Даёт баранам соль,
помоет
Посуду и на стол накроет,
Не сетуя своей судьбе.

Меня как будто не заметит,
Но, сердцем матери любя,
Рукой мозолистой приветит,
Волосики потеребя.

Ей высший смысл не так уж нужен,
Удел не надобен иной...
Вернуть бы вечер тот и ужин
В кругу семьи своей родной.

1992 г. Ереван

С армянского перевёл Александр РЮСС.

ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ КАРТА КАРАБАХА: НАСЕЛЕНИЕ СТАБИЛЬНО УВЕЛИЧИВАЕТСЯ

Согласно официальным статистическим данным, население Нагорного Карабаха на сегодня составляет порядка 150 тысяч человек.

Первая со времени провозглашения независимой республики (1991 год) перепись населения Нагорного Карабаха была проведена в 2005 году и, согласно данным Национальной статистической службы НКР, численность постоянно проживающего в республике населения тогда составила 137 тыс. 737 человек, из них армян – 137380 (99,74%), русских – 171, греков – 22, украинцев – 21, грузин – 12, азербайджанцев – 6, представителей других национальностей – 125. В столице республики – Степанакерте – на тот момент проживало 49986 человек.

До этого, в годы советской власти, переписи населения края проводились в 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989 годах. Во время первой переписи численность населения Нагорного Карабаха составляла 125 тысяч человек, из которых 112 тысяч были армянами, около 12 тысяч – азербайджанцами. В 1989 году население НК составляло 189029 человек, из них 145450 – армяне, 40632 – азербайджанцы, а 2417 – представители славянской национальности.

Со времени последней переписи в Нагорном Карабахе, проведенной в рамках Всесоюзной переписи в 1989 году, на постсоветском пространстве произошли серьезнейшие трансформации, которые не могли не сказаться и на Карабахе. Распад Советского Союза, провозглашение республики и развязанная Азербайджаном жестокая, почти четырехлетняя война (1991-1994 гг.), имевшие место вследствие всего этого миграционные процессы, переход к рыночным отношениям в корне изменили социально-демографическую и экономическую структуру края. Примерно 40 тысяч из 540 тысяч бежавших в 1989-1992 годах из Азербайджана армян нашли приют в Нагорном Карабахе. Однако не все смогли обосноваться здесь в условиях продолжающихся военных действий и экономической разрухи, были вынуждены ехать в Армению и Россию. В настоящее время общее число беженцев в Нагорном Карабахе достигает 30 тысяч человек.

Перепись 2005 года охватила всех прописанных в Республике Арцах граждан, в том числе тех, кто на тот момент находился вне пределов республики, служил в армии или пребывал в местах заключения, а также не имеющих гражданства лиц и иностранцев, находившихся в момент переписи в республике. В ходе переписи было проведено своеобразное социальное исследование, изучалась социально-экономическая ситуация в республике, ресурсы в той или иной сфере. Опираясь на эти данные, правительство получило возможность прогнозировать социально-экономическое развитие страны, разрабатывать реалистичные и прагматичные программы. В частности, анализ результатов переписи дал возможность улучшить государственное регулирование социально-экономических и демографических процессов. Полученная в ходе переписи информация позволила придать большую адресность мерам правительства по поддержке наименее защищенных слоев населения – пенсионеров, инвалидов, семей погибших, многодетных семей, молодежи и т.д.

Согласно закону «О переписи населения» в Нагорном Карабахе перепись должна проводиться раз в 10 лет, то есть следующая будет организована в 2015 году.

Сегодня в Нагорно-Карабахской Республике, включающей в себя 10 городов и 322 сельских населенных пунктов, проживает свыше 145 тысяч человек. Соотношение городского и сельского населения соответственно примерно 53% и 47%, мужчин и женщин – примерно 49% и 51%. Таким образом, по сравнению с 2005 годом, численность населения республики увеличилась примерно на 8 тысяч человек. Естественный прирост населения в 2011 году составил 1 тыс. 289 человек. Рост населения обеспечен в основном за счет увеличения числа рождений: число рождений вдвое превысило число смертей. Кстати, 74,1% скончавшихся в первом полугодии текущего года были старше 70 лет. На первом месте по причинам смертей остаются болезни, связанные с системой кровообращения, на втором месте – злокачественные опухоли. Рождаемость в республике в первом полугодии 2012 года в 1,9 раза превысила смертность, в результате естественный прирост составил 596 человек.

Улучшение демографической ситуации в Арцахе объявлено приоритетом государственной политики и важнейшей составляющей обеспечения национальной безопасности. В этой сфере государственные и общинные органы власти НКР руководствуются концепцией демографической политики, согласно которой много лет осуществляется правительственная программа стимулирования рождаемости и многодетности: при рождении первого ребенка семье выдается 100 тыс. драмов ($250), второго – 200 тыс. драмов ($500), третьего – 500 тыс. драмов ($1250), четвертого и каждого последующего – 700 тыс. драмов ($1750). Кроме того, в государственном банке открываются срочные вклады на имя третьего и каждого последующего ребенка в семье. На третьего ребенка открывается вклад в размере 500 тыс. драмов, четвертого и каждого последующего – 700 тысяч драмов. Для семей с 6 и более детьми строится или приобретается жилье. В рамках программы государственного содействия молодым семьям новобрачным предоставляется единовременное пособие в размере 300 тыс. драмов ($ 750).

Следует отметить, что 16 октября 2008 года в Нагорно-Карабахской Республике имело место беспрецедентное мероприятие: коллективная свадьба почти 700 новобрачных пар. Инициатива проведения коллективного бракосочетания принадлежала известному российскому благотворителю и бизнесмену, уроженцу Нагорного Карабаха Левону Айрапетяну, который и являлся главным спонсором свадьбы. Каждой паре молодоженов было выделено по $2500 в виде «золотой карты». При рождении первенца родителям предоставляется $2 тыс., второго ребенка – $3 тыс., третьего – $5 тыс., четвертого – $10 тыс., пятого – $20 тыс., шестого – $50 тыс., седьмого – $100 тысяч.

Молодым карабахским семьям помо-гает и известный предприниматель и благотворитель, председатель Совета директоров ЗАО «Америабанк» Рубен Варданян, являющийся крестным 250 новобрачных пар. По словам премьер-министра НКР Ара Арутюняна, данная акция не является простым выделением денег, а политикой, идеологией и в целом одним из завоеваний современной истории Карабаха.

Любопытно, что в течение последних нескольких лет среди родившихся в Нагорном Карабахе детей преобладают мальчики. В первом полугодии текущего года они составили 53,5%. Самыми распространенными именами среди новорожденных мальчиков являются Тигран, Давид и Гор, а среди новорожденных девочек – Нарэ, Мариам и Ани. Кроме традиционных армянских имен армянские родители предпочитают давать своим детям такие иностранные имена, как Алекс, Эрнест, Артур, Александр, Даниель,

➲27

26➲

Милена, Мария, Элен, Ангелина.

Надо отметить, что если в послевоенные годы в Нагорном Карабахе в год в среднем рождалось 2 тыс. детей, то есть 15 детей в расчете на 1000 жителей, то в последние 4 года данный показатель достиг 2 тыс. 600 детей. Национальная статистическая служба НКР приводит следующие сравнительные характеристики. Если в 2003-2007 годах среднегодовое число родившихся в НКР составляло 2081 человек, то в 2008-2011 годах – 2630. При этом среднегодовое число родившихся в сельской местности выросло с 894 до 1188 человек. Если в 2003-2007 число родившихся в расчете на 1000 жителей составляло 15,1 промилле, то 2008-2011 годах – 18,5 промилле. Данный показатель уступает на постсоветском пространстве лишь странам Средней Азии. Число родившихся в семье третьего и последующего ребенка увеличилось с 495 в 2003-2007 годах до 787 в 2008-2011 годах. В 2011 году суммарный коэффициент рождаемости в республике, необходимый для воспроизводства населения, составил 2,3 ребенка (вместо необходимого 2,15 ребенка), в сельских населенных пунктах – 2,5 ребенка. Если в 2003-2007 году среднегодовое число браков составило 714, то 2008-2011 годах данный показатель увеличился более чем вдвое.

В 2011 году в Нагорный Карабах прибыло 1109 человек, что на 372 человека больше по сравнению с 2010 годом. По районам удельный вес прибывших следующий: заселяемый Кашатагский район – 55,7%, столица – г. Степанакерт – 10%, Шаумянский район – 8,8%. При этом 94% прибыло из Армении, 4,2% – из России. В то же время в 2011 году из НКР убыло 663 человека. Механический прирост населения составил 446 человек. 94,4% из 663 убывших из НКР выехало в Армению.

В январе-марте 2012 года, согласно данным Национальной статистической службы НКР, естественный прирост населения составил 276 человек. Соотношение количества официально зарегистрированных прибывших и отбывших из Нагорного Карабаха людей в первом полугодии 2012 года также положительное. Механический прирост населения составил 186 человек, что превышает показатель аналогичного периода прошлого года на 13,4%. Надо отметить, что в связи с войной в Сирии в Кашатагский район НКР переехало на постоянное проживание несколько семей сирийских армян.

Премьер-министр НКР Ара Арутюнян утверждает, что улучшение демографической ситуации достигнуто не только благодаря правительственной программе стимулирования рождаемости и многодетности, но и улучшению жилищных условий населения, созданию рабочих мест и т. д. Вместе с тем более высоким темпам демографического развития республики мешает все еще достаточно трудное социальное положение, малые доходы или отсутствие постоянного заработка у значительной части населения. Безработица по-прежнему остается актуальной для Нагорного Карабаха проблемой. Национальная статистическая служба НКР провела выборочное исследование на рынке труда с целью выяснения реального уровня безработицы. По итогам исследования был определен 22,3%-ный уровень безработицы. Особенно высок он среди граждан возрастной категории до 24 лет – 31,1%, женщин – 29,1%, неграмотных граждан (имеющих неполное начальное образование) – 51,7%, граждан, живущих вместе без заключения брака – 57,1%, жителей сельских населенных пунктов – 24,8%. 26,3% прекратили трудовую деятельность из-за семейных обстоятельств, 16,3% – из-за сокращения и увольнения с работы.

41,9% опрошенных безработных потеряли свою работу более 4 лет назад. Около 46% безработных в прошлом имели опыт работы. Как отметили в Национальной статистической службе НКР, среднестатистического безработного в Нагорном Карабахе можно охарактеризовать следующим образом: 39-летняя женщина, жительница села, состоящая в браке, имеющая среднеспециальное или неполное высшее образование.

По утверждению представителей властей Нагорного Карабаха, природный и экономический потенциал республики позволяет увеличить численность населения НКР до 300 тысяч человек. Желающих переехать в Нагорный Карабах на постоянное жительство много, в частности, из стран СНГ, в особенности из Средней Азии. Однако для обеспечения их минимальными жилищными условиями требуются большие средства, которыми на сегодня правительство НКР не располагает и поэтому вынужденно ограничивает поток переселенцев. Совершенно очевидно, что данный вопрос невозможно решить без активной поддержки мирового армянства.

Ашот БЕГЛАРЯН, Степанакерт ИА REGNUM.

Роджер Купелян: от «Властелина колец» к истории Армении

Роджер Купелян — создатель культовых миров в современном кино, таких, как трилогия «Властелин колец», но он на этом не остановился и построил новый мир в своей последней работе «К востоку от Византии». Об этом пишет глендейлская газета El Vaquero.

«К востоку от Византии» – это недавно опубликованный цикл романа-комикса Купеляна, который он намерен превратить не только в документальный сериал, но и в масштабный кинофильм. Купелян представил этот проект в Центральной библиотеке Глендейла. «К востоку от Византии» охватывает историю Армении, начиная с 301 года, когда Армения стала первым христианским государством в истории. «Персия и Римская Империя воевали друг с другом, и между ними была Армения, – сказал Купелян. – Император Диоклетиан отправил сосланного армянского царя назад в Армению в качестве союзника Рима. Это изменило регион навсегда. Это привело к ряду событий и изменило не только баланс между империями, но и баланс религий и культур». Работа над «Властелином колец» вызвала желание у Купеляна написать сценарий для «К востоку от Византии». Выросший в Сьерра-Леоне, Купелян был одним из немногих афро-армянских детей в регионе. Когда Купеляну было два с половиной года, отец взял его в гавань во Фритауне, столице страны, где в доке стоял советский корабль под названием «Армения». Советские армяне выходили из корабля, когда Купелян сидел на плечах отца. Отец сказал ему: "Это армяне". В ответ юный Купелян произнес на армянском: «Я армянин, я сын Вартана, бойтесь меня».

***

Идёт крестьянин по деревне, на спине в корзине несет пожилую женщину.

Навстречу идёт тертер.

– Кто это женщина в корзине?

– Моя бабушка, она не может ходить, от лекаря иду. Говорит, ничего нельзя сделать.

– В соседней деревне у одной бабушки тоже ноги отнялись, вышла замуж – начала ходить.

– Ты что, отец, такое говоришь о моей бабушке?!

Бабушка снимает папаху с головы внука, хлопает его по голове и говорит.

– Ара эй, кто лучше знает – ты или этот тертер?!

***

Приходит женщина на исповедь.

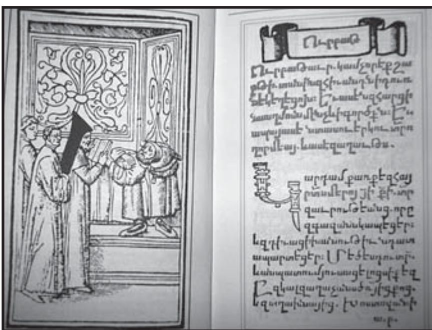
– Грешна я, батюшка, каждое утро смотрю на себя в зеркало и думаю: «До чего же я красива!».

– Это не грех, дочь моя, это заблуждение.

ДАНЬ АКОПУ МЕГАПАРТУ

В канун празднования 500-летия армянского книгопечатания стало известно об издании в Ереване новой версии первой армянской печатной книги «Урбатагирк» в переводе на ашхарабар. Репортаж на одном из телеканалов запросто мог претендовать на эксклюзивность, ибо об уникальном издании не было известно ни широкой общественности, ни столичным издателям и литераторам. «Урбатагирк» в переводе на ашхарабар не был упомянут и в день официального открытия празднества, хотя, казалось, именно эта книга, положившая начало летописи армянского книгопечатания, и должна была быть первой в центре юбилейных событий.

Если бы прозвучавшее в эфире имя автора перевода не оказалось мне знакомым, то найти Лусине Аветисян оказалось бы нелегко. Контакты Лусине сохранились у меня с первой встречи, состоявшейся несколько лет назад на выставке ее неповторимых скульптур из брусков мыла. Но скульптура для Лусине – увлекательное хобби, по профессии же она филолог со степенью кандидата наук, долгие годы работающая в Институте литературы НАН РА. Здесь она и загорелась идеей перевести первый труд Акопа Мегапарта на ашхарабар, дабы познакомить с ним широкий круг читателей. Однако работа Лу-

сине Аветисян вышла за рамки обычного перевода, а ее «Урбатагирк» вобрал в себя много полезных сведений.

«Всем известно, что «Урбатагирк» – наша первая печатная книга, изданная в Венеции в 1512 г. Акопом Мегапартом, но лишь редкие из нас знакомы с ее содержанием. Около двух лет назад вышел в свет факсимильный вариант книги, опять-таки предназначенный для узкого круга специалистов и знатоков грабара. Я решила сделать «Урбатагирк» доступным всем. Да и к празднованию 500-летия армянского книгопечатания это был бы достойный подарок», – говорит Лусине. Что же представляет собой «Урбатагирк», дословно – «Книга Пятницы»?

«Урбатагирк» – средневековый сборник верований и врачеваний, содержащий рифмованные молитвы, «рецепты» от сглаза и порчи, молитвенные заклинания и т.п. Ру-кописные «урбатагирки» существовали еще до Мегапарта и пользовались большим спросом в народе. Люди верили, что книга обладает мощной целительной силой и хранили ее дома в потаенных местах. Содержание подобного «урбатагирка» было знакомо даже тем, кто не умел читать,

– верующие заучивали тексты молитв на слух. Название эти сборники получили от слова «урбат: именно по пятницам больных водили в церковь и читали молитвы для их излечения. Вероятно, популярность в народе книги и подвигла Акопа Мегапарта составить свой сборник «Урбатагирка» и напечатать его. Кстати, сведений об Акопе Мегапарте не сохранилось. Некоторые ученые считают, что он был торговцем, другие – псаломщиком, получившим надлежащее образование и в дальнейшем откорректировавшем все свои пять книг.

Наряду с молитвенными текстами Мегапарт поместил в свой сборник 41-ю главу «Книги скорбных песнопений» Григора Нарекаци, Молитву Святого Киприана Антиохийского и историю о совершенных им злодеяниях в период поклонения языческим идолам и сатане, а затем о принятии им христианства и совершенных чудесах. В книге можно найти и историю Святой Иустины, несколько научно-эпических бесед и т. д. «Урбатагирк» напечатан в двух цветах – красном и черном – и состоит из 124 страниц и 4 иллюстраций. Все страницы книги украшены заглавными орнаментами. Долгое время считалось, что «Урбатагирк» – рукописная книга: Мегапарт заказал подвижные буквы, которые были отлиты в сходстве с рукописными буквами оригинальных рукописей, послуживших источником для его сборника.

Перевод на ашхарабар длился около 2 лет: Лусине Аветисян посвящала книге каждую свободную от других проектов минуту. Большая часть времени ушла на расшифровку оригинального текста: в издании Акопа Мегапарта все слова напечатаны слитно, текст насыщен аббревиатурами, используемыми в ту эпоху, а также словами-заклинаниями, не несущими конкретного смысла. Есть и немало просторечных слов и выражений, которые употреблялись лишь в быту и не значились в научных словарях. В первой армянской печатной книге немало технических огрехов: некоторые буквы перевернуты, иные слетели с одной строчки на другую... При переводе приходилось сохранять и рифму молитв, но Лусине прекрасно справилась и с «поэтической» стороной дела. Как отметил профессор венецианского университета Ка'Фоскари, арменовед Погос Левон Зекиян, «Лусине Аветисян перевела рифмованные молитвы «Урбатагирка» на ашхарабар так, что они продолжают звучать столь же привлекательно и завораживающе, как и на оригинальном грабаре, сохранив свою приятную музыкальность...»

Лусине Аветисян сохранила не только воздействующую силу молитв, но и красно-черный цвет печати, заглавные орнаменты, что позволяет ассоциировать переводное издание с оригиналом. Ее «Урбатагирк» начинается с предисловия, после которого идет копия текста книги Акопа Мегапарта: это дает возможность познакомиться с оригиналом. Вслед за оригиналом параллельно размещены расшифрованные страницы «Урбатагирка» и их перевод на ашхарабар, причем для грабара и ашхарабара использованы разные шрифты, чтобы можно было на глаз отличить обе версии текстов. В книге даны список церквей и храмов Сурб Хач и Сурб Ншан, указанных в ее текстах, а также информация о них из научных и фольклорных источников и карта их местоположения на тот исторический период (многие церкви сегодня стерты с лица земли). «Урбатагирк» Л. Аветисян помещен в кожаную обложку, на которой красуется скульптурный бюст Акопа Мегапарта, изваянный автором издания.

Лусине снабдила книгу примечаниями, списком топонимических названий и личных имен. «Урбатагирк» оформлен несколькими тематическими миниатюрными рисунками с краткой информацией о месте, дате их создания и авторе. По мнению автора, это позволит читателю познакомиться с прекрасной ветвью армянской культуры – миниатюрой. Важной частью книги является список армянских книг (около 13300 книг), напечатанных с 1512 по 1920 гг., с информацией о дате и месте их выхода в свет. «В этот список включен и 1486 г., когда в одной из напечатанных в германском городе Майнц книг впервые был размещен армянский алфавит, – оттиск с вырезанного на дереве оригинала, – рассказывает Лусине. – В 1912 г. организаторы 400-летнего юбилея армянского книгопечатания приняли за первую печатную книгу «Парзатумар» Акопа Мегапарта. Лишь в 1964 г. Рафаэл Ишханян установил, что первенцем был «Урбатагирк». Таким образом, последовательность публикации Мегапартом книг такова: «Урбатагирк», «Парзатумар», «Патарагатетр» («Служебник»), «Ахтарк» (астрономия), «Тагаран» («Песенник»)».

«Урбатагирк» Лусине Аветисян вышел в свет в издательстве «Зангак» тиражом в 500 экземпляров, книга издана по госзаказу. Она предназначена не только для ученых – историков, филологов, лингвистов, теологов и т. д., но и для широких масс. «Многие нации, имеющие государственность, основали типографское

⊃29

Дорогие читатели «Горцарара»!

Я давно знаю о благородной творческой деятельности уроженки Нагорного Карабаха. Собрав вокруг себя талантливых людей из окрестных сёл и городов, имеющих хороший голос земляков, Нина Габриелян создала хоровой коллектив. Пусть пока у неё нет такой славы, как у Чекиджяна, но победы на конкурсах, медали, награды, думаю, приведут её и её коллектив к достойному званию заслуженной артистки и государственному статусу. Хочу надеятся, что среди наших читателей найдутся искренние ценители искусства, которые протянут ей руку моральной и материальной помощи, в чём она крайне нуждается для дальнейших гастролей по Армении, России и европейским странам.

Роберт БАБЛОЯН.

Арцах-Венеция-остров Св. Лазаря

Как известно, в Европе ежегодно проводятся международные фестивали. Государственная хоровая капелла Арцаха, созданная мною 20 лет назад, получила вознаграждение на свой 20-летний юбилей (ноябрь 2011 г.): денежную премию от правительства НКР для участия в фестивале. Недолго думая, я приняла решение, остановившись на фестивале 17-22 мая в Венеции, поскольку именно там в этом году отмечается 500 лет Армянской книгопечати, – что стало бы великолепным поводом посетить Армянскую Венецию, остров Св. Лазаря.

Государственная капелла Арцаха (первое название «Вараракн» – в честь г. Степанакерта) является 1-м профессиональным коллективом Карабаха, берёт своё начало в 1991 году – году становления нашего государства. В репертуар хора включено практически всё хоровое творчество великого Комитаса (пропаганда его творений стала буквально самоцелью). С годами расширялся не только состав певцов, но и обогащался репертуар. Коллектив приобретал статус Капеллы. Ряд концертов был проведен на сценах Степанакерта, в Доме камерной музыки Еревана, Доме композиторов Армении, Доме-музее Арама Хачатуряна, где с успехом звучали произведения композиторов от эпохи Возрождения до Модерна (Монтеверди, Лассо, Лотти, Бах, Моцарт, Гайден, Танеев, Рахманинов, Чайковский, циклы Пуленка, Дебюсси, «Симфония псалмов» Стравинского, Гершвин и т. д.).

С 1997 года началась довольно скромная гастрольная деятельность хора. Совместное исполнение «Аллилуйи» Генделя с оркестром университета Нормандии. В 2003 г. хор получил золотую медаль на конкурсе в Барселоне, в 2005 г. выступал в Австрии на фестивале на родине Моцарта в Зальцбурге, затем выступления для Армянской общины в Иране. В 2011 г. были удостоены серебряной медали на конкурсе в Вене и, наконец, Венеция.

Всякий раз, оценивая достоинство Европейской культуры, созданные этими народами шедевры искусства, невольно возвращаешься к печальному прошлому своего народа. С огромным грузом на душе осознаёшь невосполнимые потери. Меня не покидает чувство зависти и обиды за свою нацию. Остаётся уповать лишь на Господа, надеясь хотя бы частично восстановить утерянное нами.

И вот Венеция – мечта всякого ценителя красоты. Продолжительная подготовка, небывалое воодушевление хористов и вдруг почему-то недоверие нашего (НКР) посольства и отказ 33 певцам. Моральный срыв и огромные финансовые потери. Выехали вынужденно камерным составом, сократив некоторые прекрасные циклы Комитаса из-за отсутствия баритонов. Фестиваль, организованный немцами, проходил в церкви Санта-Мария-дель-Пиета, которая находилась прямо в порту. Несравненная по мягкости акустика церкви ещё более облагораживала музыку великого мастера Комитаса, и вновь восторг европейской публики перед восточной музыкой в европейском обличии: шедевр хоровой музыки, почти 100 лет назад ошеломивший гениев, сейчас, как никогда, нуждается в более широкой пропаганде. Однако…………средств или желания?

Посещение острова Св. Лазаря, сопровождаемое прекрасной экскурсией гида – смотрителя церкви. Знакомство с богатейшей библиотекой, картинной галереей и, наконец, посмертная маска Комитаса, снятая через 2 часа после его смерти, – всё оставило неизгладимый след. Я благодарна судьбе, сделавшей меня избранницей в миссии.

Нина ГАБРИЕЛЯН.

28➲

дело намного позже появления армянского печатного «Урбатагирка», – заметила Л. Аветисян. – Первая печатная книга на русском языке, «Апостол», вышла в свет спустя 52 года, т. е. в 1564 г.; имеющая довольно богатую и древнюю культуру Персия издала первую книгу в 1546 г. Первая печатная книга на арабском языке появилась в 1514 г. Посему заслуга Акопа Мегапарта перед нашим народом вдвойне велика: не имея государственности, мы тем не менее обрели возможность печатать книги на армянском языке. Надеюсь, что в условиях государственности мы сможем позаботиться о книге и достойно развить издательское дело в независимой Армении».

Добавим, что «Урбатагирк» Лусине Аветисян все еще остается не известен широкому кругу читателей: книга до сих пор официально не презентована и не представлена аудитории. А жаль...

Магдалина ЗАТИКЯН.

Так сколько же армян в мире?

До сих пор численность армян в мире представляется явно заниженной. Сколько же армян в мире? Цифры даются разные от 9,5 млн. до 75 млн. Давайте разберёмся с цифрами, так как важно знать реальное количество армян и, следовательно, наметить план работы по колонизации новых земель. Основная часть работы Армении и диаспоры должна быть направлена на возрождение «белых» армян, то есть тех армян, которые подверглись белому геноциду. Особо хотел бы отметить, что в данных подсчётах учитывались только те армяне, которые официально считали себя армянами. Не учитывались армяне, подвергшиеся исламизации и тюркизации (курдизации) в Анатолии, Азербайджане, исламизации и арабизации в Сирии, Ливане, Египте, курдизации на Севере Ирака, иранизации в Иране, грузинификации в Грузии, грекизации в Греции и т.д. в средневековую и новую эпохи. Почему? Потому что срок достаточно огромный и вернуть этот генофонд к своим армянским корням практически невозможно. Следовательно, надо обратить внимание на XX и начало XXI века. Это эпоха, когда армян, подвергшихся белому геноциду, можно в принципе реарменизировать при соответствующей работе Армении и диаспоры. Для начала надо знать, сколько же армян, а затем – как же их вернуть, пока не поздно, в лоно армянства. Если же считать армянами только тех, кто считает родным и единственным языком злополучные 9,5 млн. армян, то вновь совершается умышленный белый геноцид руками тех армян, которые считают, что только такие армяне могут считаться

армянами. Подобная позиция ещё более усугубляет проблему белого геноцида. Поэтому тем, кто отсекает от армян значительное количество «белых» армян, советуют не потворствовать «белому» геноциду и начать процесс реарменизации. Для этого нужна целенаправленная работа в данном направлении. Но для начала надо знать, сколько же армян в мире на данный момент.

Итак, начнём с 1897 года. В этом году в мире насчитывалось 5 млн. армян (по «Санкт-Петербургские ведомости» - № 72, 1897 г.). Число жертв геноцида, войн и нерождённых вследствие этого составило 12 млн. За последние 113 лет, если считать, что армян на данный момент, как минимум, 9,5 млн., подверглось «белому» геноциду 26.641.996 армян. Таким образом, на данный момент армян в мире 35.641.996 человек. Если приплюсовать 12 млн. потерь, то было бы и вовсе 47.641.996 человек. Но реально в живых сейчас 35,6 млн. Из них 9,5 млн. армяноязычны. Но где остальные? Почему их не считают или не ищут? Почему их автоматически списывают со счетов. Ведь за них надо бороться и восстанавливать их в армянстве. Для этих 36-40 млн. армян нужна земля, территория. Допустим земля есть, но где взять армян? Их надо просто иначе подсчитывать и идентифицировать. Необходимы более гибкие критерии армянства.

Так вот, в 1897 году было 5 млн. армян в мире. Известно, что годовой прирост армян с 1898 года по 1930 год составлял 3%. Это значит, что число армян достигло бы 12.875.408 человек. С 1931 года по 1940 год прирост составил 2,5%, то есть количество армян достигло бы 16.481.607 человек; с 1941 по 1948 год прирост составил 2% годовых, и число достигло бы 19.310.826 человек, с 1949 по 1960 год прирост составил 2,5%, итого к 1960 году было бы 24.490.791 армян, с 1961 по 1994 год – 1,5%, итого – 40.630.108 армян, с 1995 по 2010 год прирост достиг бы, возьмём опять же минимум 1% годовых, 47.641.996 человек. Вычитаем 12 млн. жертв и их не родившихся потомков, получим цифру в 35.641.996 человек. Подчеркну, что эта цифра минимальная; от неё отнимаем приблизительно 9,5 млн. армян, получаем 26 млн., максимальная может достигать 39.559.020 человек, вычитаем от них 9.559.020 официальных армяноязычных армян. Получаем максимум 30.000.000 человек. Где же эти 26-30 млн. армян? Где они? Почему мы их не ищем? Ведь они есть. Они реальны. Они физически существуют. Их надо просто найти! В конце концов, они же не могли испариться!!!

Арен ЦЕРУНЯН

«Сегодня мы недосчитываем 18 млн. армян, греков, евреев...»

Какой страной была бы Турция, если бы не события 1915 года, — этой теме посвящена статья известного турецкого обозревателя Орхана Кемаля Ченгиза в Today's Zaman.

«Стамбул и Константинополь» – так озаглавлена публикация, в которой детские воспоминания автора соседствуют с совсем не детскими вопросами.

«Когда я был ребенком, мы жили в «греческом» доме. С железными ставнями и воротами, с высоченными потолками, он отличался от других домов в округе. Я также помню, как туристки из Греции, припав к стенам каких-то домов в Чешме, где мы обычно отдыхали летом, горько рыдали. Моя мать при виде их также пускала слезу. Я долго не мог понять причину этих слез. Наши соотечественники-немусульмане словно растворились в воздухе, оставив после себя дома, улицы, церкви, фонтаны и другие «следы», которые всегда продолжали оставаться частью нашей жизни. Несмотря на то что в наших учебниках истории о них не говорится ни слова, несмотря на то что их имена повсеместно методично стираются, они оставили напоминания о себе по всей стране», – пишет Ченгиз.

Сам факт имевшей место этнической «чистки» он приравнивает к «социальному землетрясению». Опираясь на демографические данные периода, предшествовавшего 1915 году, он заявляет, что сегодня в Турции могли бы проживать 18 млн. немусульман. «Просто постарайтесь представить: 18 млн. немусульман, в основном, греков, армян и евреев! Какой бы могла быть Турция в этом случае?» По мнению автора, несравнимо лучшей страной.

«Мы наверняка были бы более уверены в себе. У нас в парламенте были бы депутаты-немусульмане, и у нас явно не было бы Курдского вопроса. Мы не были бы обществом, потерявшим память. Мы не додумались бы вывесить на стадионе во время футбольного матча с греками плакат, надпись на котором гласит: «С 1453 года Стамбул». По сути этот плакат содержит в себе такой мессидж: «Этот город не принадлежит нам, он – ваш. Мы его просто захватили».

...«Если бы мы не избавились от немусульман и имели бы честность и мужество считаться с «туманными» страницами своей истории, мы бы точно не обижались, заметив надпись «Константинополь» рядом с современным названием «Стамбул». Мы нашли бы в себе силы открыть Айя Софию как церковь... Мы бы надлежащим образом, с признательностью вспоминали армянских архитекторов. Мы бы называли Синана, подарившего свои величественные творения Оттоманской империи, его настоящим именем, свидетельствующим о его армянском происхождении, – Арменом Синаняном. ...Если б у нас действительно было бы больше уверенности в себе, мы не отрицали бы своего прошлого. И если б мы были честными, мы бы знали больше о себе и о своем прошлом. И это знание дало бы нам озарение – мы перестали бы чествовать убийц как героев, а истинных героев не причисляли бы к предателям. Вот только вопрос: можем ли мы преодолеть эпидемию национализма, можем ли мы избавиться от причиненного этой эпидемией ущерба? ...И, наконец, можем ли мы полюбить Стамбул как Константинополь?»

Был ли Ататюрк армянином?

Психологи утверждают, что если бы Адольф Гитлер не знал о еврейском происхождении своей бабушки Анны Шикельгруббер, возможно, не было бы холокоста. Не секрет, что среди самых злостных антисемитов немало лиц, в чьих жилах течет еврейская кровь.

Именно так проявляются комплексы, заставляющие подонков откреститься от тех, кого по разным причинам не принято любить. То же самое, похоже, происходит и в современной Турции. В Стамбуле на днях вышла в свет книга, разоблачающая армянские корни самых одиозных турецких армянофобов.

У книги, подготовленной корреспондентом журнала Chronicle Тунджаем Опчином и обозревателем газеты Taraf Мехмедом Барансу, весьма интересное название: «Последняя война армии девширме». Поясню: девширме – это принятый в Османской империи чудовищный вид налога, которым облагали немусульманское население. Семьи «неверных» обязаны были отдавать своих малолетних еще несознательных сыновей для обращения в янычар и несения ими воинской службы при дворце султана. Юнцов воспитывали в духе ненависти к христианам и использовали против своих же сородичей. Как оказалось, подобная практика актуальна в Турции по сей день. Исследователи Опчин и Барансу заинтересовались ее последствиями и выяснили, что главными идеологами антиармянской истерии в Турции являются люди, имеющие армянское происхождение. Разоблачения исследователей не прозвучали как гром среди ясного неба, поскольку сведения об этническом происхождении некоторых из героев книги просачивались в прессу и ранее.

Это касается, в первую очередь, печально знаменитого Догу Перинчека, возглавляющего Рабочую партию и организацию «Талаат паша». Одиозный деятель, посвятивший себя служению идеологии армянофобии, три года назад был осужден швейцарским судом за публичное отрицание факта геноцида армян. Но в Турции он в тюрьме оказался совсем по другой причине. Перинчек проходит по делу радикальной группировки «Эргенекон», обвиняющейся в попытке совершения государственного переворота. В оппозиционной прессе еще несколько лет назад появились материалы, подтверждающие, что дед Перинчека был армянином и принял ислам лишь для того, чтобы стать заместителем сельского старосты. В селе, где он родился, в то время не было ни единого турка. Авторы книги «Последняя война армии девширме» нашли новые неопровержимые доказательства армянских корней Догу Перинчека.

В последнее время было немало слухов и об этнических корнях другого махрового армянофоба – Илхана Селчука, идеолога националистической газеты «Cumhuriyet». Известный турецкий публицист и исследователь Гасан Джемаль (кстати, он внук одного из организаторов геноцида армян Джемаля-паши) весной этого года опубликовал статью, в которой предал огласке неизвестные прежде детали биографии Селчука. Оказалось, что он был армянином по матери и очень комплексовал из-за того, что его родная тетя похоронена на армянском кладбище. Дабы никто случайно не заподозрил его в симпатиях к соотечественникам матери, Илхан Селчук занял в армянском вопросе предельно жесткую позицию, сопоставимую с расизмом. Аналогичной была мотивация действий еще двоих известных армянофобов: отставного полковника Мустафы Левента Гекташа и бывшего ректора университета Вана Юджела Ащкына. Авторы скандальной книги нашли армянскую кровь и в их жилах, что не удивительно. А вот о том, что армянские корни имеет идейный вдохновитель организации «Эргенекон» генерал Вели Кучук, прежде никому известно не было. Сам Кучук считал себя этническим азербайджанцем и был счастлив, когда его избрали сопредседателем Всемирного азербайджанского конгресса. Кучук проходит не только по делу «Эргенекон», но и подозревается в непосредственной причастности к заказчикам убийства Гранта Динка, которому он при жизни не раз лично угрожал. Так вот, оказывается, и он на самом деле знал, но тщательно скрывал свое истинное происхождение.

Правителям с трудом удалось замять скандал, связанный с появлением в прессе материалов, свидетельствующих об армянских корнях президента Абдуллы Гюля. Первой сведения эти огласила депутат меджлиса от оппозиционной Народно-республиканской партии Джанан Арытман. Оскорбленный президент подал на парламентария в суд и добился вердикта, обязавшего «обидчицу» выплатить ему компенсацию за «ущерб, нанесенный репутации и чести семьи». Но доказательств собственной «чистокровности» Абдулла Гюль так и не представил. «В Турции детей от межнациональных браков регистрировали по фамилии того из родителей, кто был турком. Потому никто не может доказать свое происхождение посредством свидетельства о рождении. Этническую принадлежность можно определить лишь посредством ДНК-теста», – заявила Джанан Арытман, призвавшая президента сдать анализ крови. Глава государства оставил это предложение без ответа, заявив, что для него оскорбительно выслушивать обвинения о наличии в жилах примесей чуждой крови. «Люди, которые приписывают мне армянское происхождение, ответят перед своей совестью и душами моих предков», — сказал он.

Куда цивилизованнее оказалась реакция председателя оппозиционной Народно-республиканской партии Турции Кемаля Кылычдароглу, которого тоже уличили в нечистокровности. В прошлом году в Анкаре была издана книга под названием «Ремесленник Кемаль – сын дерсимской армянки Емуш», которая раскрыла ранее неизвестные детали биографии лидера оппозиции. Не подтверждая, но и не опровергая приведенные в книге данные, Кылычдароглу заявил: «Моя мать может быть армянкой, курдянкой или гречанкой. Моя любовь к ней от этого меньше не станет». При этом политик отметил, что у людей нет возможности выбора своей расы.

В свое время «недоброжелатели» усердно искали армянскую кровь и в жилах теперь уже покойного основателя партии «Националистическое движение» и ультранационалистической группировки «Серые волки» Алпарсана Тюркеша. Причем, согласно весьма популярной версии, армянином он был не только по линии матери, но и по отцу. Любопытно, что сам Тюркеш в свое время тоже любил использовать обвинения в армянском происхождении в качестве эффективного оружия ведения пропагандистской войны. Он как-то заявил, что Абдулла Оджалан на самом деле вовсе не курд, а армянин, и его настоящее имя Акоп Артинян. Если версии относительно этнического происхождения Туркеша и Оджалана конкретными документами не подкрепляется, то в случае с бывшим премьер-министром Турции Месутом Йылмазом все гораздо серьезнее. Хотя сам он родился в Стамбуле, известно, что родители его были из Амшена – области исторической Армении, население которой в середине XIX века было исламизировано, но сохранило армянский язык и некоторые элементы армянской культуры. Во многом именно амшенские корни помешали успешной карьере Йылмаза, который свое армянское происхождение, собственно, и не опровергал. Да и не мог опровергать, так как известно, что его сестра в Германии крестилась в армянской церкви.

Интересные сведения появились в прессе после ареста предводителей террористической группировки «Эргенекон». Оказывается, один из задержанных по этому делу бывший начальник Особого оперативного управления полиции Ибрагим Шахин выполнял секретную миссию по выявлению и разоблачению этнических армян, состоящих в руководящих органах партий и занимающих высокие государственные посты. В записной книжке Шахина, обнаруженной при обыске, был список, в котором в качестве

⊃34

ВЕЧЕР ПАМЯТИ МУЗЫКАНТА ЗАВЕНА БАБЛОЯНА

В Москве 11 ноября в Прокофьевском зале Центрального музея музыкальной культуры состоялся вечер из цикла «Юбиляры – юбилею», посвященный 100-летию со дня рождения известного знатока армянской национальной музыки, мастера игры на дудуке Завена Баблояна. В ходе вечера в дар Всероссийскому музейному объединению музыкальной культуры имени М. И. Глинки были переданы дудук, зурна и тутак, принадлежавшие музыканту.

Завен Григорьевич Баблоян родился в 1912 году в Западной Армении – городе Сурмалу Игдырской губернии. Незадолго до геноцида 1915 года маленького Завена, предварительно усыпив и спрятав в небольшом деревянном сундуке с отверстиями для воздуха, перевезли через турецко-русскую границу в Российскую империю.

Юношей З. Баблоян был принят певцом и дудукистом в Армянский государственный ансамбль песни и пляски под руководством Татула Алтуняна.

Перед Второй мировой войной Завен Баблоян оказался в Москве, отсюда направился на фронт: в одной руке автомат, в другой – дудук. Выступал перед бойцами и ранеными в госпиталях. После войны вернулся в столицу и долгие годы работал в легендарном Ансамбле народного танца СССР под руководством Игоря Моисеева.

Дудуком Завен Баблоян владел виртуозно. Его вдохновенную игру слушали маршал Иван Баграмян, композиторы Арам Хачатурян, Алексей Экимян, Арно Бабаджанян, шахматист Тигран Петросян, артист Сурен Кочарян и многие другие знаменитости.

За высокое профессиональное мастерство З. Баблоян получил многочисленные награды и дипломы, а также снимался в кино. Последние годы жизни Завен Григорьевич руководил небольшим ансамблем народных инструментов.

«Самое красивое звучание духового инструмента, которое я когда-либо слышал, – звучание дудука», – говорил выдающийся скрипач Иегуди Менухин. Экспрессивность, на которую способен этот древний инструмент, передается ему народом, который много страдал. Армяне играют на дудуке, как евреи – на скрипке. У армян очень сильна связь с этим инструментом. Другие нации используют этот и родственные ему инструменты скорее как украшение, развлечение, армяне же – как средство самовыражения. Считается даже, что дудук способен отражать диалектику и настроение армянского языка. Тем, кто слышал игру Завена Баблояна, он запомнился музыкантом, которому удавалось в печальном и страстном звучании дудука выразить подлинную душу армянского народа.

Вечер в честь 100-летия Завена Баблояна посетили почетные гости: представители Российского общества дружбы и сотрудничества с Арменией, Армянского культурно-просветительского общества «Арарат», Московского городского отделения Союза армян России. Дипломант международных конкурсов, джазмен и саксофонист Алик Закарян великолепно играл на дудуке. Своими воспоминаниями о Завене Баблояне поделились режиссер, актер и сценарист Левон Григорян, литературный критик, писатель и публицист Лев Аннинский, виртуозный исполнитель на кяманче – инструменте, на котором играл великий армянский поэт и музыкант-ашуг Саят-Нова, – Грант Айрапетян и, конечно же, сын юбиляра – писатель и журналист Роберт Баблоян. Из его рук ВМОМК имени М. И. Глинки в лице директора Госколлекции уникальных музыкальных инструментов Виктора Кузьминского получены в дар дудук, зурна и тутак, принадлежавшие Завену Баблояну. Церемония передачи стала радостной и торжественной кульминацией вечера.

www.glinka.museum

В центре снимка – Завен Баблоян.

«Бизпол» - увлекательная игра элиты

Это грустная реальность, но так уж повелось, что миром правят деньги. По большому счету все остальное – декоративный элемент, бижутерия, попытка приукрасить действительность, заморочить головы населению, тем самым выкачать из него еще больше денег. Так считается, так думают многие. Но так ли это на самом деле?

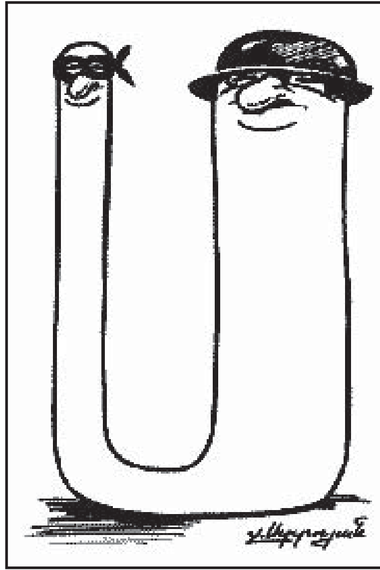
У нас – да, так оно и есть, с этим все согласны. А в остальных государствах планеты – по-разному. Не все так однозначно. На самом деле, это большой, философский даже, вопрос, мы его здесь касаться не будем. Тем более, что и компетенции такой не имеем. Лучше попытаемся рассмотреть ситуацию у нас в Армении.

Страной РА правят деньги? Это не риторический вопрос – попробуем ответить. Мне немедленно возразят, что Арменией управляют патриотично настроенные армянские власти, а не деньги... Дружно отсмеялись и пошли дальше. Возьмем, например, законодательную ветвь этой самой власти. Можно было, конечно, и другую из ветвей рассмотреть – например, судебную, – но тут уж совсем страшно становится. Так что остановимся все-таки на наших доблестных законодателях. Имеется в виду драгоценный депутатский корпус.

Национальное Собрание правит страной (в пределах своей компетенции, разумеется), а Национальным Собранием правят его депутаты во главе со спикером парламента. Причем тут деньги? При том, что, и это понятно всем жителям страны, большинство депутатов одновременно (и в первую очередь!) представляют цвет армянского бизнеса. Ну, какой бизнес, такой и его цвет. А бизнес (уж тем более понятно!) – это и есть деньги. В стране происходит непрерывный чемпионат по «бизполу». Это не новый, но самый увлекательный вид спорта: бизнес + политика. Причем второе – это уже не самостоятельное понятие, а инструмент для успешного осуществления первого. Витиевато, конечно, получилось, но, думаю, меня отлично поняли.

Немного отступая от темы этого материала, должен сказать, что у нас сложилась ситуация из старого советского анекдота. Это когда КГБ поймал диссидента, расклеивающего листовки. Листовки – просто чистая бумага без каких-либо записей. На удивленный вопрос гэбэшника: «А чего это на твоих листовках ничего не написано?», – диссидент устало отвечает: «А что писать - и так все ясно»... Анекдот – в тему, любой фельетон про нас любой из нас может продолжить с любой точки. Все все знают.

Но вернемся, однако, к нашему «бизполу». Естественно, и у нас некоторые приличия сохранены. Подозреваю даже, что в документах каждого бизнес-политика есть соответствующая бумажка о том, что он временно отошел от предпринимательской деятельности (с целью посвятить всего

себя служению интересам родной страны и общества), что управление бизнесом передано в другие (ну, абсолютно независимые) руки, что сам законодатель не знает и знать не желает, как там дела идут, что сам он живет на зарплату, чего и другим настоятельно рекомендует... Верите?

Получается вообще сюрреалистическая картина: некое независимое лицо, которому переданы бразды правления многочисленными предприятиями (выражаясь в духе принятой терминологии – «объекты»), абсолютно самостоятельно управляет этими «объектами», принимает текущие и стратегические решения и, высказываясь с грубоватой прямотой, плевать он (это самое лицо) хотел на мнение хозяина, который временно отбывает «депутатскую повинность». Гражданский долг, понимаешь, призвал! Деваться некуда: мандат – в руки, костюм в полосочку – на рубашечку с «галустучком», и – вперед, законотворчеством заниматься! Так что ли?

Разумеется, не так, а ровно наоборот. Просто у нас в законе (кажись, даже в Конституции) записано, что его (закона) датель не имеет права заниматься чемто другим, кроме как служением народу. А наши политики (кто бы сомневался!) закон, тем более, основной закон, чтят! Или делают вид, что чтят. Наверное, все-таки второе. Потому что ни одному человеку – дееспособному гражданину РА – и в голову не придет, что вышеописанная идиллическая картина хоть как-то соответствует реальности. Депутатский корпус Армении почти целиком состоит из действующих (действовал, действую и буду действовать!) предпринимателей.

Почему «почти»? Понятно. Небольшое количество оппозиционных депутатов – это чистые политики без бизнес-уклона. Почему? Тоже понятно. Оппозиционно настроенный армянский бизнесмен – это нонсенс, не существующая в природе штука. Впрочем, был один – и что с ним стало? То-то. Его пример – другим наука. Впрочем, эта наука им известна практически с младенчества. Дают – бери, бьют – беги. Вот и вся нехитрая наука.

Но встает вопрос: почему все-таки армянские бизнесмены гурьбой идут в политику? Ответ прост и, увы, печален: потому что в Армении иначе делать бизнес не-воз-мож-но. Потому что власть (в лице ее имущих) держит в кулаке всех фигурантов предпринимательского поля страны, она же и решает: кто, как, сколько. Естественно, это самое сколько делится на две неравные половины: сколько себе, сколько мне. Ну и немного в виде обязательных отчислений – в смысле официальных налогов. Те, кто у руля управления страной – они ведь часто тоже начинали как бизнесмены, но раньше других поняли: политика – лучший бизнес! Самый доходный, самый беспроблемный. Конечно, относительно беспроблемный. Тут, понимаешь, всякая оппозиция воду мутит… А с другой стороны, может, это и к лучшему. Ведь, кроме внутренней, существует и внешняя политика – Европа и США, в частности. А им вынь да положь – чтоб в стране инакомыслие было и чтоб оно (инакомыслие это) было оформлено в виде официально зарегистрированной политической силы. Вот и ладненько. Мы туточки будем продолжать деньги свои делать, а вы (дорогая оппозиция) будете стране имидж делать. Все при делах! Хорошо!

Нет, не хорошо, а, уж простите за банальность, плохо. «Бизпол» – плохая игра! Катастрофически плохая для страны игра. Личный бизнес практически немедленно (и весьма объективно) входит в противоречие с политикой. И, как это ни печально, в этом противоречии победа чаще всего остается за бизнесом. Народная «мудрость», что де этот (или эти) богат, деньги ему больше не нужны, он сыт – сейчас будет о народе заботиться, потому-то и взята в кавычки, что, уж простите, это глупая мудрость. Деньга деньгу любит... и больше – никого!

Ара БАГДАСАРЯН.

***

Раввин:

– Евреи, запомните. Есть три самых страшных греха. Первый грех – это злорадство. Если у соседа сдохла корова – не надо радоваться, надо посочувствовать человеку. Второй грех – это уныние. Если у тебя только одна корова, она старая и больная и дает мало молока – не унывай, а радуйся, ведь у кого-то даже такой коровы нет.

Голос из толпы:

– Ребе, но ведь радоваться, что у кого-то нет коровы – это же злорадство, страшный грех, вы же сами только что сказали.

Раввин:

– А третий грех – это занудство.

31⊃

Был ли Ататюрк армянином?

армян помечены нынешний лидер партии «Национальное движение» Девлет Бахчели, глава распущенной курдской Партии демократического общества Ахмет Турк, бывшие депутаты меджлиса Мехмет Шандыр и Мехмет Эймур.

Да что там депутаты и лидеры партий, когда даже сам основатель Турецкой Республики Мустафа Кемаль Ататюрк подозревается в армянском происхождении? Эта гипотеза появилась после того, как исследователь Фатих Байкан опубликовал свою новую книгу под названием «От Мустафы до Кемаля. Большой секрет Ататюрка». Байкан нашел материалы, подтверждающие, что в действительности Ататюрк родился вовсе не в греческом городе Салоники, как принято считать, а в одном из сел провинции Малатия, где в те годы жили, в основном, армяне. Известный турецкий журналист Орхан Кемаль Дженгиз в своей статье, опубликованной в газете Radikal, пишет, что вовсе не удивится, если выяснится, что основатель современного турецкого государства действительно был чистокровным армянином. «История в Турции нередко основывается на лжи и легендах, которые измышлялись для того, чтобы отрицать некоторые весьма существенные факты. Созидатели официальной турецкой истории никогда не колебались, когда надо было исказить истину и привести учебники по истории в соответствие с потребностями государственной идеологии», — отмечает автор.

Стоит обратить внимание на то, что сведения об армянском происхождении Ататюрка появились именно тогда, когда правящей ныне партии потребовалось избавить республику от культа личности ее основателя. А разве может быть лучший способ дискредитации государственного деятеля, пусть даже покойного, чем обвинение в его армянском происхождении? В современной Турции лучший способ «угробить» неугодного политика – это найти в его жилах армянскую кровь. Помнится, нечто подобное было в начале 30-х годов в Германии, когда идеологи пришедших к власти нацистов искали евреев в руководстве кайзеровских структур. Чем это закончилось, известно всем.

Артем ЕРКАНЯН.

Больше всех в фонд «Армения» пожертвовали армянские бизнесмены из России

Больше всего пожертвований в рамках телемарафона Всеармянского фонда «Армения» («Айастан») в 2012 году было сделано со стороны представителей армянской общины России.

Так, на долю российских армян пришлось $12 млн. 100 тыс. из общей суммы пожертвований – $21 млн. 422 тыс. 477, которые были собраны в ходе проведенных в Армении, Карабахе и Диаспоре телемарафонов, благотворительных ужинов и других мероприятий.

Как сообщили ИА REGNUM в пресс-службе фонда, самые крупные пожертвования из России были сделаны предпринимателем, президентом и председателем совета директоров ОСАО «РЕСО-Гарантия» Сергеем Саркисовым ($4 млн. + $10 тыс. школе № 1 г. Степанакерта), крупным бизнесменом, председателем совета директоров издательского дома «Собеседник» Левоном Айрапетяном ($2 млн.), российским предпринимателем, владельцем и президентом группы компаний «Ташир» Самвелом Карапетяном ($1,5 млн.), президентом группы компаний «Афина Паллада» Гайком Магакеляном ($1 млн.), генеральным директором компании «Лудинг» Арменом Шахазизяном ($600 тыс.), главой Союза армян России Ара Абрамяном ($500 тыс.), председателем Совета Банка ОАО «РосДорБанк» Вартаном Вартановым ($300 тыс.), российскими предпринимателями Эдгаром Арамяном ($200 тыс. – автомобили скорой медпомощи), Ашотом Хачатряном ($200 тыс.), Арменом Ананикяном ($200 тыс.), Сейраном Карапетяном ($200 тыс.) и президентом «Юниаструм Банк» Гагиком Закаряном ($150 тыс.).

Отметим, что из Армении и Карабаха было пожертвовано $2,5 млн., из Франции – $2 млн. 196 тыс. 239, Германии – $122 тыс. 438, Голландии – $58 тыс. 600, Швейцарии – $31 тыс. 800, Бельгии – $10 тыс. 200, Греции – $38 тыс. 200, Италии – $50 тыс., Восточного побережья США – $600 тыс., Западного побережья США – $1,5 млн., Аргентины - $700 тыс., Бразилии – $100 тыс., Торонто (Канада) – $500 тыс., Монреаля (Канада) – $125 тыс., Великобритании – $170 тыс., Индии – $600 тыс., Ирана – $15 тыс., Кувейта – $5 тыс. Мероприятие по сбору пожертвований в Ливане состоится 8 декабря.

Как известно, собранные фондом в этом году средства будут направлены на строительство общинных центров в селах Нагорного Карабаха, программы развития сельского хозяйства в Тавушской области Армении и решение проблем сирийских армян (Ранее сообщалось, что на удовлетворение нужд армян Сирии будет направлено 10% собранных средств).

Напомним, что Всеармянский фонд «Айастан» («Армения») был учрежден в 1992 году, его основной задачей является реализация общенациональных проектов, развитие инфраструктур Армении и Нагорного Карабаха. В деятельности фонда принимают активное участие и вносят свой вклад 25 филиалов, действующих в 22 странах мира. Как известно, телемарафон по сбору пожертвований фонда проводится ежегодно с 1998 года. В ходе прошлогоднего телемарафона было собрано свыше $12 млн. Телемарафоны в Европе проводятся с 2000 года, в ходе которых было собрано 9 млн. 938 тыс. евро. За 20 лет деятельности фонд осуществил в Армении и Карабахе программы на сумму свыше $235,8 млн.

ИА REGNUM.

«Горцарар»

Издается с июля 1999г.

Автор проекта и учредитель –
Ваграм БЕКЧЯН

Зам. гл. редактора - Роза ГУЛЯН

Գլխ. խմբագրի տեղակալ՝ Ռոզա ՂՈՒԼՅԱՆ

ИЗДАТЕЛЬ
Издательский Дом
«ШАГАНЭ»
Лицензия серия ИД № 02313

Журнал зарегистрирован
в Министерстве Российской Федерации
по делам печати, телерадиовещания
и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер
ПИ № 77-5015

Авторские материалы
не рецензируются и не возвращаются.
Переписку с читателями редакция
не ведет. Мнение авторов может
не совпадать с мнением редакции.
Материалы со знаком Գ публикуются
на правах рекламы.
Редакция не несет ответственности
за содержание рекламных объявлений.

ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫХОДА - ЕЖЕМЕСЯЧНО

Отпечатано
ОАО «Калужская типография стандартов» г. Калуга, ул. Московская 256.
Формат А3, объём 4,0 п.л.
Тираж 1 500 экз. Зак. № 1855.

Территория распространения:
Российская Федерация, страны СНГ,
зарубежные страны.

В номере использованы материалы
«НОЕВ КОВЧЕГ», «АЗГ», «АРАВОТ», «ГА», «ЕТЕР», «hАЙКАКАН ЖАМАНАК», «ИРАВУНК», «ВОЗНИ», «НОВОЕ ВРЕМЯ».

Цена свободная.

Адрес издательсва и редакции:
248001, г. Калуга,
ул. Суворова, 160.
Тел.: (4842) 56-59-29, 59-17-73.
E-Mail: gortsarar@list.ru
факс (4842) 565-929,
www.gortsarar.ru

E-Mail: bshahanev@kaluga.ru